

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**BAĞIMSIZLAŞMA VE DEVLETLEŞME SÜRECİNDE
KOSOVA TÜRKLERİ VE ETKİ ALANI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Emrah ALTEKİN

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**BAĞIMSIZLAŞMA VE DEVLETLEŞME SÜRECİNDE
KOSOVA TÜRKLERİ VE ETKİ ALANI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Emrah ALTEKİN

Öğrenci No

140702018

Danışman

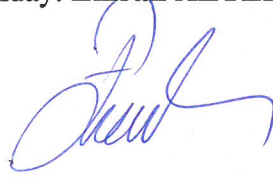
Prof. Dr. Mehmet SARAY

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Bağımsızlaşma ve Devletleşme Sürecinde Kosova Türkleri ve Etki Alanı**” başlıklı bu çalışmamın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 17.06.2019

Aday: **Emrah ALTEKİN**

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

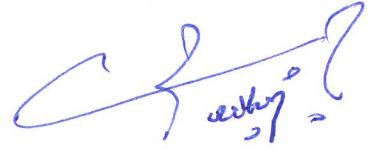
17/06/2019

Enstitümüz **Tarih** Anabilim Dalı **Tarih** Programı yüksek lisans öğrencilerinden **140702018** numaralı **Emrah ALTEKİN'in** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Bağımsızlaşma ve Devletleşme Sürecinde Kosova Türkleri ve Etki Alanı**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 28/05/2019 tarih ve 2019/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (70) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~ayçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mehmet SARAY
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Abdulkadir DONUK
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Ali AHMETBEYOĞLU
(İstanbul Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Emrah ALTEKİN
Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet SARAY
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans / Tez, 2019
Alanı : Tarih
Anahtar Kelimeler : Balkanlar, Yugoslavya, Kosova, Kosova Türkleri, Arnavutlar, Sırp, Pan Slavizm

ÖZ

BAĞIMSIZLAŞMA VE DEVLETLEŞME SÜRECİNDE KOSOVA TÜRKLERİ VE ETKİ ALANI

Tarihin en kadim milletleri arasında yer alan Türk ulusunun sosyal ve siyasal hareketliliğine bağlı olarak yaşamış olduğu birçok tecrübe mevcuttur. Bu toplumsal anlayışı ve hareketlilikleri, İslam öncesinde ‘Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi’ ile sonrasında ise İslam kültürüne bağlı ‘Fetih’ anlayışı üzerinden devam ettirmeye çalışmışlardır. Bu ülküye bağlı verdikleri mücadele neticesinde ayak basmadıkları coğrafya bırakmamışlardır. Türk ulusu gittikleri her yere kendi mühürlerini basarlarken zamanla da yaşadıkları bölgelerin kültür ve inançlarından etkilenerek, dini anlayışlarında, yaşam şekillerinde ve siyasi oluşumlarında çeşitlilik oluşmuştur.

Bu genişleme ve çeşitlilik, medeniyet anlamında bir kültür zenginliğini ifade ederken, bir tarihçinin gözünde ise çözülmesi gereken ayrı bir düğümü oluşturur. Hazırladığımız bu çalışmada bu düğümlerden birini çözmek niyeti ile Kosova’daki bir avuç Türk insanını yaşadıkları toplumun bir parçası olarak anlatmaya çalıştık. Ayrıca az bir nüfusa sahip olmalarının yanında tarihsel süreçte maruz kaldıkları baskı ve kısıtlamaları ve bağımsızlık sonrası etki alanlarını ortaya koymaya çalıştık.

Bu süreç içerisinde zorlandığımız en önemli hususlar Kosova Türkleri üzerine yazılmış akademik kaynakların azlığı ve güncel olmamasıdır. Hem bu zorlukları aşmak hem de çalışmamızı daha etkili ve güncel hale getirebilmek için bölgeye ziyaret gerçekleştirdik.

Netice olarak, mevcut kaynakların yanında, bölgede bulduğumuz süre zarfında yaptığımız ziyaret ve görüşmelerde edindiğimiz birincil kaynaklar ışığında daha güncel bilgiler içeren bir çalışma yapmaya çalıştık.

Surname : Emrah ALTEKİN
Adviser : Prof. Dr. Mehmet SARAY
Type and Date : Master / Thesis 2019
Area : History
Keywords : The Balkans, Jugoslavia, Kosovo, Kosovo Turks, Serbian, Panslavism

ABSTRACT

KOSOVO TURKS AND THEIR IMPACT AREA IN THE PROCESS OF INDEPENDENCE AND NATIONALIZE

There are many experiences of the Turkish nation, which is one of the oldest nations of history, depending on the social and political mobility. They tried to maintain this social understanding and mobility in the pre-Islamic period with the ideal of the world dominance of Turkish and then through the conception of Fatah related to the Islamic culture. As a result of their struggle based on this ideal, they have not left any place where they have not set foot in. While the Turkish nation has set its seals on everywhere they go, they have been influenced by the cultures and beliefs of the regions they live in and there has been a diversity in their religious understanding, life style and political formations.

As this expansion and diversity expresses a wealth of culture in the sense of civilization, in the eyes of a historian, it forms a separate node that must be solved. In this study, we tried to describe a handful of Turkish people in Kosovo as part of their community with the intention of solving one of these nodes. In addition to having a small population, we tried to reveal the pressures and restrictions they have been subjected to in the historical process and their post-independence domains.

The most important issues that we have been challenged in this process are the scarcity of academic resources on Kosovo Turks and their lack of up-to-date. We have made a visit to the region both to overcome these difficulties and to make our study more efficient and updated.

As a result, in addition to the available resources, we tried to make a study with more up-to-date information in the light of the primary sources we obtained during the visits and interviews we had in the region.

TEŐEKKÜR

Bu çalışmamın hazırlanmasında ve hayatımdaki birçok virajda yanımda olan aileme, arkadaşlarıma, varlığı ile ayakta durmamı sağlayan canım oğlum Emir Ali'ye, desteklerinden dolayı Feyzullah Sert hocama, arkadaşım Mehmet Emin Karakaya'ya, öğrencim Yavuz Selim Erdoğan'a ve henüz akademik hayatımın başında olduğum bu dönemde kendisiyle çalışma őansı yakaladığım, fikir ve düşünceleriyle bana yol gösterip bu çalıőmayı yapmama vesile olan saygı değer Prof. Dr. Mehmet Saray hocama teşekkürlerimi sunarım...

Emrah ALTEKİN

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii

GİRİŞ

A. Balkanlar ve Kosova'nın Coğrafi özellikleri	1
B. Balkanlar ve Kosova'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KOSOVA'NIN TARİHSEL SÜREÇTE SİYASİ DÖNÜŞÜMLERİ VE SÜREÇ İÇİNDEKİ TÜRK EGEMENLİĞİ

1.1. Antik ve Bizans İmparatorluğu dönemlerinde Balkanlar ve Kosova	5
1.2. Balkanlarda ve Kosova'da ilk Türk Varlığı ve Osmanlı Egemenliği	9
1.2.1. Balkanlar ve Kosova'daki İlk Türk İzleri	9
1.2.2. Balkanlar'da ve Kosova'da Osmanlı İlerleyişi	11
1.2.3. I. Kosova Savaşı ve Balkanlar'da Osmanlı Egemenliği	12
1.2.4. 93 Harbi ve Balkanlar'da Osmanlı Egemenliğinin Kırılması	14
1.2.5. Kosova'nın Özerklik Talebi ve Körüklenen Arnavut İsyanları	15
1.2.6. Balkan Savaşları ve Kosova'daki Osmanlı Egemenliğinin Sonu	18
1.2.7. Osmanlı Döneminde Balkanlar'da İskân ve İstimalet Politikaları	21
1.3. Balkan Savaşları'ndan Yugoslavya Krallığına Değişen Dengeler	23
1.4. Panslavizm ve Rus Politikalarının Bölgeye Etkileri	25
1.5. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Balkanlardaki Siyasi Değişimler	27
1.5.1. Sırp Hırvat ve Sloven Krallığı	27
1.5.2. Yugoslav Krallığı'ndan Yugoslavya Federasyonu'na	28
1.5.3. Tito'nun Bağımsız Sosyalist Politikaları	31
1.5.4. Tito Sonrası Ayrılıkçı Hareketler ve Artan Sırp Milliyetçiliği	35
1.5.5. Kosova'nın Özerklik Haklarının Kaldırılması	37

İKİNCİ BÖLÜM
YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMASIYLA KOSOVA BÖLGESİNDE
CANLANAN BAĞIMSIZLAŞMA ÇABALARI VE TÜRK KİMLİĞİ

2.1. Yugoslavya’nın Dağılma Sürecinde ve Kosova’da Değişen Dengeler	39
2.2. Kosova’nın İlk Cumhurbaşkanı ve Pasif Direniş Politikası.....	41
2.3. Pasif Direnişten Silahlı Mücadeleye Geçiş	44
2.4. Arnavut-Sırp Çatışmalarının Şiddetlenmesi.....	46
2.5. NATO Müdahalesi ve BM (UNMIK)- NATO(KFOR) Denetimi	47
2.6. BM (UNMIK) Denetimi ve Kosova’da Gelişen Siyasi Olaylar.....	49
2.7. Sonuçsuz Kalan Müzakere Süreçleri ve Bağımsızlığın İlanı	50
2.8. Yugoslavya Dönemi ve UNMIK Yönetiminde Kosova Türkleri.....	52
2.8.1. 1951 Anayasa Değişikliği ile Hukuki Olarak Tanınma.....	55
2.8.2. 1953 -1963 Tüzük Değişiklikleri ve Türk Toplumunun Hakları	56
2.8.3. 1974 Anayasası, Artan Özgürlükler ve Kazanımlar	57
2.8.4. Yükselen Milliyetçilik ve İki Ateş Ortasında Türkler	59
2.8.5. Türk Demokratik Birliğin Kuruluşu	61
2.8.6. Türk Halk Partisi’nin Kuruluşu	64
2.8.7. 1998-99 Kosova olaylarında Türk toplumu	64
2.8.8. UNMIK ve KFOR Yönetiminin Türk Toplumuna Yansıması	67
2.8.9. Türk Demokrat Birliğinden, Kosova Demokratik Türk Partisi’ne	69
2.8.10. 2001-2004-2007 Seçimlerinde Türk toplumu.....	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KOSOVA’NIN BAĞIMSIZLIK İLANI, DEVLETLEŞME SÜRECİ VE
TÜRK TOPLUMUNUN ETKİ ALANI

3.1. Bağımsızlık İlanı ve Uluslar Arası Toplumda Tanınma Çabaları	74
3.2. Uluslararası Kuruluşlara Katılma Girişimleri	75
3.3. Kosova Ordusu ve NATO Hayali	76
3.4. İç Politikada Sırp Azınlık Sorunu ve Ekonomik Mücadele	78
3.5. Bölgenin Siyasi Değişimleri	80
3.5.1. Siyasi Partiler	81
3.5.2. 2010-2014-2017 Seçimleri	85
3.6. Bağımsız Kosova ve Türk Toplumunu	90
3.6.1. Kosova Etnik Yapı İçinde Türkler ve 2011 Nüfus Sayımları.....	90
3.6.2. Türk Toplumunda Kültür-Sanat Kurumları	93
3.6.3 Türkçe Basın-Yayın Hayatı.....	95
3.6.4. Türk Siyasi Partileri ve Seçimler.....	97
3.6.4.1. Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP).....	97
3.6.4.2. Kosova Türk Adalet Partisi (KTAP).....	98
3.6.4.3. Kosova Türk Birliği(KTB).....	98
3.6.4.4. Siyasi Faaliyetlere Yönelik Değerlendirme.....	98
3.6.5. Eğitim	100
3.6.6. Ekonomi.....	103
3.7. Kosova Türkiye İlişkileri	104
Sonuç	112
Kaynakça	116
Özgeçmiş	123

KISALTMALAR

AAK	: Kosova'nın Geleceği İttifakı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKR	: Yeni Kosova İttifakı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu
FSK	: Kosova Güvenlik Gücü
G.I SDP	: Sırbistan Sivil, Demokrasi ve Adalet Partisi
G.I Srpska	: Sırp Sivil Hareketi
INTERPOL	: Uluslararası Polis Komisyonu
JIAS	: Ortak Geçici İdari Konseyi
KDTP	: Kosova Demokratik Türk Partisi
KFOR	: Kosova Barış Gücü
KTAP	: Kosova Türk Adalet Partisi
KTB	: Kosova Türk Birliği
LDK	: Kosova Demokrat Birliği
LİSBA	: "Katıl" İslami Hareketi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NİSMA	: Kosova İçin Sivil Girişim
PD	: Adalet Partisi
PDK	: Kosova Demokrat Partisi
SLS	: Bağımsız Liberal Parti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler birliği
TDB	: Türk Demokratik Birliği
THP	: Türk Halk Partisi
TİKA	: Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu
UNMIK	: Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu
VV	: Kendin Karar Ver Hareketi

GİRİŞ

A. Balkanlar ve Kosova'nın Coğrafi Özellikleri

Avrupa kıtasının güneydoğusunda yer alan, coğrafi şekli itibari ile de bir yarımada olan Balkanlar, adını “sık ormanlarla kaplı, sıradağ veya çalılıklarla kaplı engebeli arazi” anlamlarından almaktadır¹.

Coğrafi bir tanımdan çok tarih boyunca jeostratejik ve jeopolitik bir anlam kazanan Balkanlar, Avrupa'dan belirgin yüzey şekilleriyle ayrılmadığından, kuzey sınırını kesin olarak tanımlamak güçtür². Fakat coğrafyacılarıdaki genel eğilim balkanların kuzey sınırının Tuna nehrinden itibaren başladığıdır. Bu eğilime bakarak nehrin sava kolu ile beraber kuzey sınırını belirlediğimizde sağda Adriyatik denizi boyunca egeye kadar uzanan, solda da yine Tuna Nehri boyunca Karadeniz'e kadar uzanan hattın içinde kalan kısımdır diyebiliriz. Elbette tanımlanan bu coğrafi sınıra rağmen ekonomik sosyolojik ve siyasi değişimler ile bu bölgenin kuzeydoğu yönlü genişletildiği söylenebilir. Bu bağlamda coğrafi yüzölçümünü 505 000 km² olarak ifade ederken, siyasi anlamda ise Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya, Eski Yugoslavya, Romanya ve Türkiye'nin de Avrupa'daki topraklarını içine aldığımızda yüzölçümünü 788.685 km²'ye kadar genişletebiliriz³.

Balkan yarımadasında önemli bir yere sahip olan Kosova ise denize çıkışı olmayan, doğuda Sırbistan, kuzeybatıda Karadağ, güneyde Makedonya, batıda ise Arnavutluk'un bulunduğu, Balkan yarımadasının içerisinde kalan bir bölgedir. Kosova bölgesinin sınırları tarihsel açıdan zaman zaman değişim gösterse de şu anda ifade edilen yüzölçümü 10.887 km² dir. Özellikle doğu ve güney kesiminde

¹Ramazan Özey, “Balkanların Coğrafi Yapısı”, Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 25

²İhsan Gürken, *Balkanlar Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı(OBİV) Yayınları, İstanbul, 1993, s. 260.

³Halit Eren, *Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Toplulukları ve Göç Olgusu*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayınları, İstanbul, 1993, s.4; Harp Akademileri, s.1-2.

Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ sınırlarında sarp dağlarla çepeçevre çevrilmiş bir bölgedir. Bu bölgenin etkisi ile ülkenin %37 sini dağlık araziler oluşturmaktadır⁴.

Bu dağlık araziler yanında ülke de geniş havzalar da vardır. Ülkenin % 36,5'ini kaplayan havzaları, Lab, Kriva, Reka, İbar ve Yukarı Morava'nın nehir vadileri çevrelemektedir. Bölgenin ortasında bulunan yüzey şekilleri açısından daha alçak alanlar ise bölgenin en önemli tarım arazilerini oluşturur. Bu tarım arazileri ise ortasında bulunan yükseltisi fazla olan dağlık bir alan ile ikiye bölünmüştür. Bölgenin iç kesimlerinin deniz seviyesinden yükseltisi 500-600 m dolaylarındadır. En önemli nehirleri İbar, Beyaz Drina, Lepenci, Sitniza ve Biça Morova'dır. Bitki örtüsü genellikle meşe, kayın, kozalaklı ağaç ve kestane ağaçlarının oluşturduğu ormanlardan oluşmaktadır⁵.

B. Balkanlar ve Kosova'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumu

Avrupa kıtasının beş yarımadasından biri olan Balkan yarımadasının batısı orta Avrupa'ya kadar uzanırken, doğusu Asya kıtasının başladığı yerde bitmektedir. Balkanların dünya nüfusunun yoğunlaştığı ve demografik hareketlerin en yoğun yaşandığı Asya ve Kuzey Afrika gibi kıtaları Avrupa'ya birleştiren bir kapı durumunda bulunmuş olması, bölgenin stratejik önemini artıran önemli bir özelliğidir. Bunların yanında kuzeydoğusunda Karadeniz'in, güneyinde Akdeniz'in ve bu bölgelerde önemli boğazların varlığı, güç odaklarının dikkatini bu noktaya çekmeleri açısından önemli bir husustur. Ayrıca, yarımada'nın Adriyatik Denizi kıyılarının genelde Alp uzantısı sıradağlarla çevrili olması, orta ve kuzey kısımlarının geniş düzlükler ve ovalarla kaplı olması, Asya ve Avrupa için vazgeçilmez bir transit geçişi sağlamaktadır. Bu bağlamda kara ulaşımı açısından bölgenin, bu iki önemli kıta arasındaki en kolay ve en kısa güzergâhta olması, siyasi askeri ve ekonomik alanlardaki stratejik cazibesini artıran özelliklerindedir⁶.

Bu bölgesel özellikler, tarih boyunca birçok milletin bu yarımadayı kullanmasına ve büyük demografik hareketler ile bölgenin etnik yapısını sürekli

⁴ Abidin Ünal, Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, 2009,s. 3

⁵ a.g. e. 2009,s. 4

⁶ Ramazan Özey, "Balkanların Coğrafi Yapısı", Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 44

değiştirmesine sebep olmuştur. Bu durumun doğal sonucu olarak da bölge, siyasi dini ve sosyal açıdan büyük bir karmaşaya sürüklemiştir. Ayrıca, Avrupa kıtasının güvenliği için önemli bir nokta olarak algılanması, Asya'dan gelen göçler için ise bir atlama tahtası olarak görülmesi, bölgenin her türlü istila için doğal bir yayılma ve geçit alanına dönüşmesine sebep olmuştur. Özellikle 19. yüzyılın ilk yarısından sonra genel siyasi kanı, balkanlara hâkim olacak siyasi gücün, batıda Avrupa'yı, doğuda Rusya'yı tehdit edebilecek güce erişebileceği yönündedir. Bu yüzyıldan itibaren dönemin önemli siyasi güçlerinin, Osmanlı'nın bölgedeki varlığına rağmen yürüttükleri sert politikalar ve bölgeye gösterdikleri ilgi, bu bölgenin politik ve stratejik olarak ne kadar da önemsendiğini dikkatimize sunmaktadır⁷.

Balkanların göbeğinde bulunan Kosova ise batısında Arnavutluk, güneyinde Makedonya, doğusunda Sırbistan, kuzeyinde Sancak ve kuzeybatısında Karadağ'ın varlığı ile stratejik ve politik olarak önemli bir bölgede bulunmaktadır. 10.887 km² lik küçük bir bölge olmasına rağmen geçmişte olduğu kadar gelecekte de büyük krizlerin kaynağı olabilecek kadar stratejik bir noktadadır. Kosova için söylenen şu ifadeler belki de bölgenin önemini en iyi şekilde özetler niteliktedir; “Kosova, tek başına bütün Balkan tarihine denk bir tarihi olan ve yine Balkanlar'da cereyan eden tüm olayların ve var olan olguların bir numunesinin bulunduğu önemli bir coğrafyadır⁸.

Birçok devlet için Balkanlar ne kadar önemli ise kuzeybatıdan güneydoğuya doğru uzanan Kosova da, Balkanların tam ortasında bulunması ve bölgenin en stratejik yerlerinden biri durumunda olması hasebiyle bir o kadar önemlidir. Bunun yanında gerek verimli havzaları gerek zengin maden kaynakları ile bölge, milletler arasında ciddi bir çekişme alanı durumundadır. Kosova'nın özellikle Novoberdo yöresinin maden yatakları bakımından çok zengin olması bu mücadeleyi tetikleyen unsurlar içerisinde yer almaktadır. Coğrafi konumu itibari ile Balkan yarımadasının merkezinde bulunmuş olması, bölgeyi ilkçağlardan itibaren ticaret yollarının birleştiği önemli bir

⁷Ramazan Özey, “Balkanların Coğrafi Yapısı”, Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 44

⁸Osman Karatay, Kosova Kanlı Ova, 1998, s. 36

merkeze dönüştürmüştür. Buna bağlı olarak da Kosova tarih boyunca birçok devletin istilasına uğramış ve sürekli bir demografik ve siyasi bir değişime maruz kalmıştır⁹.

Yarımadanın bu özellikleri yanında bağımsız 10 ülkeye ev sahipliği yapması, yaklaşık 800 bin km² alanda, 19 ırkı, 16 farklı dili ve Müslümanlık Hıristiyanlık, Yahudilik gibi birçok dini ile 75 milyonluk nüfusu içinde barındırması özellikle politik anlamda önemli olduğu kadar da çok zor bir coğrafya olduğunu gözler önüne sermektedir. Böyle zor bir coğrafyanın tam da göbeğinde bulunan Kosova yukarıda sayılan özellikleri açısından da her birini özetler nitelikte bir duruma sahiptir. Bölgenin konumu itibari ile uzak tarihten itibaren yaşadığı sosyal siyasal dönüşümlere ek olarak soğuk savaş dönemi ve sonrasında batı ve doğu bloğu olarak adlandırılan rejimlerin kesiştiği noktayı işgal etmesi yakın tarihte de politik ve stratejik anlamda bölgenin hem önemini korumasına hem de tarihsel döngüsünü tekrar yaşamasına sebep olmuştur¹⁰.

⁹ Münir Aktepe, Kosova, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2002, cilt-26, s.216

¹⁰Yunus Tolgahan Budak, Soğuk Savaş Döneminde İnsani Müdahale ve Kosova'nın Bağımsızlığı, 2019, s. 83

BİRİNCİ BÖLÜM

KOSOVA'NIN TARİHSEL SÜREÇTE SİYASİ DÖNÜŞÜMLERİ VE SÜREÇ İÇİNDEKİ TÜRK EGEMENLİĞİ

1.1. Antik ve Bizans İmparatorluğu Dönemlerinde Balkanlar ve Kosova

Balkanlar dünyanın önemli kavşaklarından biri olduğundan insan varlığı ve yerleşme çok erken süreçlerde başlamıştır. Örneğin günümüzden 8000 yıl öncesinde tarihlenen, Tuna nehri üzerinde demir kapılar bölgesinde yer alan “Lepenski Vir” özellikle balıkçılığın yoğunlaştığı ve bazı avcılık faaliyetlerinin izlerinin olduğu, ayrıca yerleşik hayatın izlerini taşımasıyla da dikkat çeken bir yaşam alanıdır. Balkanlarda tarım faaliyetlerinin henüz yeni başladığı Erken Neolitik dönemin izleri öncelikle güney bölgelerde görülmektedir. Bu hususta MÖ 7000-6800 yılları arasında özellikle Tesella yakınlarındaki Argissa-Magoula bölgesi tarım ve yerleşim alanı olarak dikkatleri çekmektedir. Sonraki dönemlerde de yerleşim ve tarım faaliyetlerinin balkanların diğer bölgelerine hızla yayıldığı bilinmektedir. Bu süreçte MÖ 4500-3900 arasında Orta Neolitik dediğimiz dönemde Balkanların birçok bölgesi gibi Kosova bölgesinde de tarım ve yerleşim alanları yaygınlaşmaya başlamıştır. MÖ 3500 yılları Balkanlar için önemli bir dönemi ifade ederken özellikle bu dönemde daha önceki yerleşmelerden farklı olarak bazı oluşumların ve kültürel değişimlerinin yaşanması dikkat çekmektedir. Tuna ve daha doğudan gelen bir göç hareketi sebebi ile bölge için yeni olan kültür elemanları ile yerli kültürün önemli bir etkileşim içine girdiğini gösteren izler mevcuttur. Var olan araştırma ve bulgulara bakıldığında özellikle bu dönemden sonra Balkanlar baskın birkaç kültür yanında farklı kültür öğelerinin de iç içe girip harmanlandığı bir alana dönüşmeye başlamıştır¹¹.

Balkanların kültürel yapılanmasının çeşitliliğine rağmen zamanla harmanlanmış ve şekillenmiş olan iki kültürün etkisinden özellikle bahsetmek gerekmektedir. Bunlar Hint-Avrupa dil ailesine dâhil olan, kendi içlerinde bazı lehçe farklılıkları olmasına rağmen dil akrabalığı olan İllir ve Traklardır. Bu iki kültürden İllir kültürü, batıda Adriyatik kıyısı ve Dinar dağları boyunca orta bölgelere yayılmış

¹¹Engin Beksaç, “Balkanlarda Tarih Öncesi ve Erken Uygarlıklar”, Balkanlar El Kitabı,1. Cilt, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 47-51

iken Trak kültürü ise Balkanların doğusunda, batıda Vardar bölgesinden doğuda Karadeniz ve Marmara kıyılarına kadar yayılmıştır. Bu bölgede İllir ve Traklar dışında köken olarak İllir ve Trak olan fakat zamanla bazı farklılaşmalar yaşamış önemli kültürlerden de söz edilebilir. Özellikle bunlar arasında Traklar ile karışıma uğramasına rağmen muhtemelen daha çok İllir kökenli olan Dardanlar, bölge kültürü açısından önemli kabul edilmektedir ¹².

Balkanların kültürel ve etnik geçmişinden daha belirgin olan siyasi geçmişini incelediğimizde öncelikle M.Ö. 358 döneminde Büyük İskender'in babası Makedonya Kralı II. Philip, İlliryalıları bozguna uğrattığı ve Ohrid Gölü'ne kadar olan bölgeleri kendi kontrolü altına aldığı görülmektedir. Sonraki dönemde Makedonya kralı olan Büyük İskender M.Ö. 335'te İllirya kuvvetlerinin de dâhil olduğu kuvvetleri bizzat kendi komutasında Pers topraklarının fethinde idare etmiştir. M.Ö. 323'te Makedonya kralının ölümünü fırsat bilen bağımsız İllir krallıkları tekrar ortaya çıkmıştır. Birbirinden kopuk bu krallıkları Kral Pyrrros tek bir krallık altında toplayarak M.Ö. III. yüzyılda Makedonlarla ittifak kurmuştur. Ancak İllir kralı, Argon ülkesinin sınırlarını Yunanistan'a kadar genişleterek deniz egemenliği kurmak isteyince Romalılara Balkanların istilası için önemli bir bahane oluşturmuştur. Yapılan savaşlarda sonucunda ağır yenilgiler alan İllir krallığının yüzlerce yıl Romalıların egemenliğinde yaşamak zorunda kaldığı görülmektedir. İç bölgelerde kalan İlliryalılar ise her dönemde Romanın baskısına karşı kendi kimliklerini müdafaaya çalışmışlardır¹³.

Balkanların coğrafi özellikleri sebebiyle yaşadığı bu karmaşa ile birlikte yüzlerce yıl devam eden "Kavimler Göçü" nün Karpat Dağlarının arkasındaki ülkelerden sürüklediği Slavlar, hem yerleştikleri bölgelerin etnik yapısında büyük değişikliklere sebep olmuşlar hem de günümüzde dahi birbirleri ile sonu gelmez problemler yaşayan yeni milletleri ortaya çıkarmışlardır. Bu göç olayında Slavlarla birlikte Türk uluslar da Balkanlara doğru hareket etmişlerdir. Özellikle kısa bir zaman sonra Avrupa Hun Devleti'nin kurucusu Atilla'nın bir dönem bölgeyi

¹²Engin Beksaç, "Balkanlarda Tarih Öncesi ve Erken Uygarlıklar", Balkanlar El Kitabı,1.Cilt (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 54

¹³Abidin Ünal, Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, 2009,s. 11

hâkimiyeti altında tuttuğu görülmektedir. Avrupa Hun Devleti'nin zayıflayıp etkisini kaybetmesinin ardından Atilla'nın hâkimiyetinde olan Slavlar, kısa süre içerisinde bu boşluğu doldurarak Balkan coğrafyasının batısına ve güneyine doğru yayılmaya başlamışlardır(M.S. 547-48). Bölgedeki bu etnik karışıklığa Germen kavimleri ve Avarlar da dâhil olunca İllir ve Dardan gibi daha eski kavimler için bölge yaşanmaz bir hal almıştır. Özellikle Slavlara karşı kendi kimliklerini korumak isteyen İllir ve Dardanların bir kısmı Bizans denetimindeki güney kesimlere (Arnavutluk) çekilmeye başlamıştır¹⁴.

İlliryalıların daha güneye çekilmeleri ile Slav milletlerinden olan Sırplarla İllirden olan Arnavut etnik grupları arasındaki ayrışmalar da bu dönemde belirginleşmeye başlamıştır. Tarih boyunca Gotlar, Kumanlar, Hunlar gibi birçok göçebe kavim bu bölgelerde egemenlik kurmalarına rağmen zamanla bölgede erimiş ve yerleşik kültürlerin bir parçası olmuşlarken bir tarafta Slavlar, diğer tarafta da Arnavutluk'un yüksek dağlık alanlarından faydalanarak benliklerini korumaya çalışan Arnavutların atası İlliryalılar, bölgenin etkin gücü olmaya devam etmişlerdir¹⁵.

M.S. 547-548'de ilk akınları ile Kosova bölgesine giren Slavlar, Balkanların kuzeybatısından gelen Avarların baskısı ile dağılarak bölge bir süre Avarların etkisi altında kalmıştır. VII. Yüzyıl ortalarında Sırp ve Hırvatlardan oluşan Slav ırkları, Karadağ sınır bölgelerinden Kuzey Arnavutluk'a doğru ilerlemişlerdir. Sonraki dönemlerde bir taraftan Bizans baskısı diğer taraftan özellikle X. yüzyılın başlarından itibaren Bulgar istilası, Kosova bölgesinin bazı bölgelerinin sürekli el değiştirmesine sebep olmuştur. Bu dönemde batıdan doğru İllir ırkından olan Arnavutlar da Kosova'ya doğru ilerlemişlerdir. Sırpların Kosova'ya doğru yayılma hareketleri ise XII. yüzyılın sonlarında başlamıştır. 1160'dan itibaren Kosova'nın kuzey kısmında kalan Rascia (Raska) bölgesinde, tarih sahnesinde bilinen ilk Sırp krallığına bağlı ancak Roma'ya tabi bir prenslik kuran Nemanja, 1196 yılında Doğu Kosova bölgesini kendi hâkimiyeti altına almıştır.1200 yılında babasının yerine geçen Stefan ise Batı Kosova bölgesinin büyük bir kısmını hanedanlığın

¹⁴Osman Karatay, Kosova Kanlı Ova, 1998, s. 27-30

¹⁵Abidin Ünal, Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, 2009,s. 12

hâkimiyetine alarak bu dönemde Kosova'yı tam olarak Sırp krallığının egemenliği içine dâhil etmiştir (1216)¹⁶.

II. Stefan Uroş Milutin (1282-1321) zamanında Sırp devleti oldukça gelişerek güç kazanmıştır. Bu dönemde Üsküp, Draç ve Makedonya'nın da büyük bir kısmı ele geçirilerek Sırp krallığının egemen olduğu alanlar oldukça genişletilmiştir. 1321'de ö Milutin'in ölmesiyle yerine geçen oğlu III. Stefan Uroş Deçanski, Balkan tarihinin dönüm noktası kabul edilen Köstendil Savaşında (1330) Deçanski, Bulgar ve Bizans ordularını mağlup etmeyi başarmıştır. Deçanski'nin 1331'de öldüğü dönemlerde ise Sırp Devleti, bu coğrafyanın en güçlü devleti durumunda ulaşmıştır. İşte bu koşullar altında meşhur IV. Stefan Uroş Duşan, Sırp iktidarının sahibi ve de Balkanların en güçlü kralı olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Duşan Sırp hâkimiyetini tüm balkanlara yaymak için özellikle Bizans'a karşı sert bir politikalar tercih etti. Duşan, elde ettiği askeri başarılarla 1345'te Sırp'ların ve Romalıların İmparatoru unvanını aldıktan sonra artık tek hayali olan İstanbul üzerinden politikalara ağırlık vermiştir. 1341-1347 arasında Bizans'ta Kantakuzenos ile V. Lonannes arasındaki mücadelede V. Loannes'i desteklemeyi tercih etti. Kantakuzenos da Osmanlı Hükümdarı Orhan'a ittifak yapmak amacıyla elçi göndererek karşı bir hamle yapmıştır. Sırp ve Osmanlı askerlerinin çarpışması sonucunda Duşan, Sırp birliklerini Makedonya'ya doğru geri çekmek zorunda kaldı. Kantakuzenos ise İstanbul'u Duşan'ın elinden kurtarmıştı fakat 1352'de Çimpe Kalesini ve 1354'te Gelibolu yarımadasını Osmanlı'ya bırakmak zorunda kaldı. Bu yenilgiyle birlikte 1355'te IV. Stefan Duşan'ın ölümüyle hızla zayıflama ve dağılma sürecine giren ve Balkanlardaki hâkimiyeti yavaş yavaş Osmanlıya bırakmak zorunda kalmıştır. Duşan'ın ölümünden sonra Sırp Devletinin başına oğlu V. Stefan Uroş geçti. Bu dönemin başlarında Uroş isyan eden ve taht üstünde hak iddia eden amcası ile mücadele etmiş, ardından babası Duşan zamanında Sırp devletine bağlanan bazı yerel yöneticileri ve bölgeleri, bağlılıklarını artırmak amacıyla tekrar tanımıştır. Ancak bu durum Sırp devletinin parçalanmasını hızlandırmıştır. Sırp'ların 26 Eylül 1371'de Meriç Irmağı kenarında Osmanlı Devleti'ne yenilmeleri ve kısa bir zaman sonra 4 Aralık 1371'de V. Stefan Uroş ölümüyle Sırp Devleti Osmanlı'nın vassalı durumuna düşmüştür. Bu tarihlerden

¹⁶Münir Aktepe, Kosova, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2002, C.26, S.216-217

sonra Sırlar Osmanlı'nın askeri seferlerine askeri varlıkları ile de katılmak durumunda kalmışlardır¹⁷.

1.2. Balkanlarda ve Kosova'da ilk Türk Varlığı ve Osmanlı Egemenliği

1.2.1. Balkanlar ve Kosova'daki İlk Türk İzleri

Balkanlar üzerinde araştırma yapanlarca kabul edilen ortak düşünce, bu bölgedeki Türk varlığını üç döneme ayrılması gerektiğidir. Bu bağlamda kavimler göçünden önce başlayıp Osmanlıya kadar devam eden süreçte bölgeye ulaşan Türk kavimlerini ilk dönemde, Osmanlının bölgeye hâkim olduğu devreyi ikinci dönemde, Osmanlı'dan sonra bölgede kalan etnik Türk hareketliliklerini ise üçüncü dönemde değerlendirmek gerekmektedir¹⁸.

İlk dönem olarak değerlendirilen devreye bakıldığında Balkanlardaki ilk Türk izlerini yaşayış biçimleri, gelenek ve göreneklerinin benzerliği sebebiyle Türk oldukları düşünülen İskitler döneminde görmekteyiz. Bu dönem ise tarihi kayıtlarda Kırım'dan Balkanlara doğru yayıldıkları M.Ö. 5. yüzyıldır. Ancak bu durum, İskitlerin Balkanlardaki siyasi varlığından öte sosyal ve kültürel bir etkileşimini, demografik hareketlerini ifade etmektedir¹⁹.

Türklerin balkanlardaki varlıkları hususundaki daha tartışılmaz dönem ise Hun akınlarının başladığı dönem olan M.S. 4. yüzyıldan itibaren. Bu dönemde Avrupa Hun Devleti hükümdarı Balamir, İtil Nehrini geçerek İtil ve Don bölgelerinde yaşayan Alanlar'ı mağlup ettikten sonra 370'li yıllarda ilk defa Avrupa'ya kadar ulaşmıştır. Hunların savaşlarda elde ettiği başarıların etkisi ile panik içinde olan bazı Avrupa milletleri, Hun dehşetinden kurtulmanın tek yolunu bir süre Doğu Roma imparatorluğu topraklarına sığınmakta bulmuşlardır. Bu sebeple Doğu Roma topraklarının sınır bölgelerine bu milletler kalabalık gruplar halinde ilerlediler. Hunlar 375-400 arasında Doğu Roma İmparatorluğunun Avrupa topraklarına doğrudan bir saldırıda bulunmamışlar ancak bu dönemde Roma İmparatorluğunun iç

¹⁷Ayşe Kayapınar-Levent Kayapınar, "Ortaçağ'da Sırlar ve Devletleri", Balkanlar El Kitabı,1.Cilt, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 133-141

¹⁸Abidin Ünal, Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, 2009, s. 13

¹⁹ Ercan Çokbankir, Balkan Türklerinin Kökleri, 2008, s.14

siyasetini takip ederek fırsat oluşturmaya çalışmışlardır. 25 yıllık sessizliklerinin ardından nüfuslarını ve güçlerini artırdıktan sonra Avrupa içlerine doğru harekete geçmeleri sebebiyle büyük bir göç dalgası daha ortaya çıkmıştır. Özellikle Doğu Roma'ya ilk Hun saldırıları Doğu ve Batı Roma İmparatorluklarının birbiri ile savaşmaya başladıkları anda gerçekleştirilmiştir. İyi organize edilmiş bu Hun saldırıları Doğu Roma ve dünya tarihleri açısından ciddi önem arz etmektedir. 422 yılında Hun hükümdarı Rua komutasındaki ordunun hızla ilerleyerek Makedonya'yı, Trakya'yı ele geçirmelerive Doğu Roma'yı 350 libre altın vergi vermeye mecbur bırakmaları dönemin ve bölgenin önemli gelişmelerindendir. Bu askeri başarıların akabinde Rua'nın son dönemlerinde Doğu Roma ile sakin bir diyalog süreci yaşanmıştır. Lakin geleneksel Roma politikasının güvensizliği ve Hun Devleti aleyhine yaptığı gizli ittifakların üzerine iki devlet tekrar savaşın eşiğine gelmiş ve Hun hükümdarı Rua sefer hazırlıklarına başlamıştır. Bizans'ın teşebbüsleri ile tekrar bir barış ortamı oluşsa da Rua'nın ömrü bu barış görüşmelerine yetmemiştir. Rua'dan sonra oğulları Atilla ve Bleda yönetime geçmiş, 445'te Bleda'nın ölümünden sonra ise Attila devlet yönetiminin tek hâkimi olmuştur²⁰.

Atilla'nın Doğu Roma'yı tamamen ele geçirmek istemesi sebebi ile Doğu Roma ile Hunlar sürekli bir çatışma halinde olmuştur. Atilla 441 yılında İllirya ve Belgrat bölgelerini kuşatarak kendi topraklarına katarken 447'de Doğu Roma'nın ödemesi gereken vergileri aksatmasını sebep göstererek saldırıya geçmiştir. Bu saldırılarda Sofya, Silistre ve Filibe'yi ele geçirdikten sonra Trakya ve Teselya'yı da ele geçirmiştir. Gelibolu yakınlarında Doğu Roma ordusunu yenilgiye uğratması sonucunda II. Theodosios barış istemek zorunda kalmıştır²¹.

Doğu Roma ile kurulan bu yakın etkileşimin yanında Atilla, Batı Roma'yı da sürekli odak noktasında tutmaya çalışmıştır. Hatta bu dönemde Atilla ile sorun yaşamamak adına Batı Roma İmparatoru III. Valentiniuanus'un kız kardeşi Honoria'nın Atilla'ya nişan yüzüğü gönderdiği bilinmektedir. Atilla da bu teklifi çeyiz olarak ülkenin yarısını veya Roma İmparatorluk idaresinde ortak katılım hakkı gibi zor şartlara bağlamıştır. Bunun yanında başkaca sorunları da bahane ederek 452

²⁰ Ali Ahmetbeyoğlu, "Hun Akınları Çağında Balkanlar", Balkanlar El Kitabı,1. Cilt, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 75-79

²¹ Ercan Çokbankir, Balkan Türklerinin Kökleri,2008,s.28

yılında Batı Roma'nın üzerine yürüyerek saldırıya geçmiştir. 100 bin kişilik ordusu ile İmparatorluğun başkenti Ravanne'yi tehdit etmesi üzerine Roma senatosunun başındaki Papa I. Leo'nun (Büyük Leo) Atilla'dan Batı Roma adına esirgenme istemesi önemli tarihi olaylardandır. Atilla Avrupa'da ve Balkanlarda bunlara benzer birçok askeri başarısının ardından 60 yaşlarında İtalya seferinden dönerken bir iç kanama sebebi ile hayatını kaybetmiştir. Daha sonra Hun yönetimine oğulları, İlek, Dengizek ve İrnək geçmişlerse de babalarının başarılarını devam ettirememişlerdir. Sonrasında Germen ve Roma ordularına karşı yapılan mücadelelerde de başarı gösteremeyince halklarının bir kısmı ile daha güvenli gördükleri Batı Karadeniz kıyılarına doğru çekilmek zorunda kalmışlardır. Hun halkının Balkanlarda kalan kısmı ise zamanla Balkan bölgesinin etkin kültürleri içerisine erimişlerdir²².

Netice olarak şunu da ifade etmek gerekir ki, Avrupa Hun devletinin siyasi etkisi zamanla kayboldu da Avrupa ve Balkanlarda Türk kültürünün devamı her dönemde oluşmuştur. Avrupa Hun devletinden sonra XIII. yüzyıla kadar Avar, Kuman Kıpçak, Peçenek, Pomak ve Uz gibi birçok Türk kavimleri bu bölgelere doğru ilerlemişler ve her anlamda bölgenin etkin kültürü içinde varlık göstermişlerdir²³.

1.2.2. Balkanlar'da ve Kosova'da Osmanlı İlerleyişi

Anadolu, 13. yüzyıl sonlarına doğru Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla ortaya çıkan bağımsız birçok beyliğin ve Moğol istilasının etkisi ile doğudan göçen Türkmenlerin baskısı arasındaki kalmıştır. Sonrasında beylikler arasında siyasi bir güç olarak ortaya çıkan Osmanlı Devleti bu aktif ve göçebe unsurun iskânı için Balkanlar'a yönelmiştir. 1321' Mudanya'nın, 1326'da Bursa'nın, 1345'te Karesi Beyliği'nin Osmanlı topraklarına dâhil edilmesi Rumeli'ye geçiş için önemli bir aşamadır. Bu gelişmelerden sonra Osmanlı ile Balkan devletlerinin siyasi münasebetleri de başlamıştır. 1341-1347 tarihleri arasında Bizans Kralı Kantekuzenos ile V. Paleologus arasındaki taht kavgasında Sırp kralı Stefan Duşan Osmanlı Devleti ile ittifak kurmak istemiş ancak Orhan Bey bu ittifakı bölgeye yönelik Osmanlı politikalarına uygun görmediğinden kabul etmemiştir. 1352'de Osmanlı'nın

²² Ercan Çokbankir, Balkan Türklerinin Kökleri, 2008, s. 29-31

²³ Mualla Uydu Yücel, "Balkanlarda Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar", Balkanlar El Kitabı, 1. Cilt (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 212

desteklediği Kantakuzenos birlikleri ile Sırp kralı Duşan'ın desteklediği V. Paleologus birlikleri arasında Dimetoka'da gerçekleşen çarpışmada Kantakuzenos galip gelerek tahtı ele geçirmiştir. Orhan Bey'in bu yardımına karşılık Gelibolu yarımadasında yer alan Çimpe Kalesi ve çevresi Osmanlı Devletine bırakılmıştır. Daha sonra Osmanlı Devleti Rumeli'deki bu ilk toprak parçasını, Balkanlara yayılmak için askeri bir üst olarak kullanmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti 1352'den sonra Bizans'ın içinde bulunduğu sıkıntılı durumlardan istifade ederek Rumeli'deki sahip olduğu bu alanı demografik hareketlerle hızla genişletmeye çalışmıştır. 1361'de Edirne, fethinden 4 yıl sonra I. Murat (Hüdavendigar) tarafından devletin merkezi haline getirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki bu ilerleyişini durdurmak isteyen Sırp Kralı ve müttefikleri, 1371'de Çernomen Muharebesi'nde mağlup edilmiş ve akabinde Batı Trakya ile Makedonya'nın zaptı da sağlanmıştır. Bu başarıların ardından Vardar Nehri vadileri de Osmanlı kuvvetlerine açılmış, sırasıyla 1372'de Köstendil, 1380'de İştıp, 1382'de Manastır ve Pirlepe, 1385'te Ohri ve Sofya, 1586'da Niş Osmanlı hâkimiyetine girmiştir²⁴.

1.2.3. I. Kosova Savaşı ve Balkanlar'da Osmanlı Egemenliği

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki hızlı ilerleyişine rağmen Sırp krallığını yeniden güçlendiren Lazar, Balkanlardaki Osmanlı baskısını önlemek üzere saldırıya geçmiş, Ploşnik'te Osmanlı birliklerine karşı muzaffer ayrılmıştır. Sırp kralının bu zaferi Balkan milletlerinin cesaretini tekrar toparlamasına ve çoğunluğu Sırp ve Arnavutların oluşturduğu bir ittifak kurmalarına sebep olmuştur. Bu ittifaka karşı I. Murat Hüdavendigar ordunun başında Priştine'ye doğru harekete geçerken öncü kuvvetlerin komutanlığına ise Gazi Evrenos Bey'i ve Paşa Yiğit Bey'i geçirmiştir. Öncü birliklerin hemen arkasından Osmanlı'nın asıl kuvvetleri Kosova'nın Priştine bölgesine yerleşerek düşmana karşı hazırlıklara başlamıştır. I. Kosova Savaşı olarak tarihe geçen muharebede Osmanlı Kuvvetleri Sırp ve müttefik kuvvetlerine ağır bir darbe vurarak büyük bir zafer kazanmıştır. Bu zaferin ardından savaş alanını gezen Sultan I. Murat, bir elçi gibi yaklaşan Miloş Obiliç adındaki bir Sırp tarafından hançerlenerek şehit edilmiştir. Sultan I. Murat'ın şahadetinden hemen sonra tahta

²⁴ Mehmet İnbaşı, "Tarihsel Perspektif: Türklerin Balkanlar'a Yerleşmesi", Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı, (Der. E. Türbedar) 2003, s. 1-3

oğlu Yıldırım Bayezit geçmiş, bu dönemde de fetihler Balkanların güneyinden itibaren Arnavutluk, Sırbistan ve Bosna'ya kadar genişletmiştir. Üsküp ve çevresinin sancakbeyliği ve akıncı kuvvetleri komutanı olarak tayin edilen Paşa Yiğit Bey, kendi aşiretine mensup olup Saruhan Beyliği bölgelerinde yaşayan Türkmenleri, Üsküp'e ve çevresine yerleştirerek bu bölgeyi Osmanlı'nın en önemli u merkezlerinden biri haline getirmiştir. Bu sancak 1521'de Belgrat'ın fethine kadar da Balkanlardaki Osmanlı varlığının merkezi olmayı srdrmştir. Paşa Yiğit Beyin ölümünden sonra sırasıyla oğlu gibi yetiştirdiği İşhak Bey U Beyi olmuş ondan sonra da beylik onun oğlu İsa Bey'e geçmiştir. Ularda önemli başarılar elde eden İsa Bey'in II. Murat zamanında başlayan u beyliği Fatih Sultan Mehmet zamanında da devam etmiřtir²⁵.

Osmanlı'nın Balkanlardaki hızlı ilerleyişini durdurmak isteyen Macarlar, 17-19 Ekim 1448'de II. Kosova Savaşı'nda ağır bir yenilgi almıştır. Bu yenilgiden sonra İstanbul'un fethedilmesine dahi seyirci kalan Macarlar, 1456 Belgrat kuşatmasına kadar da Osmanlı ile mücadeleye girişmeye cesaret edememiştir. Balkanlardaki hâkimiyetini pekiştiren Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet, bu dönemde Kosova'yı da tamamen Osmanlı topraklarına ilhak etmiřtir²⁶.

Balkanlar'da ve Kosova'da iki buçuk asırlık Osmanlı hâkimiyetinden sonra Avusturya ordusu bu bölgelere yönelik saldırını artırmıştır. 1683'te Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya karşı II. Viyana' da mağlup olmasıyla önce Macaristan işgal edilmiş ardından da 1688-89 da Sırpların da desteği ile Kosova ovası Avusturya ordusu tarafından zapt edilmiştir. Avusturya bu bölgede Kumanova merkez olmak üzere bir Sırp Krallığı oluşturmak istese de çok geçmeden Mora seraskeri Koca Halil Paşa ve Kırım Hanı Selim Giray'ın Avusturya'yı mağlup etmeleri bu bölgelerin tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmesini sağlamıştır(1690). Bu gelişmelerden yaklaşık bir asır sonra Buşatlı Arnavut ailesinden olan İşkodra mutasarrıflarından Kara Mahmut Paşa Kosova'da Osmanlı yönetimi aleyhine, idari bazı işlere müdahale etmeye başlaması bölgedeki Arnavut isyanlarının belki de ilk kıvılcımlarındandır. Kara Mahmut Paşa 1786'da I. Abdülhamit tarafından "fermanlı" ilan edilmiş ancak

²⁵ Mehmet İnbacı, "Tarihsel Perspektif: Türklerin Balkanlar'a Yerleşmesi", Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı,(Der. E. Türbedar), 2003, s. 4-7

²⁶ Osman Baymak, Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova, 2008, s. 12

üzerine gönderilen hükümet kuvvetlerini yenilgiye uğratmıştır. Kara Mahmut Paşa'nın bölgedeki nüfuzunu artırması sebebiyle III. Selim zamanında vezirlik rütbesi ile Yenipazar Sancağına getirilmek kaydıyla muhtemel isyanları engellenmeye çalışılmıştır²⁷.

Bu olaylardan yaklaşık kırk yıl sonra Kosova bölgesi yine aynı aileden olan İşkodra Valisi Mustafa Paşa ile hükümet güçlerinin çatışma alanına dönüşmüştür. 1828-29 arasında hükümet güçlerini ilk çarpışmada yenilgiye uğratan Mustafa Paşa Kosova halkının desteğini kaybetmesi üzerine Üsküp'e doğru çekilmek zorunda kalmıştır. Burada da yenilgiye uğrayınca Arnavutluk'a kaçmıştır. İlerleyen zamanlarda Kosova bölgesi birkaç isyana daha sahne olsa da Tanzimat ve Islahat Fermanları ile farklı bir idari statüye bağlanmıştır. Merkezi Sofya olan Niş ve Priştine'yi içine alan bir Kosova vilayeti oluşturulmuştur. Salnamelerden(1879) anlaşıldığı kadarı ile Kosova vilayeti bu dönemde Priştine, Üsküp, Prizren, Yenipazar ve Debre sancaklarını içine almaktadır. Ancak zaman içinde Sancak kasabalarındaki yapılan değişikliklerle Kosova Vilayeti kimi zaman küçülmüş kimi zaman da genişlemiştir²⁸.

1.2.4. 93 Harbi ve Balkanlar'da Osmanlı Egemenliğinin Kırılması

1877-1878 tarihleri arasında 93 Harbi olarak da bilinen Osmanlı-Rus savaşından sonra imzalanan Ayastefanos Antlaşmasına göre Kosova'nın yerli halktan seçilmiş bir komisyon tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Rusya'nın Balkanlardaki artan gücünü engellemek adına Avusturya-Macaristan ve İngiltere'nin müdahalesi ile bu antlaşma yerine Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Ağır şartlar içeren Berlin Antlaşması'yla (1878) Osmanlı birçok toprağını kaybetmiş, Kosova'nın yalnızca Yenipazar Sancağı Osmanlı'nın elinde kalmıştır. Balkanlardaki bu zayıfla ve geri çekiliş Arnavut topraklarının parçalanma tehlikesini ortaya çıkarmıştır. Bu parçalanma tehlikesi özellikle Arnavutlar arasında Prizren Birliği adıyla ulusçu bir harekete dönüşmüştür. Abdullah Hüsnü Fraşheri'nin öncülüğünde, 300 delegenin katılımı ile 1 Haziran 1878'de Prizren Birliği kurulmuştur. Birliğin yapmış olduğu Prizren Kongresi Kurultayı'nın öncelik verdiği hususlar ise şunlardır:

²⁷ Münir Aktepe, Kosova, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2002, Cilt-26, S.217-218

²⁸ a.g.e. 2002, Cilt-26, s.218

Arnavutluk'un bir vilayet altında birleştirilmesi, diplomatik mücadele aşamasına geçilmesi ve bağımsızlık çalışmalarına ivedilik kazandırılmasıdır. Fraşheri öncülüğündeki ulusalcı Prizren Birliği'ne göre Osmanlı Devletinin parçalanması halinde bu durumdan en fazla zararı Arnavut milleti görecektir. Arnavut birliğini sağlamanın yolu da Osmanlı sınırların içinde kalarak özerk bir yönetim ile idare edilmektir. Bu fikirler daha sonra Arnavutlar arasında mefkûreye dönüşen “Büyük Arnavutluk” fikrinin de temellerini oluşturmaktadır²⁹.

Ayrıca Prizren Birliği'nin diğer amaçları içinde dağınık Arnavut yerleşim yerlerini birleştirip dilini, eğitimini, kültürünü, varlık ve bütünlüklerini korumak ve geliştirip de bulunmaktadır. Prizren Birliği'nin aldığı kararlarda Osmanlı Devleti'ne bağlılığın sürdürülmesi düşüncesinde etkili olan unsur, II. Abdülhamit'in Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü sağlamak amacıyla Pan-İslamizm anlayışı üzerinden kongreye verdiği destektir. II. Abdülhamit bu politikasının sebeplerden biri de kongrenin sert bir milliyetçiliğe sürüklenmesini engellemek yatmaktadır. Ancak Osmanlı'nın Balkanlar'daki Müslüman topraklarını dahi müdafaa edemeyecek bir duruma doğru sürüklenmesi Arnavutların özerklik istemelerinde etkili olmuştur.³⁰.

1.2.5. Kosova'nın Özerklik Talebi ve Körüklenen Arnavut İsyanları

Prizren Birliği 1879'da tam özerklik isteğini dile getirmiş ancak Osmanlı hükümetince bu talep reddedilmiştir. Bunun üzerine Arnavut gösterileri başlamış, bu gösterilerin heyecanı ile Sırp'ların dahi istemeye cesaret edemediği istekler dile getirilmiştir. Özellikle birliğin, milliyetçi delegeleri Arnavut halkı isyana teşvik ederek bağımsızlık naraları attırmışlardır. İsyanın yayılmasını engellemek amacı ile 1881'de Derviş Paşa görevlendirilmiş, isyan bastırıldıktan sonra Prizren Birliği dağıtılarak olaylara karışan yaklaşık 3 bin kişi Anadolu'ya sürülerek bölgeden uzaklaştırılmıştır. Sonraki yıllarda II. Abdülhamit döneminde küçük çaplı isyan ve komite kurma çabaları olsa da güçlenmeden engel olunmuştur. Sultan Abdülhamit'in bölgede izlediği ılımlı politikaların etkisi ile 1875-81 tarihlerinde Arnavutlar arasında körüklenmiş Osmanlı düşmanlığını unutulmuş, bölge halkının Osmanlı'ya bağlılığı

²⁹ Abidin Ünal, Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, 2009, s. 23-24

³⁰ Murat Yılmaz, Kosova Bağımsızlık Yolunda, 2005, s. 33-34

tekrar sağlanmıştı. Ancak 1893 tarihinde Arnavut önderlerinden Hacı Zeka ve taraftarlarının başarısız bir ayaklanma teşebbüsü söz konusudur. İsyanı sebebi ile tutuklanan Hacı Zeka, serbest bırakıldıktan sonra 1897'de Osmanlı-Yunan savaşında Osmanlı lehine büyük yararlılıklar göstermiştir. Aynı yıl bölge halkı tarafından İpek'te 500 delegenin katılımı ile bir toplantı daha düzenlenmiştir. Bu toplantıda iki farklı grup söz konusudur. Bir tarafta özerkliği savunan Hacı Zeka'nın fikirlerini savunanlar, diğer tarafta ise Hıristiyan tebaa problemine (Sırp) odaklanan Rızabeg Krüeziu'nun fikirlerini savunanlar bulunmaktadır. Sırp kaynaklarına göre, bu toplantının ardından 1898'de İpek'te Sırlara karşı Arnavutların sindirme hareketlerinin artmasıyla yalnızca bu bölgeden çok sayıda Sırp'ın göç etmek zorunda kaldığı, 1877-1912 tarihleri arasında ise 100 binin üzerinde etnik Sırp'ın Kosova'dan göç etmek zorunda kaldığı ifade edilmiştir³¹.

1899'da özerklik isteğini yinelenmek amacıyla Hacı Zeka başkanlığında 450 delege İpek'te tekrar toplanmış, Osmanlı lehine rey veren delegelerin etkisi ile Osmanlı'ya sadakat devam etmiştir. Ancak Avrupa devletlerinin baskıları sebebi ile bölgedeki Hıristiyan tebaaya bazı ayrıcalıkların tanınması bölgedeki başta Arnavutlar olmak üzere Müslüman tebaanın isyan etmesinde tetikleyici bir etki oluşturmuştur. Bu ayrıcalıklardan, Hıristiyanların da polis olabilmeleri kararı büyük tepki çekmiştir. 1903'te Mitrovitsa'da 10 bin kişiden oluşan bir grup ile çarpışmak zorunda kalan Osmanlı kuvvetleri, isyanı birçok kişinin ölümü sonucunda bastırabilmiştir. Bu tarihlerden sonra bölgenin ciddi anlamda hareketlendiği görülmektedir. 1905'te Manastır'da gizli Arnavut Hürriyet Komitesi kurularak İttihat ve Terakki cemiyetiyle birlikte Abdülhamit yönetimi aleyhine çalışmalara başlanmıştır. 1908 Haziranında Priştine ile Üsküp arasında bulunan Ferizoviç'de büyük devletlerin Balkanlar üzerindeki siyasetini protesto etmek için Müslüman tebaa bir araya gelmiş ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu harekâtı Osmanlı hükümetine ve Padişaha karşı yönlendirmeyi başarmışlardır. Bu hareketliliğe dayanarak öncelikle Kanun-i Esasi ve Meşrutiyet ilan ettirilmiştir. Sonra da ağırlıklı çoğunluğunu Arnavut ve Makedonların oluşturduğu Hareket ordusu İstanbul'a yürüyerek II. Abdülhamit'i tahttan indirmiştir. Emellerine ulaşmalarında Arnavutların ciddi katkılarına rağmen İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, yönetimi ele aldıktan sonra milliyetçi bir politika

³¹ Osman Karatay, Kosova Kanlı Ova, 1998, s. 58-59

izlemesi, Arnavutları II. Abdülhamit adına pişmanlığa sürüklemiş ve yeni düzene karşı yeni ayaklanmalar ortaya çıkmıştır³².

II. Meşrutiyet'in ilanı ile Balkan Savaşları arasında (1908-1912) meydana gelen Arnavut isyanları öncekilere göre çok daha sert ve etkili ayaklanmalardır. Fazlasıyla ulusal bir renge bürünmüş bu ayaklanmalar devletin gidişatına ciddi tesirler etmiş, Balkan Savaşları'nın başlamasında ve bu süreçteki kurulan ittifaklarda da etkili olmuştur. Bu kısa süre içinde dört ayaklanma meydana gelmiştir. Bu ayaklanmaların temelinde II. Abdülhamit'ten sonra Osmanlı yönetiminde bulunan İttihatçıların milliyetçi uygulamaları ile Arnavutçu fikirlerin çatışması yatmaktadır. Arnavutlar artık özerk hatta bağımsız bir kimlik oluşturmak hususunda kararlı bir tutum sergilemektedirler. Özellikle 27 Temmuz 1909'da Arnavutluk Komitesi tarafından yapılan Debre Kongresi'nde özerklik taleplerini yineleyen kararların alınması, ittihatçılarla Arnavutların arasını bir daha kapanmayacak şekilde açmıştır³³.

Meşrutiyetten sonraki ilk isyan bu tarihlerde "İsa Bulatın" tarafından çıkarılmış, Cavit Paşa komutasındaki kuvvetlerce ağır kayıplar verilerek ancak bastırılmıştır. İkinci Arnavut ayaklanması, bölgede ilan edilen sıkıyönetime tepki olarak 2 Mart 1910'da İpek, Priştine, Vulçitrin bölgelerinde çıkmıştır. Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın sert tedbirleri ile isyan birçok can ve mal kaybı sonucunda bastırılabilmiştir. Üçüncü isyan, 1910 yılının sonlarına doğru patlak vermiştir. Bu isyanın müsebbipleri ise Molisor Arnavutlarıdır. Molisor Arnavutları Katolik veya Ortodoks Hıristiyan olup Avusturya ve Karadağ'dan isyan sonrasında ise Rusya'dan destek almışlardır. Bu isyan sonucunda birçok imtiyaz elde etmişler, bu durum ise Müslüman Arnavutların tepkisini çekmiştir. Dördüncü isyan da 2 Mart 1912'de silahları elinden alınmayan Moliser Arnavutları tarafından çıkarılmıştır. Birkaç ay sonra bu isyana Müslüman Arnavutlar da dâhil olmuşlardır. İsyancıların talepleri; Sait Paşa hükümetinin çekilip yerine Kamil Paşa Hükümeti'nin gelmesi, yeni mebus seçimlerine gidilmesi, askerlik görevinin Arnavutluk'ta yapılması, silah taşımalarına

³² Osman Karatay, Kosova Kanlı Ova, 1998, s. 59-60

³³ Enver Ziya Karal, Büyük Osmanlı Tarihi, s. 245-246

müsaade edilmesi, hükümet memurlarının Arnavut olması gibi isteklerden oluşmuştur³⁴.

Arnavut ayaklanmasına karşı hem dıştan hem içten birçok desteğin olması Osmanlı hükümetini istifaya zorlamıştır. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın başkanlığında yeni hükümet kurulmuş, seçimlerin yenilenme kararı ile meclis geçici olarak kapatılmıştır. Bu suretle dördüncü Arnavut ayaklanmasının bir hükümet darbesine dönüştüğü söylenebilir. İsyancıların taleplerinin birçoğu kabul edilerek olayların yatıştırılması umulmuşsa da talepler ve hareketlilikler artmıştır. Bu ayaklanmaların akabinde ise Makedonya olayları ve Balkan Savaşları patlak vermiştir³⁵.

1.2.6. Balkan Savaşları ve Kosova'daki Osmanlı Egemenliğinin Sonu

Devlet yönetiminde ve istihbarat bilgisi hususunda çok tecrübeli olan II. Abdülhamit, Yunanlılar ile Bulgarlar arasındaki uzun yıllar çözilemeyen problemleri ustaca kullanarak politika gereği olası bir Balkan ittifakını önlemeye çalışmıştır. Makedonya'daki kiliselerin Rumlara mı yoksa Bulgarlara mı ait olduğu tartışmaları uzun süre çözilememiş ve bu problem olası bir ittifaka engel olmuştur. Ancak yönetime henüz gelen İttihatçılar bu hususları ciddiye almayarak 1910 Temmuzunda özellikle kiliseler problemini çözüme kavuşturmuştur. Bununla birlikte İttihat ve Terakki yönetiminin aşırı baskı ve eskiyi aratır uygulamaları Arnavut ayaklanmalarını şiddetlendirmiş, bu da hükümet bunalımına dönüşmüştür. Ayaklanmaların peşinden ise İttihat ve Terakki hükümeti iktidardan düşmüştür³⁶.

Yunanistan, Bulgaristan aralarındaki problemleri çözdükten sonra yanlarına Sırbistan ve Karadağ'ı da alarak Balkan İttifakını oluşturmuşlar ve akabinde Ekim 1912' de Osmanlıya saldırıya geçmişlerdir. Savaş öncesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetimi tekrar elde etme niyetiyle hükümetin başarısızlığı üzerinden mücadele etmesi ve hükümetin Rusların sahte teminatına aldanarak Rumeli'deki 120

³⁴ Enver Ziya Karal, Büyük Osmanlı Tarihi, s. 246-247

³⁵ a.g.e. s. 248

³⁶ Mehmet Maksudoğlu, Osmanlı Tarihi, 2003, s. 466

tabur askeri terhis etmesi gibi sebeplerden Osmanlı, I. Balkan savaşında Rumeli’de kalan topraklarının büyük bir kısmını Balkan ittifakına kaptırmıştır³⁷.

I. Balkan savaşlarının akabinde yapılan görüşmelerde Arnavutluk sorunu da gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. İlke olarak bir Arnavut devletinin teşekkülü kesinleşmiş ancak bu devletin özelliği hususunda ilgili devletlerin ortak bir noktada buluşması zor olmuştur. Rusya Panslavizm politikaları üzerinden küçük bir Arnavutluk peşinde iken Avusturya ise Sırp’ların güneye inmesini engellemesi açısından daha büyük bir Arnavut devletinin kurulması taraftarıdır. Görüşmelerin sonucunda Osmanlı Devleti’ne bağlı ama altı Avrupa devletinin denetiminde muhtar bir Arnavut devletin kurulması kararlaştırılmıştır³⁸.

Osmanlı Devleti’nde Kamil Paşa hükümetine rağmen İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Edirne’yi Bulgaristan’a bırakmak istememesi gibi sebepler barış görüşmelerini aksatmış ve Avrupa devletlerinin Osmanlı’ya nota verilmesine kadar yaptırmıştır. Kamil Paşa, Londra hükümetinin, Edirne’nin Bulgaristan’a bırakılması durumunda İstanbul’da bir ihtilal olabileceği uyarısını dahi dikkate almayarak Mebusan Meclisinden ayrı Meclis-i Umumiye toplayarak barış görüşmeleri için müsaade almıştır. Bunun üzerine görüşmeler devam ederken Enver Paşa, Talat Paşa ve arkadaşları tarihe Bab-ı Ali Baskını olarak geçen hükümet ihtilalini gerçekleştirmiş, Kamil Paşa hükümeti yerine Mahmut Şevket Paşa hükümeti kurulmuştur. Yeni Hükümetin kurulmasından sonra Edirne sorunu üzerinden Bulgaristan tekrar saldırıya geçmiş, yapılan çatışmalarda Osmanlı ordusu yenilerek Avrupa devletlerinin ve Bulgaristan’ın isteklerine razı olmak zorunda kalmıştır. Yapılan Londra Barış Görüşmeleri’nde Osmanlı, Ege Denizi’nden Enez’e, Karadeniz’den Midye’ye kadar olan hattın batısında kalan kısımları Balkan devletlerine bırakmayı kabul etmiştir. Arnavutluk sınırlarının çizilmesi ile bu bölgenin tüm işlerini ve kontrolünü de altı büyük Avrupa devletine bırakmıştır³⁹

Londra Antlaşması Osmanlı ile Balkan Devletleri arasında barışı sağlamış ancak galip devletlerarasındaki problemleri tetiklemiştir. I. Balkan Savaşı sonucu

³⁷ Mehmet Maksudoğlu, Osmanlı Tarihi, 2003, s. 466-467

³⁸ Enver Ziya Karal, Büyük Osmanlı Tarihi, s. 333

³⁹ a.g.e. s. 335-337

elde edilen kazançların paylaşımı hususundaki memnuniyetsizlikler bu sefer Balkan ittifakında olan devletleri bir çatışmaya sürüklemiştir. Savaş öncesi yapılan ittifak anlaşmalarındaki boşluklar ve savaş esnasında hesapta olmayan bazı askeri hareketler, zoraki kurulan bu ittifakın savaşın hemen sonrasında çatlamasına sebep olmuştur. Savaşın en ağır yükünü çektiğini düşünen Bulgaristan'ın Sırlardan ve Yunanlılardan Makedon toprakları üzerindeki talepleri Sırbistan ve Yunanistan'ın Bulgaristan'a karşı yeni bir ittifak kurmasına sebep olmuştur. Bu iki devletin ittifakı, Bulgaristan ile sınır problemleri yaşayan Romanya'yı da yanlarına çekmeye yetmiştir. Çatışma ortamının arttığı bir ortamda, Rusların arabuluculuğunu engelleyen Bulgaristan'ın Sırlara yaptığı baskın ile II. Balkan Savaşı başlamıştır. Muhtemel bir saldırıya karşı hazırlıklı olan Sırlar ve diğer devletler, 6 hafta içinde Bulgarlara karşı kesin bir zafer kazanmışlardır. Osmanlı kuvvetleri de Bulgaristan'ın bu zor durumunu fırsata çevirmiş, Midye-Enez hattını aşarak, Doğu Trakya'da Edirne'yi geri almıştır. Savaşın ardından yeni sınırların ve yeni gündemlerin oluşturulduğu İstanbul ve Atina anlaşmaları ile II. Balkan Savaşı son bulmuştur. Yapılan Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti açısından büyük bir hezimetle sonuçlanmış, Batı Trakya'yı, Makedonya'yı, Arnavutluk ve Ege Adalarını tamamen kaybetmiştir⁴⁰.

Balkan Savaşlarını, kurulması planlanan Arnavut devleti üzerinden değerlendirmek gerekirse, II. Meşrutiyetin ilanından sonra gündeme gelen bu zor konu Balkan Savaşları ile daha da anlaşılması zor bir duruma sürüklenmiştir. Başlangıçta padişaha bağlı ve altı Avrupa Devletinin denetiminde bir Arnavut devletten bahsedilirken artık Osmanlı'dan bağımsız ancak altı Avrupa devletin garantörlüğünün devam ettiği bir prenslik yönetiminde kurulması planlanmıştır. Prens seçimi bu altı devlete bırakılırken yönetimi ve maliye işleri Arnavut delegelere, asayiş ise İsveç subaylarının komutasında bulunan uluslararası bir askeri güce bırakılması kararlaştırılmıştır (29 Temmuz 1913)⁴¹.

⁴⁰ Enver Ziya Karal, Büyük Osmanlı Tarihi, s. 338-350

⁴¹ a.g.e. s. 348-349

1.2.7. Osmanlı Döneminde Balkanlarda İskân ve İstimalet Politikası

Osmanlı Devleti henüz daha kurulma aşamasında egemen bir düzen oluşturmaya çalışmış ve bunun için de özellikle askeri işlere fazlasıyla ehemmiyet vererek kısa zamanda birçok askeri başarılar elde etmiştir. Fakat bu başarılar fethedilen gayrimüslim topraklarda kalıcılığı sürdürmek için yeterli gözükmemektedir. Osmanlı yöneticileri bu durumun farkında olarak adil bir düzen kurmayı, fethedilen toprakların şartlarına uygun ortam oluşturmayı vazgeçilmez bir siyaset ve gelenek haline getirmiştir. Fethedilen bölge halkı ile kaynaşıp onların kabul görmüş dini ve içtimai geleneklerine müsamahakâr davranarak düşünce ve vicdan hürriyetlerine saygı duymuştur. Bununla birlikte daha öncesinde ağır vergiler altında ezilen tebaanın bu yükünü hafifletip cizye adı altında daha adil ve cüzi bir vergilendirme sistemi oluşturarak özellikle gayrimüslim halkın devlete bağlılığını ve desteğini kazanmışlardır. Söz konusu uygulamaların Balkanlarda aynen tatbiki sayesinde, bölge halkının önceki yöneticilerine rağmen bu güven dolu ortamı yaşamaları Osmanlı yönetimini, kendi dindaşları olmalarına rağmen ne Katolik ne de Ortodoks yöneticilere değişmemişlerdir. Bunun en açık örneğini olarak Ankara Savaşı'nda Timur'a karşı ağır bir yenilgi alan Osmanlı'nın 11 yıl süren Fetret döneminde Balkanlar'da kayda değer bir isyanın söz konusu olmaması gösterilebilir. Osmanlı Devleti'nin uyguladığı bu istimalet politikasıyla birlikte Balkanlar'da kalıcı olmasının en önemli sebeplerinden biri, hiç şüphesiz gelişigüzel ve çapul olmayan, aksine çok sistemli bir şekilde uygulanan iskân politikasıdır⁴².

Osmanlı döneminde Rumeli olarak ifade edilen Balkan yarımadasına yerleştirilmek üzere özellikle göçebe Türkmen aileleri seçilmiştir. Elbette Osmanlı'nın bu siyaseti Balkanlara verilen önemin neticesidir. Bu yarımadaya yerleştirmeler iki şekilde olmuştur. Osmanlı Devleti bunlardan birincisinde ilk fütuhat esnasında Balkan yarımadasına yakın yerlerden seçilen göçmen Türk aileleri ile Balkanlar'da fethedilmiş yerlerdeki askeri sınıfa mensup kişileri mübadele usulü değiştirmiştir. İskân ile yerleşen ikinci kısımda ise aşiret kuvvetleri ile canları pahasına maddi manevi kazanç elde etmek isteyen cesaretli kişiler bulunmaktadır. Ayrıca daha sonraki dönemlerde Balkanlar'da fetihlerin devam etmesi üzerine,

⁴² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Büyük Osmanlı Tarihi, 1. Cilt s. 180-185

buralardaki Türk ve Müslüman nüfusu artırmak amacıyla Anadolu'nun muhtelif yerlerinden yapılan sürgünler Rumeli'ye yapılmıştır. Bu şekilde 16. asrın ortalarına kadar Balkanlar'daki fütühatlara paralel olarak iskân uygulaması da sistemli bir şekilde devam etmiştir⁴³.

1475 tarihinde düzenlenen tahrir defterlerine bakıldığında Fatih döneminin sonlarında Kosova'nın, Rumeli beylerbeyliğine bağlı Vucitırın ve Üsküp vilayetlerinin sınırları içinde kaldığı anlaşılmaktadır. II. Bayezit döneminde 1487'deki tahrir defterlerine göre ise Kosova'nın büyük bir kısmının Vucitırın vilayeti içinde bulunduğu ifade edilmiştir. XVII. yy. başlarında yönetim bakımından iki vilayetin sınırları içinde kalan Kosova, kuzeyde Mitroviça'dan Ayruçan'a kadar olan bölgeler Bosna vilayetine, güneye doğru uzanan Vuçitırın, Priştine ve Koçanik bölgeleri de Vucitırın sancağına bağlı gözükmektedir. Kâtip Çelebi'nin (1609 - 1657) Cihannüma'sında da Kosova'nın Vucitırın sancağına bağlı olduğu ifade edilmektedir. 1660'ta Kosova ovasından geçen Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre o dönemde Vucitırın sancağı yaklaşık 2 bin haneden oluşmakta, halkının da çoğu Türkçe ve Arnavutça konuşmaktadır⁴⁴.

Osmanlı'nın Balkanlarda iyice yerleştiği bu dönemlerde Sırlar tarafından boşaltılan Kuzey Arnavutluk ve Kosova ovalarının büyük bir kısmında Arnavut nüfusun hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Ortodoks Sırların yerine Müslümanlaşmış Arnavutları, Arnavutlar da yüzlerce yıllık hasımları olan Sırlar yerine Osmanlı idaresi altında bulunmayı tercih etmeleri gayet anlaşılır gözükmektedir. Ayrıca İslamlaşmak, Arnavutların yerleşim yerlerini genişletmelerine imkân sağlarken bir yandan da Sırların kültürel baskısı altında onları Slavlaşmaktan kurtarmaktadır⁴⁵.

Sayısal olarak ifade edecek olursak, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Vuçitırın sancağında giderek Müslüman nüfusunda ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Bu tarihlerden sonra Vuçitırın, Prizren, Priştine, gibi bölgeler hızla genişleyerek çoğunluğu Müslüman olan kalabalık merkezlere dönüşmüştür. 1582-1591 tarihleri

⁴³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Büyük Osmanlı Tarihi, Cilt-1 s.179-180

⁴⁴ Osman Baymak, Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova, 2008, s. 12

⁴⁵ Murat Yılmaz, Kosova Bağımsızlık Yolunda, 2005, s. 30-31

arasına yönelik kayıtlara bakıldığında İpek'in %90, Vucitırın'ın %80, Priştine'nin %60, Prizren'in %56, Novoberdo'nun %37, Trepça'nın %21, Janjevo'nun %15 Müslümanlaşma oranlarına sahip olması bölgenin zaman içinde dini yapısındaki değişimi ortaya koymaktadır ⁴⁶.

1.3. Balkan Savaşları'ndan Yugoslavya Krallığına Değişen Dengeler

Balkan savaşlarını sona erdiren antlaşmaları, Balkan devletlerinin kendi aralarında yapılan antlaşmalar ve Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında imzalan antlaşmalar olarak iki kısımda değerlendirmek gerekir. Özellikle söz konusu Kosova bölgesi olduğundan Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında 13 Mart 1914'te imzalanan İstanbul Antlaşması'na odaklanmak gerekmektedir. Balkan savaşlarından sonra Osmanlı ile Sırbistan arasında sınır kalmadığından antlaşma metninde de bu husus doğal olarak gündem olmamıştır. Bu antlaşmanın içeriğini çoğunlukla Sırbistan sınırları içinde kalan Türk nüfusunun statüsü oluşturmuştur. Bu antlaşma ile Türkler istediği takdirde Osmanlı topraklarına göç edebilecek, kalanlar ise her türlü din ve mezhep hürriyeti ile ibadetlerini serbestçe yapabileceklerdir. Kendi müftülerini kendileri seçebilecek, evlenme, boşanma, vasiyet, miras ve nafaka gibi sorunlarını müftünün hükmü ile karara bağlayabileceklerdir. Bunlarla birlikte eğitim hakkı, mülkiyet hakkı gibi birçok sosyo-ekonomik hakları güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Ek olarak Sultan Murat Hüdavendigâr'ın Kosova'daki türbesine ait arazilerin hiçbir durumda kamulaştırılmayacağı da maddeler arasında yer almaktadır⁴⁷.

Balkanlar'da kalan Türk nüfusunun statüsü ile ilgili kısmen olumlu maddelere rağmen Balkan savaşlarının tek mağlubu Osmanlı Devleti olmuştur. Bu savaşlarla Avrupa'da kalan topraklarının %83'ünü ve yine bu yarımada'daki sahip olduğu nüfusun %69'unu ve gelirlerinin büyük kısmını kaybetmiştir. Bunların yanında bölgede kalan Türklerin, yapılan antlaşmalarca korunan haklarına savaştan sonra riayet edilmemiştir. Balkan devletleri ve halkları tarafından yoğun baskı ve

⁴⁶ Münir Aktepe, Kosova, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2002, Cilt-26, S.217

⁴⁷ Mehmet Okur, Balkan Savaşları, Balkanlar El Kitabı,(ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, Cilt 1, s. 602-604

dışlanmalara maruz kaldıklarından çoğu, mallarını ve mülklerini bırakıp Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kalmışlardır⁴⁸.

Balkanlar'da sıcak gelişmelerin yaşandığı bu dönemde Avrupa, sömürgeciliğin ve milliyetçi hareketlerin etkisi ile uzun zamandır kaynayan bir kazanı andırmaktadır. Balkan savaşlarından kısa bir zaman sonra bir Sırp tarafından Avusturya-Macaristan veliahdının öldürülmesi ve akabinde Sırbistan'a savaş ilan edilmesi, I. Dünya Savaşı'nın başlaması için bir bahane oluşturmuştur. Savaşın başlarında Sırbistan'ın seferlik ilan etmesi, Sırp ordusunda asker olmak istemeyen Kosovalıları göç yollarına dökmüştür. Ayrıca Arnavutlarca bilinen Bayram Curi ve Hasan Priştine gibi isimler savaşta Avusturya'nın desteği ile güneyden yeni bir cephe açmak kaydıyla Arnavutluk'tan Sırbistan'ın parçası olan Kosova bölgesine doğru ilerlemeye çalışmışlardır. Ancak Arnavutluk ordusunun tam teşekkül etmemiş olması hem askeri harekâtların sonuçsuz kalmasına hem de komşu ülkelerin saldırısına karşı da etkisiz kalması sebep olmuştur. Özellikle Yunanistan'ın saldırılarına karşı Arnavutluk gerekli savunmayı yapamamış, birçok toprağını da Yunanistan'a bırakmak zorunda kalmıştır. Bu işgalle birlikte Arnavutluk toprakları Balkan savaşlarından sonra ikinci defa komşu ülkeler tarafından işgale maruz kalmıştır. Arnavut topraklarının işgalinde, henüz Osmanlı Devleti'nin savaşa girmediği dönemde, bölgede Türk nüfusunun üzerinde etkisi olan Esat Paşa ile itilaf devletlerinin aralarında gerçekleşen anlaşmanın da etkili olduğu söylenebilir. Esat Paşa Arnavutluk'un tamamen Avusturya'nın kontrolüne girmesini istemediğinden Sırbistan'ın desteğini alarak, 4 bin kişilik birliği ile Arnavut topraklarına girmiş, Dıraç'ta kendi yönetimini ilan etmiştir. Akabinde Osmanlı Devleti İttifak Devletleri ile birlikte savaşa girince Esat Paşa da dolaylı olarak düşman sayılmış, Genç Türk ajanlarının yardımı ile ona karşı isyan başlatılmıştır⁴⁹.

Bu gelişmelerden sonra Esat Paşa Sırp beklentilerine cevap verememiştir. Sırp ordusu hem Kosova'ya yapılan saldırılara karşı, hem de müttefiki Esat Paşa'ya yardım amaçlı harekete geçmiştir. Önce Kosova'nın kontrolünü tekrar sağlamışlar, Tiran alındıktan sonra da Dıraç'ta sıkışan Esat Paşa'ya yardım etmişlerdir. Ancak

⁴⁸Mehmet Okur, Balkan Savaşları, Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, Cilt 1, 2013, s. 605

⁴⁹Osman Karatay, Kosova Kanlı Ova, 1998, s.68-69

1915 sonlarından itibaren ittifak kuvvetlerinin güçlü mukavemeti sonucunda bölgedeki dengeler tekrar değişerek, Sırbistan, Avusturya ve Bulgaristan güçlerince işgal edilmiştir. Avusturya Belgrat'a kadar olan kısımların hâkimiyetini sağlarken Bulgaristan da Makedonya, Kosova ve Kuzey Arnavutluk'un da dâhil olduğu diğer kısımları kontrol altına almıştır. 1915-1918 arasını kapsayan bu dönem Arnavutlar için Türk hâkimiyetinden kötü ancak Sırp hâkimiyetinden daha iyi diyerek ifade edilmiştir⁵⁰.

1.4. Panslavizm ve Rus Politikalarının Bölgeye Etkileri

Balkanlar üzerinde kurgulanmış en etkili politikalardan biri olan Panslavizm'in hangi toplulukları kapsadığını ve nasıl bir politika olduğunu genel çerçevede ifade etmek gerekirse, Slav olarak isimlendirilen bu topluluğun Avrupa'nın en kalabalık topluluklarından olduğu ve Doğu Slavlar (Ruslar, Ukraynalılar, Beyaz Ruslar), Batı Slavlar (Polonyalılar-Lehler, Çekler, Slovaklar) ve Güney Slavlar (Boşnaklar, Hırvatlar, Sırpalar, Slovenler, Karadağlılar, Bulgarlar, Makedonlar) olmak üzere de ayrı ayrı üç kolda değerlendirildiği söylenebilir. Çoğunlukla Hıristiyan olan bu toplulukta ağırlıklı olarak da Ortodoks mezhebine mensubiyet söz konusudur. Panslavizm hareketinin nasıl ortaya çıktığını ve şekillendiğini ve Balkanlar'da en etkin politikalardan birine nasıl dönüştüğünü Prof. Dr. Mehmet Saray şöyle açıklamıştır;

“Bütün Slav kavimlerini bir idare altında toplama gayesini güden Panslavizm hareketinin ilk öncüleri Raguzalı (Dubrovnikli) Şair Ivan Gunduliç (1588-1638) ile Hırvat asıllı Katolik papazı Yuriy Krijaniç (1618-1683)'dir. Gunduliç, Leh kralının Türklere karşı 1673'te Hotin'de kazandığı başarıdan sonra yazdığı 'Destan' adlı eserinde, Lehlilerin Türk ve diğer milletlerin idaresindeki Slavları kurtaracak ve bir araya toplayacak yegâne kuvvet olduğu fikrini ortaya atan kimsedir. Krijaniç ise, bu işi ancak Rusya'nın yapabileceğini iddia etmiş, hatta ziyaretine gittiği Çar Aleksey Mihaloviç'e(1645-1676) şu telkinlerde bulunmuştur; 'Ey haşmetli Çar cenapları, sen elinde Musa'nın mucize yaratan esasını tutuyorsun ve bununla mucize yaratmaya muktedirsin. Sen tebaanın mutlak bir hükümdarısın ve dolayısıyla onlardan mutlak

⁵⁰ Osman Karatay, Kosova Kanlı Ova, 1998, s. 69-71

bir itaat görmektesin. Sen Tanrı'nın yardımıyla yalnız kendi devletini değil, diğer Slav ülkelerini de yükseltecek ve bu sayede devamlı bir takdir ve takdis kazanacak durumdasın. Bütün Slav milletleri ancak sen, haşmetli Çar cenaplarına nazarlarını çevirmiş bulunuyorlar; daima dağınık bir hale getirilen çocuklara bir babanın yapacağı harekette bulun ve onları bir araya topla.' Bu telkin ve fikirlere rağmen o dönemde Rus idarecileri Pan Slavizm hareketine pek ilgi göstermemişlerdir... Pan Slavizm hareketi daha şuurlu olarak, XIX. asrın ilk yarısında, batı Slavlarından J. Herkel tarafından başlatıldığı görüyoruz. Bu zat Latince kaleme aldığı ve 'umumi Slav dili' ile ilgili bir eserinde, 'Hakiki Pan Slavizm-Vernus Pan Slavismus' tabirini siyasi bir ıstılah olarak yaygınlaştırmaya muvaffak olmuştur... Çariçe II. Katerina devrinde bu çalışmalarla Pan Slavizm Hareketi, şuurlu olarak Slavlarca da benimsenmeye başlanmıştır⁵¹.

Pan Slavist hareket öncesinde Rusya'nın Katolik Hıristiyan dünyasına karşı Ortodoks Hıristiyanları kontrol etme hayalleri de bulunmaktadır. Bu amaçla Rusya, Avrupa ve Balkanlar'daki Ortodoksları kendine bağlama niyetiyle Moskova'da Ortodoks Kilisesi açmışsa da Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda ilerleyişi ve bölge üzerindeki hâkimiyeti bu hayallere uzun süre engel olmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin zayıflamasına paralel olarak bölgedeki Rus politikaları da çok daha aktif bir şekilde uygulama alanı bulmuştur. Ancak Osmanlı engelinin kalkmak üzere olduğu ve Pan Slavizm hareketlerinin Slav toplulukları arasında yaygınlaşmaya başladığı bu dönemde Rusya'nın Pan Slavist politikası bu kez de Alman Birliği (Pangermenizm) ve İtalyan Birliği (Panitalyanizm) gibi politikalara karşı mücadele vermek durumunda kalmıştır. Öyle ki I. Dünya Savaşına gelindiğinde İtalya'nın bölgedeki başarısız politikalarına rağmen Almanya, bölgedeki Rus etkisini kırmayı başararak bölgeyi kendi ittifak bloğuna dâhil etmeyi başarmıştır. Ruslar, savaş esnasında yaşanan Bolşevik isyanına ve çarlık rejiminin yıkılmasına rağmen sonraki dönemlerde de Balkan politikalarından vazgeçmemişlerdir. Özellikle bölgedeki Slav toplulukları üzerinden politikalarını ısrarla devam ettiren Rusya, bu dönemde sosyalizmin bölgeye yayılmasıyla

⁵¹ Mehmet Saray, Makaleler, Pan-Slavizm, (ed. Semih Yalçın, Şarika Gedikli Berber) Cilt-1, s. 695-696

Balkanlar'a yerleşmeye başlamış, hem Panslavizm hem de komünizm fikirleri üzerinden bölgedeki gücünü pekiştirmiştir⁵².

II. Dünya Savaşı'nın öncesinde ve başlarında Almanya ile yapılan anlaşmaların etkisi ile zayıflayan Panslavist hareket, Almanya'nın ansızın Rusya'ya saldırması ile tekrar politika haline gelmiştir. Bu bağlamda 4-5 Nisan 1942'de Moskova'da ilk Panslavistler Kongresi yapılmış, kongrede özellikle Almanya'ya karşı Slav toplumlarının birleşmesi ve kendi öz haklarının müdafaası vurgulanmıştır. Sonrasında aynı amaçla yapılan uluslararası kongre ve çalışmalar, Rus hükümetinin Rus Ortodoks kilisesini resmen tanıdığını ilan etmesi ve II. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın muzaffer ayrılması gibi birçok gelişme Panslavizm hareketini tamamen Rusya'nın hizmetine sunmuştur. 1946'da Belgrat'ta yapılan Panslav Kongresi'nde Mareşal Tito'nun konuşmasındaki; “ *Zafer kazanan kırmızı ordu olmasaydı ne olurdu? Stalin gibi bir deha olmasaydı ne olurdu? Büyük Sovyetler Birliğindeki kardeşlerimizin sınırsız fedakârlığı hepimizi minnettarlığa gark etmiştir.*” Gibi ifadeleri bir anlamda Rusya'nın Slav toplulukları üzerindeki hâkimiyetini ifade etmektedir. Bu gelişmelerle birlikte Rusya'nın politikalarına bağlı olarak Polonya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya gibi ülkelerde de komünist darbelerle yönetim el değiştirmiştir⁵³.

1.5. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Balkanlar'daki Siyasi Değişimler

Savaş süresince dengelerin sürekli değişmesiyle birlikte 1918'e gelindiğinde İttifak devletlerindeki ciddi kopuşlar, itilaf devletlerinin I. Dünya Savaşı'ndan kesin bir zaferle ayrılmasını sağlamıştır. Savaştan öncelikle 29 Eylül 1918 tarihinde Bulgaristan çekilmiştir. Hemen ardından 30 Ekim'de Osmanlı Devleti, 4 Kasım'da Avusturya-Macaristan ve son olarak da 11 Kasım'da Almanya'nın savaştan çekilmesiyle silahlı safha sona ermiştir. Savaştan zaferle ayrılan İtilaf devletlerinin Balkanlar'da kurmayı amaçladıkları yeni düzen; daha öncesinde dolaylı da olsa hâkim olan üç büyük gücün (Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Rusya) etkisinden

⁵² Mehmet Saray, Türkiye ve Yakın Komşuları, 2006, s. 41-44

⁵³ a.g.e. 2006, s. 44-47

bağımsız, kontrol edilmesi kolay, ulus devletlerin varlığı şeklindedir. Savaştan hemen sonra da bu anlayış üzerinden bölgede yeni devletler kurulmuştur⁵⁴.

1.5.1. Sırp Hırvat ve Sloven Krallığı

Savaşın sonlarına doğru planlanmış olan ve savaşın bitmesi ile Sırp, Sloven ve Hırvat halklarından oluşan üç milletli bir siyasi oluşum için Ekim 1918'de Ulusal bir konsey kurulmuştur. Bu süreçte bu konsey tarafından Avusturya- Macaristan'a ait tüm Slav toprakların Sırbistan'a bırakılması ile yakın zamanda oluşacak olan Yugoslavya'nın da ilk temeli atılmıştır. Ancak daha öncesinde 1 Aralık 1918'de Sırp Hırvat ve Sloven Krallığı kurulmuş 1929 yılına kadar da bu siyasi oluşum Balkanlar'da varlığını sürdürmüştür. Kurulan bu devlet, yaklaşık 250 bin km² toprağı üzerinde 12 milyon kadar nüfusa sahip, 33 bölgeden meydana gelmektedir. Devlet, anayasa ile yönetilmesine rağmen bir Sırp kral tarafından yönetilmektedir. 1920'lerden sonra krallıkta, Sırp ulusunun diğer uluslara karşı avantajlı konumunu güçlendirip özellikle Hırvat ve Sloven uluslarını egemenliği altına almaya çalışmasıyla birlikte Hırvat ve Slovenlerin Katolik mezhebine mensup olması gibi sebepler iç karışıklıklara sebep olmuştur. 1921'de çıkarılan ilk anayasaya rağmen ülke içinde egemen olan Sırp siyasetçilere ile muhalif duruma düşen Hırvat, Sloven, Müslüman Arnavut ve Boşnaklar arasında ciddi anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Ülkenin yöneticisi olan Sırp Kral Aleksandar Karayorgiyeviç, bu karışıklık ve anlaşmazlıkları bahane edip ülke bütünlüğünü sağlamak adına anayasayı feshederek kral diktatörlüğünü kurmuştur. 3 Ekim 1929 tarihinde de devletin adı Yugoslavya Krallığı olarak değiştirilmiştir⁵⁵.

1.5.2. Yugoslavya Krallığı'ndan Yugoslavya Federasyonu'na

1929 yılının sonlarında yeni bir anayasa ile fiilen kurulmuş olan Yugoslavya Krallığı'nın adındaki "Yugoslav" güney Slavları ifade etmektedir. "Yugoslavya" da Slavların vatanı anlamında kullanılmıştır. Bu anlayışla Yugoslavya Krallığı'nda tek vatan, tek millet ve tek kral ülküsü somutlaştırılmak istenmiş olup Sırp nüfusun hâkim güç olarak tanındığı bir devlet yapısı oluşturulmuştur. Bu süreçte Kosova

⁵⁴ Hikmet Öksüz, Mehmet Okur, "Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar", Balkanlar El Kitabı (ed. B. A. Gökdag-O. Karatay), 2013, s. 618-619

⁵⁵ Muhammet Aruçi, Yugoslavya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2013, C.43, S.574

bölgesi, Üsküp merkezli Vardarska, Niş merkezli Moracska ve Cetinje merkezli Zentska olarak bilinen üç ayrı vilayet merkezine bağlanarak paylaştırılmıştır. Söz konusu vilayetlerin yöneticileri aşırı Sırp milliyetçi tutumlar sergileyerek “ Eski Sırbistan” diye adlandırdıkları Kosova Bölgesi'nin etnik ve demografik yapısını Sırp'lar lehine değiştirmek için çeşitli politikalar üretmeye çalışmışlardır. Arnavut tarihçilerinin verdiği bilgilere göre; Sırp yöneticiler tarafından uygulanmaya çalışılan bu politikalar sonucunda 1918-1941 yılları arasında Kosova'dan yaklaşık 300 bin Müslüman Arnavut zorla ve baskı ile göç ettirilmiş, yerlerine ise Sırp nüfusu yerleştirilmiştir. Kalan Müslüman kitleye karşı da yoğun baskı ve zulüm uygulamaları sürdürülmüştür⁵⁶.

1933-1938 yıllarında arasında bölgedeki hâkim güç olan Yugoslavya ile dolaylı yönden etkin olan Türkiye arasında defalarca Kosova ve Makedonya'da yaşayan Arnavut ve Türk nüfusunun durumu ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler neticesinde 11 Temmuz 1938 itibari ile bu bölgelerde yaşayan 40 bine yakın Türk ve Arnavut'un Türkiye'ye göç ettirilmesi kararlaştırılmış, ancak II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile bu protokol uygulamaya konulamamıştır. Buna rağmen Yugoslavya'nın uyguladığı demografik politikalar, bu süreçte çok daha fazla Türk ve Arnavut nüfusun bölgeden göç etmesine sebep olmuştur⁵⁷.

Sırp'ların egemenliğindeki I. Yugoslavya'nın egemenliği çok fazla sürmemiş, II. Dünya savaşının başlamasından bir süre sonra 8 Temmuz 1941 tarihinde parçalanmıştır. Hırvatlar Almanya'nın himayesine girerek kendi bölgelerinde Bağımsız Hırvat Devletini kurmuşlardır. Yine aynı yıl Yugoslavya'nın büyük kısmı Mihver devletlerince işgal edilmiş, Kosova ve Makedonya'nın ekseriyeti İtalya ve Almanya'nın işgaline maruz kalmıştır. İtalya kendi işgal bölgelerindeki Kosova ve Arnavutluk'un birleşmesine izin vermiş, Almanya da savaş bitiminde Birleşik Arnavutluk'u tanıyacağını ilan etmiştir⁵⁸.

İkinci Dünya Savaşı süresince Kosova ve Batı Makedonya Birleşik Arnavutluk'un bir parçası olarak kalmışlardır. Bu dönemde Almanya ve İtalya'nın

⁵⁶ A. Aldanmaz, Kosova: Yugoslavya Federasyonu'ndan Bağımsızlığa, (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, 2018, s. 11-12

⁵⁷ a.g.e. 2018, s. 12-13

⁵⁸ Murat Yılmaz, Kosova Bağımsızlık Yolunda, 2005, s. 36

kontrolünde idari askeri ve eğitim alanları komünist fikirlerden arındırılmaya çalışılarak partizan hareketi engellenmiştir. Ancak savaşın sonuna doğru Mihver devletlerin mağlubiyetinin anlaşılması ile güç kazanan bu fikir ve hareketler bölgeye ciddi anlamda yayılmıştır. Kasım 1945 seçimlerinde oyların %90'ını Komünist Parti almış yeni meclis, cumhuriyeti ilan ederek 29 Kasım 1945'te Tito'yu cumhurbaşkanı seçmiştir⁵⁹.

Savaşın ilk yıllarında parçalanmış olan Yugoslavya Krallığı, savaş sonrasında altı cumhuriyeti ve iki özerk bölgeyi kapsayan daha büyük bir siyasi oluşuma dönüşmüştür. Tito liderliğindeki bu federasyonun içinde Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Karadağ ve Bosna Hersek ile iki özerk bölge olan Voyvodina ve Kosova bölgeleri bulunmaktadır. Bu oluşumda dikkat çekici noktalardan biri, 300 bin nüfuslu Karadağ, egemen bir cumhuriyet olarak tanınmışken 1 milyon nüfuslu Kosova'nın ise özerkliği bile zor elde etmiş olmasıdır⁶⁰.

İkinci Dünya savaşı yıllarında ve sonrasında yaşanan gelişmeler ile Balkan coğrafyasının genelinde Komünist fikirlerin yayılması, Sovyet Rusya'nın etki alanının genişlemesine sebep olmuştur. Özellikle savaş sonrasında kurulan ülkelerin çoğunun komünist rejimle yönetiliyor olması bunun en açık delilidir. Christopher Cviic'e göre, komünizmin bu coğrafyaya girdiği 1945 ile Soğuk Savaş Dönemi'nin sona erdiği 1990 yılları arasında Balkanlar'ın her alanda büyük bir farklılaşmaya uğradığı tartışılmaz bir gerçeği ifade etmektedir. Yine bu dönemde Balkanlar, Batı ve Doğu bloğu arasında siyasi bir hudut oluşturmuş, Amerika modeli ile Sovyet modelinin ülkeler üzerinde oluşturdukları baskı, Balkan coğrafyasını eskiye nazaran çok daha hızlı bir değişime zorlamıştır. Bu gelişmelerin aksine Tito Yugoslavya'sında, SSCB'nin ekonomik rejim açısından arzuladığı hızlı ve baskıcı uygulamalara karşı daha yumuşak ve daha özgürlükçü uygulamalar söz konusu olmuştur. Güçlü Sovyet Rusya'ya rağmen Tito'nun bu farklı duruşunun dayanağı, Yugoslavya topraklarının Kızıl ordu tarafından değil de Josip Bronz Tito önderliğindeki yerli partizanlarca savunulmuş olması ve kurtarılmasıdır. Bununla

⁵⁹ Murat Yılmaz, Kosova Bağımsızlık Yolunda, 2005, s. 36-37

⁶⁰ a.g.e. 2005, s. 37

birlikte Tito'nun yönetimdeki etkili gücü ve toplum üzerindeki olumlu etkisinin de bunda katkısı olduğu söylenebilir⁶¹.

1.5.3. Tito'nun Bağımsız Sosyalist Politikaları

1945'ten sonra uzun yıllar Yugoslavya'nın tek hâkimi olan Tito, Hırvat kökenli bir liderdir. Bu federal devleti oluşturan ulusların arasında süregelen ayrılığı tetikleyen fikir ve sorunları çözüme kavuşturmak isteyen Tito, ulus üstü bir düzen oluşturmak için "Güney Slav Ulusu" söylemlerini ısrarla gündemde tutmuştur. Bu amaçla Yugoslavya'ya dâhil olan uluslara daha geniş özgürlük ve özerklikler vererek ayrılıkçı fikirleri engellemeye çalışmıştır. Tito savunduğu bu toplumsal düzeni sağlamak adına SSCB'nin 1936 tarihli anayasasından esinlenerek 1946'da bir anayasa hazırlanmış, ancak Yugoslavya'nın SSCB tarafından kontrol edilmesine müsaade etmemiştir⁶².

Sovyet Rusya, Tito'nun bu muhalefetine karşı 1948'de Kominform aracılığı ile Yugoslavya'yı mahkûm edip abluka kararı aldırılmıştı. Bu kararlar şöyle ifade edilmiştir:

"Yugoslav Komünist Partisi yöneticileri, işçi sınıfının yönetici rolü konusunda, köylülerin Yugoslav devletinin en sağlam temelini oluşturduğunu açıklayarak Marksist Leninist yoldan popülist bir yola kaymıştır. (...) Yugoslav yöneticileri Komünist Partisi'nin rolünü küçümseyerek, sınıf bakışı açısından çok farklı kesimlerden(işçiler, köylüler, çalışanlar, kulaklar, tüccarlar, küçük işletmeciler, burjuva aydınları vs.) oluşan partisiz halk cephelelerinde Komünist Partisi'nin etkisini azaltıyor. (...) Enformasyon bürosu (Kominform), Yugoslav komünist Partisi'nin hatalarının SSCB'nin Komünist Partisi ve diğer komünist partiler tarafından eleştirilmesi, kardeşçi ve hatalarını hızla düzeltmesi için uygun bir zemini oluşturdu. Fakat Yugoslav Komünist Partisi liderleri, dürüst bir şekilde bu hataları kabul edip düzeltmek yerine kızarak eleştirilere karşı düşmanca davranıp parti karşıtı bir yol tuttu. (...) Enformasyon Bürosu, merkez komitesine açıklanan tüm bu sebeplerden dolayı Yugoslav Komünist Partisi'ni, Kardeş Komünist Partiler Topluluğu'ndan ve

⁶¹ Mehmet Seyfettin Erol, "Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar", Balkanlar El Kitabı, 1.Cilt, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 647-653

⁶² a.g.e. 2013, s. 653

bunun sonucu olarak da Enformasyon Bürosu'ndan dışlıyor. Yugoslav Komünist Partisi'nin zinde kuvvetlerine, mevcut liderlerinin hatalarını tanınmaları ve emperyalizme karşı tek sosyalist cephenin güçlendirilmesi için itici bir güç oluşturmaları, eğer var olan yöneticiler bunları yapmaya muktedir değillerse, onları değiştirip yeni beynelmilelci bir yönetim getirilmesinin zorlanması görevi düşüyor”

Enformasyon Bürosu'nun aldığı bu kararlar Yugoslavya'nın Moskova ile arasının açılmasına ve kısa zaman sonra Komünist bloktan çıkarılmasına sebep olmuştur. Bu gelişmelerden sonra Balkanlarda oluşan bu siyasi boşluğu fırsat bilen batılı devletler, Yugoslavya'yı askeri ve mali yardımlarla batı bloğuna çekmeye çalışmışlardır⁶³.

Sosyalist blok, Bulgaristan, Arnavutluk ve Yunanistan üzerinde egemenlik sağlamak için komünist federasyon hayalleri kurarken 1948'de Yugoslavya'nın Moskova'dan kopması, bu hesapların asla tutmayacağına işaret etmektedir. Bu hayal kırıklığına rağmen, Tito'nun Stalin'le bağlarını koparmasından sonra bile, Doğu Avrupa'daki Sovyet hâkimiyeti, azınlık sorunları ve ayrılıkçı hareketlerin devletlerarası ilişkileri tamamen bozmasına izin vermemiştir⁶⁴.

Bu dönemde, Balkan yarımadasının güney ucundaki Yunanistan'ı merkezi Washington olan askeri bir Atlantik içine alarak ileri bir karakol haline dönüştürmeye çalışan ABD'ye karşılık, zaman zaman kopuşlar yaşanan Yugoslavya hariç kalan diğer bölgelerin çoğunda beyni ve kalbi Kremline bağlı bir Balkanlar söz konusudur. Kısacası artık eski çok başlı siyasal Balkanlar yerine iki farklı ideolojinin kontrol ettiği bir yarımadadan bahsedilmektedir. Bu ikili kavga içerisinde Moskova yönetimi Yunanistan'daki Amerika'ya ait askeri üstleri açıklarken, Washington yönetimi de Moskova'nın yarımadadaki ağırlığından rahatsızlığını ifade etmektedir⁶⁵.

II. Dünya Savaşının hemen akabinde (30 Ocak 1946) ilan edilen anayasaya göre Yugoslavya'nın resmi adı Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti olarak ilan

⁶³ Mehmet Seyfettin Erol, “Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar”, Balkanlar El Kitabı, 1.Cilt, (ed. B. A. Gökdag-O. Karatay), 2013, s. 654

⁶⁴ M. Mazower, Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar, 2010, s. 168

⁶⁵ Georges Castellan, (Çeviren: Ayşegül Yaraman), Balkanlar'ın Tarihi, 1993, s. 496

edilmiştir. 1963 yılında hazırlanan ikinci anayasaya göre ise Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti (Socijatička Federativna Republika Jugoslavija) olarak değiştirilerek federasyonun dağılmasına kadar bu isim kullanılmıştır. Yugoslavya demokratik, sosyalist, öz yönetimli bir toplum yapısı öngören, federal bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda altı cumhuriyetten (Bosna-Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Karadağ) ve iki özerk bölgeden (Voyvodina, Kosova) oluşmaktadır. Özellikle bu mozaiksel yapı içinde Sırp ve Hırvat milliyetçiliğinin federasyonda oluşturduğu baskıyı engellemek ve federal yapının bütünlüğünü korumak için yasalarda dönem dönem düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin en önemlisi 1974'teki anayasa değişikliğiyle gerçekleşmiştir. Bu anayasa değişikliğinde baskın milletlere yönelik merkeziyetçi bir tutumdan çok, diğer bağlı cumhuriyetlere ve azınlık gruplara daha fazla haklar tanınmıştır⁶⁶.

1974 anayasa değişikliğinden önce Kosova ve Voyvodina 1946 anayasasında Yugoslavya Federasyonu içinde Sırbistan'a bağlı bir muhtariyet statüsündedir. Bu bakımdan Kosova ile ilgili tüm kararlar, Belgrad'ın elinden geçtikten sonra uygulamaya konmaktadır. Elbette bu kararlar Kosova'da yaşayan Müslüman halkın çıkarlarından önce Sırp'ların milli çıkarlarına uygun bir şekil aldıktan sonra uygulanmaya konulmuştur. Bu olumsuz duruma rağmen 1948'de Kosova'nın ilk Tüzüğü kabul edilmiştir. Kosova'nın bu ilk yasal düzenlemesi "Sırbistan Halk Cumhuriyeti Kosova-Metohiya Özerk Eyaleti Tüzüğü" şeklinde ifade edilmektedir. Bu tüzüğe göre Kosova'da yaşayan farklı etnik grupların dil sorunlarına da çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Tüzüğün 8. maddesine göre her milletin kendi dilinde konuşma hakkının olduğu vurgulanmıştır⁶⁷.

Kabul edilen bu tüzüğe rağmen Yugoslavya Komünist Partisi içinde Reformist (Edvard Kardelj ve arkadaşları) ve radikal (Aleksandar Rankoviç ve Sırp Milliyetçi Radikal) taraflarının kendi iç hesaplaşmaları parti yönetimindeki birliği ciddi anlamda tehdit etmiştir. Ayrıca Aleksandar Rankoviç ve Sırp Milliyetçi Radikal Hareketi 1950-1962 yılları arasında özellikle Kosova, Bosna-Hersek ve Makedonya

⁶⁶ Muhammet Aruçi, Yugoslavya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2013, C.43, S.576

⁶⁷ Melike Baymak, II. Dünya Savaşı Sonrası Kosova'daki Müslüman Türk Azınlığın Siyasi Hayatları, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, 2014, s. 22-23

gibi Müslüman nüfusun fazla olduğu bölgelerde uyguladığı baskılar sebebi ile ciddi bir göç hareketine sebep olmuşlardır⁶⁸.

1953'te Split'te (Hırvatistan) Yugoslavya ile Türkiye arasında Yugoslavya-Türkiye Centilmen Antlaşması'nın imzalanması da dönemin önemli gelişmelerindendir. Bu antlaşma, özellikle Kosova'dan Türkiye'ye Arnavut, Türk ve diğer Müslüman nüfusun göçünü hızlandırmıştır. Kayıtlı bilgilere göre 1953-1967 yılları arasında bu bölgelerden Türkiye'ye 400 binin üzerinde Müslüman göçü yaşanmıştır. 1968'de Priştine'de Kosova Öğrenci Gençlik Birliği (Rinia Studentore e Kosoves) girişimleri ile Yugoslavya sınırları içinde kalmak üzere Kosova'nın özerk yapıdan kurtulup, cumhuriyet olması için talepte bulunulmuştur. Reformistleri destekleyen Tito, daha öncesinde 1966'da Aleksandar Rankoviç'i siyasi görevinde uzaklaştırmıştı. Bu tür gelişmelerin ardından nihayet 1974'de yapılan anayasa değişiklikleri ile Kosova ilk anayasasına kavuşmuştur. Söz konusu anayasa ile Kosova'da cumhuriyet ilan edilmemiş olsa da federasyon içinde, diğer altı cumhuriyet ile aynı temsil hakkını elde etmiştir⁶⁹.

Federasyon içindeki birliği sağlamak ve gelişen ırkçı hareketleri engellemek adına sınırları zorlayan 21 Şubat 1974 Anayasası Yugoslavya'ya dünya çapında saygınlık kazandırmıştır. Yönetim gücü federasyon merkezinden bağlı cumhuriyet ve özerk bölgelere, şehirlere hatta köylere kadar aktarılmıştır. Anayasanın önemli maddelerinden birinde; “Federasyon organlarına katılım, cumhuriyet ve özerk bölgelerin eşit olarak katılımına dayanır. Bir bütün olarak sosyalist toplumun cumhuriyet ve özerk bölgelerin gelişimleri için tümü sorumluluk taşır.” ifadeleri geçmektedir⁷⁰.

Yugoslavya'nın bağlantısız ve tarafsız dış politikası, o dönemlerde batı ve doğu blokları arasında yaşanan gerginliği de yumuşatmada etkili olmuştur. Daha öncesinde de Belgrat'ta 1661'de Tito, Nasır ve Nehru üçlüsünün girişimleri ile ilk bağlantısız ülkeler konferansı düzenlenmiş, bu hareketin öncülüğünü yapan ülkelerle birlikte 25 ülke daha bu konferansa katılmıştır. Özellikle Yugoslavya'nın

⁶⁸ Muhammet Aruçi, Yugoslavya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2013, Cilt.43, s.576

⁶⁹ Münir Aktepe, Kosova, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2002, Cilt 26, S.220

⁷⁰ Şecaettin Koka, “Sosyalist Yugoslavya Dönemi”, Balkanlar El Kitabı, 2.Cilt, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 29-30

bağlantısızların liderliğini yapıyor olması federasyona birçok ekonomik getirileri yanında dünya çapında da itibar kazandırmıştır. Tito'nun öz yönetimli iç politikası ile bağlantısız dış politikası dünyada “ilginç deney” olarak ifade edilse de 4 Mayıs 1980’de Tito’nun ölümüne kadar federasyon içerisinde, Sırp ve Hırvat ayrılıkçıları hariç, büyük destek görmüştür. Yugoslavya’da yaşayan azınlık konumunda olan Türklerin çıkardığı *Esin Dergisi*’nin Tito’nun ölüm haberi için “Büyük kalbin çalışması durmuştur” ifadelerini kullanması da Tito’nun azınlıklardan gördüğü desteğe bir örnektir⁷¹.

1.5.4. Tito Sonrası Ayrılıkçı Hareketler ve Artan Sırp Milliyetçiliği

Tito’nun ölümü federasyon ve Balkan coğrafyası için önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu gelişme Yugoslavya içerisinde bazı ayrılıkçı gruplarca fırsat gibi algılanmasına rağmen, Balkan coğrafyasındaki istikrarın bozulmasının da başlangıcını oluşturmuştur. Yugoslavya’daki uluslar ve cumhuriyetler arasında çok önceden baş gösteren problemlerin üstü, Tito’nun etkin kimliği ve siyasi gücü ile kapatılıyorken Tito’nun ölümü tüm problemleri bir anda ortaya çıkarmış, ayrılıkçı hareketler çok daha belirgin hale gelmiştir. Balkan uzmanı İrfan Kaya Ülger’in ” *Yugoslavya, altı cumhuriyet, beş ulus, dört dil, üç din, iki alfabe, bir siyasal parti ve bir Yugoslav’dan (Tito) ibarettir.*” şeklindeki veciz ifadesi de bu durumu özetlemek açısından dikkat çekicidir. Bunun yanında 1981’de yapılan nüfus sayımında 22,4 milyonluk federasyonun içinde sadece 1,2 milyonluk kesimin kendini Yugoslav olarak göstermiş olması da bu fikri kısmen doğrular niteliktedir⁷².

Tito’nun politikalarının sürdürülebilirliği üzerine yapılan olumsuz değerlendirmelerin yanında Amerika’daki Balkan tarihi araştırmalarının önde gelen isimlerinden olan Barbara Jelavich’in değerlendirmesi de dikkate değerdir; “ *1945 yılında sonra Yugoslav hükümetinin karşılaşmış olduğu birçok zorluğa rağmen, önemli bazı başarılarla imza atmış olduğu da söylenmelidir. İlk olarak devlet hep birlikte ayakta kaldı... İkinci ve en az birinci kadar önemli olan diğer bir unsur da, birliğin sosyal ve siyasal deneyimlere izin verecek kadar güçlü oluşuydu... Yugoslav*

⁷¹ Şecaettin Koka, “Sosyalist Yugoslavya Dönemi”, Balkanlar El Kitabı, 2.Cilt, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 30-31

⁷² Bilgin Çelik, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, 2013, s. 35-38

vatandaşları diğer komünist ülkelerin sahip olamadığı kadar geniş ölçüde sivil bir özgürlüğe sahipti. Yugoslavya onlara bu özgürlüğü tanımaktaydı. Yugoslav vatandaşların seyahat etmek, yurtdışında çalışmak ve başka ülkelere göç etmek gibi hakları vardı. Üçüncü olarak da devlet, Sovyet kampı ve Batı arasında tarafsız bir konuma sahipti ve kendi içişlerine karışılmasına izin vermemekte ısrarcıydı.”⁷³

Yugoslavya’da Tito tarafından oluşturulmuş olan hassas dengenin ölümünden sonra da devam ettirilmesi için Kolektif Başkanlık Konseyi gibi bir uygulamaya geçilmiştir. Fakat dönüşümlü olarak göreve gelen cumhuriyet liderlerin diğer cumhuriyet ve özerk bölgeleri temsil edecek niteliklerden uzak olmaları ve yanlış uygulamaları, birliği bir arada tutmaktan uzaktı. Bu dönemde ayrılıkçı hareketleri canlandıran bu yaklaşımlar Sırp, Hırvat, Sloven milliyetçiliği ve Kosova Arnavutlarının cumhuriyet olma talepleri gibi sorunları devletin en önemli iç sorunları haline getirmiştir⁷⁴.

1974 Anayasası ile özerk yapısı sağlamlaştırılan Kosova, özellikle 1986’dan sonra Yugoslavya’nın merkezi gücünün zayıflamasına bağlı olarak, Sırbistan’ın baskısını daha derinden hissetmeye başlamıştır. Akabinde sert söylemlere sahip olan Slobodan Miloseviç’in Sırp Komünist Partisi’nin başına geçmesi Slovenler, Hırvatlar, diğer muhalefet partileri ve Kosovalılar tarafından kendilerine yönelik bir tehdit olarak görülmüştür. Sert ve tahrik edici söylemlere sahip Miloseviç’in devam eden popülist yaklaşımları bu algıyı haklı çıkardığı gibi özellikle Voyvodina’nın, Kosova’nın ve diğer bölgelerin daha da hareketlenmesine sebep olmuştur. Sırbistan’ın siyasal hayatında kendini ciddi anlamda göstermeye başlayan Ayrıca Miloseviç’in 1974 Anayasası’na, dönüşümlü başkanlık sistemine yönelik eleştirileri ve ırkçı söylemleri, hedefteki halkları tahrik ettiği gibi Sırpların etnik kimliklerini de sertleştirilerek harekete geçmelerini sağlamaya yönelik bir politikadır⁷⁵.

Sırbistan yönetiminin yaptığı siyasi baskılara örnek olarak, 1988’de Prezidyum Başkanlığı’ndan istifa etmeye zorlanan Kasura Jasari’nin görevi bırakması gösterilebilir. Bu istifadan sonra 27 Ocak 1989’da Kosova’daki Komünist

⁷³ Bilgin Çelik, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, 2013, s. 39

⁷⁴ a.g.e. 2013, s. 39-40

⁷⁵ Hüseyin Emiroğlu, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, 2006, s. 95-96

Cemiyeti toplantısında yapılan seçimlerde, Rahman Morina'nın Prezidyum Başkanı seçilmesi gibi müdahaleler Sırbistan'ın kendisine daha yakın bir yönetim oluşturma çabalarındandır. Bunların yanında 1 Şubat 1989 tarihinde Yugoslav Komünist Cemiyeti Merkez Komitesi'nin, içinde Kosova Komünist Cemiyeti temsilcisi Azem Vlasi'nin olduğu bazı kişileri görevlerinden uzaklaştırması da bu yönde yapılan müdahalelerdendir⁷⁶.

1.5.5. Kosova'nın Özerklik Haklarının Kaldırılması

Hararetli geçen Kosova Sırbistan ilişkileri sonucunda Sırbistan meclisinin 1989'un başlarında Kosova'nın yetkilerini kısıtlama ve özerkliğin kaldırılmasına yönelik anayasal düzenlemeler, Kosovalı halkı sokaklara dökmüştür. Bu anayasal düzenlemelere göre Kosova'da emniyet, hukuk, sosyo-ekonomik politika, idari talimat verme yetkileri, hatta resmi dili belirleme yetkisi dahi Sırbistan yönetimine verilmiştir. Son olarak Sırbistan yönetimince alınacak kararların Kosova Meclisi tarafından onaylanması da anayasaya eklenmiştir. Bu ek maddeye rağmen protestolar artarak devam edince çok sert bir şekilde bastırılarak yüzlerce kişi tutuklanmıştır. Sırp lider Miloseviç'in, 28 Mart'ta Belgrad'ta yapılan oturumda federal mecliste kendi politikalarını kabul ettirecek yeterli çoğunluğu bulmasıyla Kosova'nın özerkliğine son verilmiştir⁷⁷.

Kosova'da gösteriler ve grevler 1990'a kadar devam etmiştir. Bu olaylara karşı bu kez de hükümet ve vilayet meclisi feshedilerek, bölge doğrudan Sırp Meclisi Başkan Yardımcılığı'na bağlanmıştır. Sırp'ların doğrudan yönetimini kabul etmeyen doktor, öğretmen, polis gibi çok sayıda çalışan görevlerinde uzaklaştırılmıştır. Bunlara benzer birçok gelişme sebebiyle harareti bir türlü azalmayan Kosova olayları Yugoslavya'nın dağılmasına iki yönde etki etmiştir. Birincisi zaten var olan Ortodoks-Sırp milliyetçiliğini daha fazla körüklemiş olması, ikincisi ise bu etnik ve ırkçı Sırp baskısının Yugoslavya'nın diğer otonom bölgelerini de tehdit etmeye başlamasıdır. Nitekim çok sert söylemlere sahip, Büyük Sırbistan hayalleri içerisinde olan Miloseviç'in, Haziran 1990'da yaptığı bir konuşmada, Sırp mezarlarının bulunduğu ve Sırbistan tarihi boyunca, Hırvatistan, Bosna Hersek, Karadağ, Kosova

⁷⁶ Hüseyin Emiroğlu, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, 2006, s. 96

⁷⁷ Murat Yılmaz, Kosova Bağımsızlık Yolunda, 2005, s. 42

Voyvodina, Slovenya ve Makedonya bölgeleri de dâhil Sırların yerleştiği her yerin Sırbistan olduğunu savunması, bu dönemde Sırp milliyetçiliğinin hangi boyutlarda olduğunu açık bir şekilde göstermektedir⁷⁸.

⁷⁸ Necmettin Alkan, “Yugoslavya’nın Dağılması” Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdâğ-O. Karatay), 2013, s. 42

İKİNCİ BÖLÜM

YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMASIYLA KOSOVA BÖLGESİNDE CANLANAN BAĞIMSIZLAŞMA ÇABALARIVE TÜRK KİMLİĞİ

2.1. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde ve Kosova'da Değişen Dengeler

20 Şubat 1990'dan önce Yugoslav yetkilileri, Kosova'daki ayaklanmalara ve protestolara karşı yalnızca polis kuvvetleri kullanırken bu tarihten sonra askeri birlikleri de devreye sokmuşlardır. Kosova'da Sırp askeri birliklerin konuşlandırılması ve varlıklarının güçlendirilmesinden sonra Miloseviç'in 40 bin Sırp'ın Kosova'ya yerleştirilmesini amacıyla, "Kosova için seferberlik" çağrısı ve Arnavutluk'tan Kosova'ya gelen göçmenlerin geri gönderilmesini istemesi tekrar ayaklanmalara sebep olmuştur. Bu ayaklanmaların ardından Kosovalı Sırplar, Kosovalı Arnavutlarca katliama uğrama endişelerini gerekçe göstererek ordu birimlerine başvurmuşlardır. Yugoslav Kolektif Devlet Başkanlığının bu taleplere olumlu cevap vererek, askeri birimlerin gerekirse kuvvet kullanmasını onaylaması ayaklanmaları daha da alevlendirmiştir⁷⁹.

Yüzlerce yaralı ve ölü ile sonuçlanan bu şiddet politikası, hem alınan tepkiler hem de Yugoslavya'nın birçok bölgesinde ortaya çıkan sorunlar sebebi ile Federal Kolektif Başkanlık, Nisan 1990'dan itibaren özerk bölgelerdeki alınan olağanüstü önlemleri yumuşatma kararı almıştır. Bunun yanında Sırp yönetimi, Kosova Komünist Cemiyeti lideri Azem Vlasi'nin de içinde bulunduğu 108 tutuklunun serbest bırakılmasına karar vermiştir. Bu gelişmelerin ardından 15 Mayıs 1990'da Yugoslavya'nın Kolektif Devlet Başkanlığı'na, Sırp asıllı "Borisav Jovic" getirilmiştir. Jovic, Miloseviç'in aşırı milliyetçi söylemlerine karşı olsa da onun başkanlığı, Yugoslavya yönetimindeki Sırp etkisine dikkat çekmek adına önemli bir gelişmedir⁸⁰.

Yugoslav yönetimi, çok partili serbest seçimlerin düzenlenmesi için 2 Temmuz 1990'da referanduma sunduğu yeni bir anayasa hazırlamıştır. Sırpların

⁷⁹ Hüseyin Emiroğlu, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, 2006, s. 101

⁸⁰ a.g.e. 2006, s. 102-103

çoğunun desteklediği anayasayı, Kosovalı etnik-Arnavutlar 1974’de verilen özerklik haklarını teslim etmediğinden desteklememişlerdir. Ayrıca yeni anayasayı protesto eden Arnavutlar, 2 Temmuz 1990’da Kosova meclisini temsilen 114 temsilci grubunun açıkladığı bir bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiriye, Kosova’nın Yugoslavya’ya bağlı fakat Sırbistan’dan bağımsız bir cumhuriyet olduğu ilan edilmiştir. Yugoslav Komünist Cemiyeti bu bildiriye “Büyük Arnavutluk” hayalini gerçekleştirmek adına yapılan ayrılıkçı bir bildiri olarak değerlendirerek reddetmiştir. Bu tepkinin sonrasında 5 Temmuz 1990’da Sırp meclisindeki oylama sonucunda Kosova Meclisi bütünü ile dağıtılarak tüm yetkileri Sırp meclisine geçirilmiştir⁸¹.

Yugoslavya ve Kosova’daki bu gelişmelerden sonra 9Aralık 1990’da Sırbistan’da seçimler düzenlenmiştir. Artan milliyetçi hareketlerin de etkisi ile Milosevic’in liderliğini yaptığı “Sırbistan Sosyalist Partisi” oyların ezici çoğunluğunu alarak seçimlerin galibi olmuştur. Bu seçimlerde oyların % 46,1 ‘ini alarak 250 sandalyeden 194’ünü, parlamentoda da % 77,6’lık bir gücü elde etmiştir. Yine bu seçimlerle beraber Miloseviç cumhurbaşkanı seçilerek Sırbistan’da tam anlamıyla egemen güç haline dönüşmüştür. Sırbistan’da komünizmin artan bu gücüne rağmen Yugoslavya’nın diğer birçok bölgelerinde Komünizm kan kaybetmekte ve ancak koalisyonlar içerisinde yönetime katılabilmektedirler. Sırbistan’daki artan popülizme paralel olarak Yugoslavya hızla dağılma sürecine girmiş, 26 Haziran 1991’de Slovenya ve Hırvatistan’ın bağımsızlıklarını ilan etmeleri ile dağılma süreci başlamıştır. Hemen ardından Makedonya ve Bosna-Hersek de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu kopuşları engellemek adına Sırbistan’ın kontrolündeki federal ordu Slovenya’ya girerek Yugoslavya içinde iç savaşın fitilini ateşlemiştir. Ekonomik durumu nispeten iyi durumda olan Slovenya bu saldırıya karşı başta Almanya olmak üzere batı devletlerin desteğini alarak kendini korumayı başarmıştır. Slovenya’da başarı gösteremeyen federal ordu 9 Ağustos1991’de Hırvatistan’a girmiş, hemen ardından da Bosna’ya girerek 4 yıl boyunca devam edecek olan Bosna Savaşı’nı başlatmıştır⁸².

⁸¹ Hüseyin Emiroğlu, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, 2006, s. 103-104

⁸² Güner Ureya, “Kosova’da Sırp Hakimiyeti Döneminde Azınlıklar Üzerindeki İnsan Hakları İhlalleri ve Bugüne Yansımaları” (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, 2005, s. 47-49

Yugoslavya'daki bu kopuşlar ve iç savaş sürecinin her an Kosova'ya da sıçrama ihtimalini bu dönemin hassas gündemlerinden olmuştur. Bu hassaslığa rağmen iç savaş süresince Sırbistan'ın politikalarıyla Kosova demografisi sürekli değiştirilmeye maruz kalmıştır. Temmuz 1991'de Sırbistan Parlamentosu, 1980'de Kosova'dan göç eden Sırp'ları tekrar Kosova'ya yerleştirmek için yasa çıkarmış, 1992 yazından itibaren de Bosna-Hersek'ten kaçan Sırp mültecileri Kosova'ya yerleştirme kararı almıştır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Miloseviç'in politikaları ile Kosova içindeki sorunları gündemde tutan tüm etkin mekanizmalar ve kişiler ya ortadan kaldırılmış ya da susturulmuştur. Bölgede yaşanan problemler Sırbistan'ın sadece iç meseleleri gibi yansıtılarak bu dönemde Kosova tamamen pasifize edilmeye çalışılmıştır⁸³.

2.2. Kosova'nın İlk Cumhurbaşkanı ve Pasif Direniş Politikası

Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Makedonya'nın federasyondan ayrılmasından hemen sonra Sırbistan ve Karadağ 27 Nisan 1992'de Kosova ve Voyvodina'yı da içine alan yeni bir federal oluşumu ilan etmiştir. Buna karşı 24 Mayıs 1992'de Kosova seçimlere gitmiş, 28 Aralık 1989'da tam bağımsız ve egemen bir Kosova için kurulan "Kosova Demokratik Birliği" lideri İbrahim Rugova, kurulan parlamento tarafından Kosova'nın ilk cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu gelişmeyle birlikte Kosova siyasetinde İbrahim Rugova ile başlayan Pasif direniş politikasının uygulanmaya başlandığı bir döneme girilmektedir⁸⁴.

İbrahim Rugova, cumhurbaşkanı olarak seçilmesinden itibaren birçok yabancı devlet temsilcisi ile temasta bulunmuştur. 14 Temmuz'da Arnavutluk'a, 16-17 Temmuz'da Yunanistan'a gitmiş, 16 Eylül 1992'de Cenevre'de Bosna-Hersek hususundaki müzakereleri yürüten Owen ve Vance ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerde İbrahim Rugova, Kosova Sorununu uluslararası gündemde canlı tutma amacının yanında Sırbistan'ın bir eyaleti olmaktan çıkıp Yugoslavya'ya bağlı bir cumhuriyet olma iddialarını yinelemiştir. Yugoslavya'nın hızla parçalandığı bu dönemlerde özellikle temel hak ve hürriyetler üzerinden Kosova'da gösteri ve

⁸³ Güner Ureya, "Kosova'da Sırp Hakimiyeti Döneminde Azınlıklar Üzerindeki İnsan Hakları İhlalleri ve Bugüne Yansımaları" (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, 2005, s. 49

⁸⁴ Mine Biçer, Kosova'nın Dağılması Sürecinde Kosova sorunu, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s.51

protestolar da yoğunlaşmıştı. Hem İbrahim Rugova'nın bu siyasi temasları hem de Kosova'daki hareketli havanın dağıtılması adına Federal Yugoslavya Cumhuriyeti Başbakanı, Sırp asıllı Milan Panic, 15 Ekim 1992'de Arnavutların talepleri ve hakları hususunda İbrahim Rugova ile görüşmek üzere Priştine'ye gitmiştir. Sırp siyasetinin gizli destekleyicisi olduğu düşünülen Milan Panic, bu görüşmede, insan hakları ihlallerini ele almak, ayrımcılık içeren kanunları yürürlükten kaldırmak, medya özgürlüğü ve eğitim hakları hususlarını ele almak amacıyla bir çalışma komisyonunun kurulacağını açıklamıştır. Daha sonra 29 Ekim 1992'de Panic, Vance, Owen, Sırp ve Arnavut liderleri bir araya gelerek bir antlaşmayla bazı hak ve hürriyetler üzerinde kısmi düzenlemeleri kabul etmiştir⁸⁵.

Verilen bu kısmi ve haklara ve yapılan düzenlemelere rağmen Kosova halkına uygulanan baskı ve zorlamalar sayısal olarak ifade edilecek olursa; işsizlik oranlarının % 40'ları bulunduğu bölgede 1990'dan sonra Kamudan ihraç edilenlerin sayısı 150 binlere ulaşmıştır. Ayrıca işsizliğin ve baskıların fazlasıyla yoğunlaştığı 1990-96 yılları arasında 500 binden fazla kişinin çeşitli ülkelere göç etmek üzere bölgeyi terk ettiği ifade edilmektedir⁸⁶.

Bu dönemde Sırbistan'ın saldırganca politikaları ve iç savaşın etkisi ile çeşitli ekonomik baskı ve yaptırımların oluştuğu da söylenebilir. Miloseviç'in ekonomideki kötü yönetimi, askerlere maaş verebilmek adına sürekli para basımları enflasyonu fazlasıyla yükseltince Sırp ekonomisi büyük bir çöküş yaşamıştır. Sırbistan'daki bu ekonomik bunalımın etkisi ile uygulanan yaptırımlar Kosova bölgesine ciddi anlamda yansımış, özellikle Kosova-Makedonya yolunun ticarete kapatılmış olması bölgeyi ekonomik anlamda zor durumda bırakmıştır⁸⁷.

Ekonominin dışında da birçok alanda Kosova'nın vaziyeti kötü gözükmetedir. Tıp Enstitülerinin sayısı da 41'den 11'e düşürülmüş, sağlık sektöründen 2 binin üzerinde sağlık çalışanı işten çıkarılmıştır. Çocuklara uygulanan aşı programının iptali ve nüfusun büyük kesiminin genel sağlık haklarının daraltılması bölgenin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Ayrıca Kosova Bilim ve

⁸⁵ Hüseyin Emiroğlu, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, 2006, s. 107-108

⁸⁶ Murat Yılmaz, Kosova Bağımsızlık Yolunda, 2005, s. 84

⁸⁷ Neol Malcolm, Kosova; Balkanları Anlamak İçin, 1998, s. 407

Sanat Akademisi, Arnavutça Bilim Enstitüsü, Tarih Enstitüsü, Kosova Ulusal Tiyatrosu gibi birçok kurumun çalışmaları engellenerek kültürel ve sanatsal faaliyetler kısıtlanmıştır. Bölgede, Arnavut kahramanlarının isimlerinin verildiği 1.200 civarında sokak, okul ve kurum isimleri değiştirilerek psikolojik bir baskı ve asimile süreci yaşanmıştır⁸⁸.

İnsan Hakları hususundaki ihlalleri sayısal anlamda değerlendirdiğimizde, Human Rights Watch'un 1994-95 arasındaki ihlaller hakkında verdiği bilgilere göre 26 bin kişi Sırp polislerinin işkencelerine maruz kalmıştır. Kosova İnsan Hakları ve Özgürlükleri Savunma Konseyi'nin verdiği rakamlara göre, yalnızca 1994'te Sırp polisi 2157 fiziksel saldırıda bulunmuş, 3553 eve baskın düzenlemiş ve 2963 kişiye keyfi gözaltı gerçekleştirmiştir. 1997'ye gelindiğinde ise gerçekleşen ihlaller şu şekildedir; 5'i karakolda işkenceye maruz kalarak, 18'i faili meçhul olmak üzere 58 kişi katledilmiştir. 1073 tutuklama, 803 gözaltı, 427 ev baskını, 57 okul baskını, 8 siyasi parti ve kuruluş baskını ve 5 kez insan hakları derneklerine baskın gerçekleşmiştir. Bunların yanında çocuk kaçırmaya, özel mülkiyete el koyma, işyeri kapama, cami baskınları ve ülkeye dönüşlerin engellenmesi gibi birçok alanda insan hakları ihlalleri gerçekleşmiştir⁸⁹.

Kosova, toplumsal ve ekonomik anlamda böyle zor bir dönem içerisinde iken İbrahim Rugova'nın uygulamaya çalıştığı pasif direnişi ve ılımlı siyaseti de ciddi anlamda eleştiri konusu olmuştur. Başlangıçta bu politika dünyada ses getirmiş olsa da zamanla uluslararası camianın Kosova Sorununa karşı daha duyarsız daha pasif politikalar yürütmesine sebebiyet vermiştir. 1991'de Hırvatistan ve Bosna-Hersek'in bağımsızlıklarını ilan etmesi ile başlayan iç savaşın ardından, 21 Kasım 1995'te söz konusu ülkelerin liderleri Alija İzzet Begovic, Franjo Tudjman ve Miloseviç arasında Dayton Barış Antlaşması imzalanmıştır. Özellikle bu barış antlaşmasının içerisinde Kosova sorunundan hiç bahsedilmemiş olması Kosovalılarda büyük hayal kırıklığı oluşturmuştur⁹⁰.

⁸⁸ Murat Yılmaz, Kosova Bağımsızlık Yolunda, 2005, s. 84

⁸⁹ a.g.e. 2005, s. 85-86

⁹⁰ Erhan Türbedar, Kosova Sorunu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 142

Dayton Antlaşması sürecinde beklentilerin karşılanmaması Kosova'da Rugova yönetimine karşı eleştirileri şiddetlendirmiştir. Bu eleştirilerin en başında Rugova'nın pasif direnişine bağlı olarak Belgrat'ı yeterince ve kesin bir duruşla reddedememesi gelmektedir. Yönetimin politik anlayışının ciddi anlamda sorgulanmaya başlandığı Eylül 1996'da Rugova, İtalyanlara ait Katolik bir hayır kurumunun arabuluculuğunda Miloseviç ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede Miloseviç'ten, Arnavut paralel eğitim sistemi için okul ve üniversite binası sözü almıştır. Ancak Miloseviç anlaşmaya rağmen aylarca bu sözü yerine getirmeyerek Rugova'nın inandırıcılığını daha da azaltmak adına zekice bir manevra yapmıştır⁹¹.

İbrahim Rugova'nın siyasi gücünü zayıflatan bir başka gelişmeden daha bahsedilmektedir. Arnavutluk hükümetinin yürüttüğü birkaç büyük mali projenin başarısızlıkla sonuçlanması sebebiyle 1997 baharında, Arnavutluk Devlet Başkanı Sali Berisha'yı devirmeye yönelik bir ayaklanma ortaya çıkmıştır. Bu süreçte İbrahim Rugova'nın Arnavutluk Devlet Başkanı Sali Berisha'yı desteklemesi Arnavutluk muhalefetini kızdırdığı ve (Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan tek devlet) Arnavutluk'un gelecekteki Kosova desteğine zarar verdiği düşünülmektedir⁹².

2.3. Pasif Direnişten Silahlı Mücadeleye Geçiş

İbrahim Rugova siyasetinin son yıllarda yıpranmasından sonra, ılımlı politikaların ve pasif direnişin yerini silahlı mücadele almıştır. Daha öncesinde 1993'te kuruluşu bildirilen "Kosova Kurtuluş Ordusu" 1997'ye kadar daha pasif ve yalnızca bir gerilla hareketi iken bu tarihten sonra Kosova'da ve yurtdışında yaşayan Arnavutların da desteği ile aktifleştirilerek bir orduya dönüştürülmeye çalışılmıştır⁹³. Henüz oluşturulan ordu, bu tarihlerden itibaren çeşitli saldırılar düzenlemiştir. Bunlar arasında Mitroviça'da iki polisin vurulması, Podujevo'da bir patlama ve Priştine Üniversitesi'nin Sırp rektörüne düzenlenen saldırılar örnek gösterilebilir. Başlangıçta hiçbir örgütün üstelenmediği bu saldırıları 1997'in yazında Kosova Kurtuluş Ordusu'nun sözcüsü İsviçre'de verdiği mülakatlarla üstlenmiştir. Bu mülakatlar

⁹¹ Neol Malcolm, Kosova; Balkanları Anlamak İçin, 1998, s. 410

⁹² a.g.e. 1998, s. 410

⁹³ Erhan Türbedar, Kosova Sorunu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 143

silahlı direnişin adını koyduğu gibi Kosova'da patlak verecek büyük olayların da habercisi olmuştur⁹⁴.

Adem Jashari kumandasında kurulan Kosova Kurtuluş Ordusu'na karşı sert tedbirlerin alındığı bu dönemde, Kosova'daki Arnavut yönetimi 22 Mart 1998'de yapılmak üzere parlamento için seçim kararı almıştır. Belgrat yönetimi ise çok sert bir şekilde bu kararı tanımadığını açıklamıştır.⁹⁵ Bu seçimleri yaptırmamak amacıyla da 28 Şubattan itibaren Bosna'daki deneyimlerini kullanarak büyük bir kıyıma başlamış, çok sayıda Kosovalıyı katletmiş yüz binlercesini de göç yollarına dökmüştür. Buna rağmen Kosova halkının kararlı duruşu ile 22 Mart 1998'de seçimler yapılmıştır⁹⁶.

1998'in Mayıs ayında İbrahim Rugova ile Miloseviç arasında bir görüşme gerçekleşmiştir. Sonuç vermeyeceği anlaşılınca Arnavut tarafı görüşmelere son verme kararı almış, taraflar arasındaki gergin ortam da artarak devam etmiştir. Bu sırada Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK), Sırlara yönelik gösterdiği direncin sonucunda gördüğü desteği de ciddi oranda artırmış, birkaç ay içinde bölgenin % 40'ını kontrol altına almayı başarmıştır. İki tarafın çatışmaları devam ederken BM Güvenlik Konseyi Kosova'nın kaygılandırıcı durumu sebebi ile acil toplanma kararı alarak tarafları derhal ateşkese ve siyasi diyaloga davet etmiştir. Ayrıca bu süreçte NATO'nun askeri bir müdahalesinden de bahsedilmeye başlanmıştır⁹⁷.

Sırbistan'ın aleyhine gelişen bu gelişmelere karşı Miloseviç, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne karşı yapılacak herhangi bir askeri müdahalenin BM Antlaşması'na göre uluslararası hukuka aykırı olacağını her fırsatta ifade etmiştir. Miloseviç'in bu açıklamalarına rağmen BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1199 sayılı kararlarla birlikte 8 Ekim'de Bağlantı Grubu'nun konuyla alakalı aldığı kararlar, Sırbistan üzerinde daha büyük bir baskı oluşturmuştur. Bağlantı Grubu devletlerinden olan İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook, son uyarı olarak ifade ettiği bu ultimatomen içeriğini şu başlıklar altında ortaya koymuştur: *Sırbistan'ın*

⁹⁴ Neol Malcolm, Kosova; Balkanları Anlamak İçin, 1998, s. 411

⁹⁵ Hüseyin Kansu, Kosova İkinci Bosna Olmasın, 1998, s. 52

⁹⁶ Abidin Ünal, Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, 2009, s. 34

⁹⁷ a.g.e. 2009, s. 35

*Kosova'daki askeri harekâtlarını sona erdireceğine dair teminat vermesi, Sırp kuvvetlerinin geri çekilmesi, Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nin bölgeye giriş serbestliği ve tam işbirliği içinde olması, göçmenlerin evlerine emniyetle geri dönüşü ve krizi müzakerelerle çözmek için sürecin hemen başlatılması*⁹⁸.

Kosova sorununa karşı Batılı devletlerin, zamanla iç ve dış siyaset dengelerindeki değişimlerinden kaynaklı bazı tutum değişiklikleri söz konusu olmuştur. Uluslararası camiadaki bu tutarsızlıklara rağmen, Miloseviç 12 Ekim 1998 'de BM Genel Sekreteri Kofi Annan ile yaptığı telefon görüşmesinde, BM'nin Kosova sorununa dair aldığı 1199 sayılı kararlarına uyacağını teminatını vermiştir. Kosovalılar ise Miloseviç'in verdiği bu tavizleri, zaman kazanma olarak değerlendirilmiş, devam eden süreçteki gelişmeler ve Sırbistan'ın bölge üzerindeki askeri hareketliliği de bu şüpheyi haklı çıkarmıştır. Bunun üzerine NATO 13 Ekim 1998'ten itibaren bölgedeki sıcak havanın dağıtılması ve tarafları diplomatik diyaloga zorlaması adına Sırp askeri hedeflerine yönelik hava saldırısını onaylayarak, bir baskı oluşturmaya çalışmıştır. Ancak 6 Kasım'da Priştine'nin batısındaki Opterusa Köyü civarında Sırp askerleri ile yaşanan silahlı çatışmada 5 Arnavut'un öldürülmesi, bunu takiben 9 Kasım'da Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UÇK) Malisevo'daki Sırp polis istasyonuna saldırı düzenleyerek 2 Sırp polisi öldürmesi, sonrasında Sırp sivillerin 7 Arnavut sivili kaçırarak daha öncesinde UÇK'nın kaçırdığı iki Sırp köylüsünün serbest bırakılmasını istemesi gibi birçok olay bölgedeki gerilim ve şiddeti artırarak bölgenin nabzını sürekli artırmıştır⁹⁹.

2.4. Arnavut-Sırp Çatışmalarının Şiddetlenmesi

Kosova, Miloseviç ve ABD temsilcisi Richard Holbrooke'ın temasları sonucunda Ekim 1998'de sağlanan ateşkesten sonra en kanlı ve en vahşice çarpışmaları Aralık 1998'de yaşamıştır. Olayları yakından takip eden analistlere göre bölge tam bir savaş alanına dönüşmüş, Kasım 1998'de Kosova'ya yerleştirilen 2 bin kişilik AGİT izleme ekibi için de bu durum büyük bir engel oluşturmuştur. Şiddet olaylarının bu boyuta ulaşması 14 Aralık 1998'de Arnavutluk'tan Kosova'ya silah kaçakçılığı yaptıkları suçlaması ile başlamış, Yugoslavya ordu kuvvetlerinin Prizren

⁹⁸ Hüseyin Emiroğlu, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, 2006, s. 162-163

⁹⁹ a.g.e. 2006, s. 163-167

yakınlarında UÇK'ya yönelik başlattığı büyük çaplı saldırılar 31 Arnavut'un öldürülmesi ile devam etmiştir. Kosova Polje Belediye Başkanı Zvonko Bojanic'in kaçırılması ve yaklaşık bir hafta sonra 18 Aralık'ta cesedinin bulunması bölgedeki gerilimi iyice artırmıştır. 24 Aralık'ta 4 gün boyunca devam eden ve 20 kişinin ölümüyle sonuçlanan şiddetli çarpışmalar, AGİT Misyonu Başkanı William Walker ve ekibinin barış umutlarını iyice azaltmış, hatta 28 Aralık 1998 tarihli *The Financial Times gazetesini* 'bu çatışmalar arasında görevlerini yapmak durumunda kaldıkları için eyaletteki ateşkesi izleme ekibinin tehlikeye atıldığını' söylediklerini raporlamışlardır¹⁰⁰.

15 Ocak 1999'da Racak Katliamı olarak bilinen olayda, Sırp güvenlik güçlerinin 45 sivil Arnavut'u öldürmesi Savaş Suçları Mahkemesi'nde "soy kırım" olarak ifade edilmiştir. Bu katliamın ardından Şubat 1999'dan itibaren Miloseviç'in Kosova'daki asker ve polis gücünü artırması, sivillere yönelik baskı ve yıldırma yöntemlerine devam etmesi çatışmaları şiddetlendirmiş, bu tarihten sonra AGİT'in barışı izleme ekibi Kosova'yı terk etmek zorunda kalmıştır. 6-17 Şubat 1999 tarihlerinde de NATO Temas Grubu Başkanlığı'nda "Rambouillet Barış Görüşmeleri" yapılmıştır. Bu görüşmelerde taraflardan, *derhal ateşkesin ilanı, Kosova'ya geniş bir özerklik verilmesi, mültecilerin evlerine dönmesi, Sırp askerlerinin çekilmesi, bölgede NATO güçlerinin konuşlandırılması ve üç yıl sonra Kosova'nın geleceği konusunda halk oylamasına gidilmesi* öngörülmüştür⁹⁵. Fransa'nın Rambouillet bölgesinde yapılan bu görüşmeler Miloseviç'in katılımı olmadan gerçekleşmiştir. 12 Mart'ta UÇK'nın imzaladığı bu kararları, Sırp tarafı 18 Mart'ta reddederek Kosova sınırına askeri yığınak yapmaya başlamıştır¹⁰¹.

2.5. NATO Müdahalesi ve BM (UNMIK)- NATO(KFOR) Denetimi

Kosova'daki şiddet olaylarını engellemek ve Miloseviç'i barışa razı etmek için NATO, 24 Mart 1999'da Sırbistan ve Karadağ'a hava harekâtı başlatmıştır. 79

¹⁰⁰ Hüseyin Emiroğlu, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, 2006, s. 171-172

¹⁰¹ Funda Keskin, "İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum", *Uluslararası İlişkiler*, Kış 2006-2007 Cilt 3, sayı 12 s. 58

gün süren hava harekâtında Türk savaş uçaklarının da bulunduğu 912 NATO uçağı ile 37.500 sorti yapılmış, barışın sağlanması ile hava harekâtı son bulmuştur¹⁰².

NATO güçleri ile Sırp güçleri arasında 10 Haziran 1999'da Makedonya'nın Kumanova kentinde Kumanova Antlaşması imzalanarak Kosova'nın askeri idaresi NATO'nun askeri birimi KFOR'a bırakılmıştır¹⁰³. BM'nin 10 Haziran 1999 tarihli ve 1244 sayılı kararı ile Kosova'nın geçici yönetimi ise UNMIK'e (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) bırakılmıştır. KFOR, Kosova'yı Amerikan, İngiliz, Alman, Fransız ve İtalya tugaylarının kontrolünde beş idari bölgeye bölmüştür. Ayrıca Alman kontrol bölgesinde bir Türk taburunun görev alması örneği gibi KFOR, NATO'ya üye olan farklı ülkelerin askeri gücünden de faydalanmıştır. Bununla birlikte çatışan taraflar arasında tampon bir bölge oluşturmak amacıyla, havadan 25 km, karadan 5 km lik bir alan belirlenmiştir (Daha sonra bu alanın daraltılmasına gidilmiştir). Diğer taraftan UNMIK, Kosova'da yaptığı yasal değişikliklerle bağımsız devletlere özgü kurumlar oluşturmaya çalışmıştır¹⁰⁴.

BM kontrolünden sonra Kosovalılar belli sınırlılıklara rağmen artık düzenli seçimler yaparak kendi temsilcilerini seçebilmiştir. BM'nin kararları gereği Kosova parlamentosunun bağımsızlık ilan etme hakkını engellediği gibi Kosova hükümeti de yalnızca sağlık, eğitim, çevre, spor gibi alanları kontrol edebilmiş, dış politika, hukukun işlevselliği ve mülkiyet sorunları gibi konular ise UNMIK'in yetki alanına bırakılmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararlarına göre Kosova'nın gelecekte Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olmaya devam edeceği hususu Belgrat hükümetine toprak bütünlüğünü garantiye aldığı düşünürmüştür. Ancak birçok Sırp siyasetçi, Kosova'daki Sırp izlerinin yavaş yavaş silindiğini ifade ederek hukuki belgelere değil, Kosova'da meydana gelen fiili gerçeklere bakmak gerektiğini söyleyerek kaygılarını dile getirmişlerdir¹⁰⁵.

¹⁰² Abidin Ünal, Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, 2009, s. 37

¹⁰³ Muhammet Aruçi, Kosova, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2002, C.26, S.220

¹⁰⁴ Erhan Türbedar, Kosova Sorunu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 144-145

¹⁰⁵ a.g.e. 2013, s. 145

2.6. BM (UNMIK) Denetimi ve Kosova'da Gelişen Siyasi Olaylar

UNMIK, bölgeyi devraldığı anda Kosova'nın alt yapısı tamamen çökmüş, bölge savaşta adeta harabeye dönmüştür. Bu problemleri ivedilikle çözmek için merkezi ve yerel yönetimleri tekrar düzene koymak kaydıyla bir takım çözüm yolları üretmiştir. Öncelikle bölge yöneticileri ve 30 belediye yöneticileri ile bölgesel bir idari sistem, kamu işlerini (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) yürütmek için ise merkezi bir yapı oluşturmaya çalışmıştır. Ancak UNMIK'ın Kosova'da bir sistem oluşturması için Miloseviç ve UÇK gibi Sırp-Arnavut etnik radikal gurupların varlığı ve gösterdikleri direnci kırmayı gerektirmektedir. Bu amaç doğrultusunda kısa zaman sonra ılımlı politikacı İbrahim Rugova ve UÇK'nın etkin liderlerinden olan Haşim Taçi gibi liderler bir araya getirilmeye çalışılmıştır. 15 Aralık 1999'da UNMIK ile Kosova'da varlık gösteren siyasi partiler arasında bir anlaşma imzalanarak, var olan geçici hükümetler feshedilmiş yerine bu görevleri paylaşmak amacıyla Ortak Geçici İdari Konseyi (JIAS) oluşturulmuştur. Belediyeleri yönetmek için de toplumun geniş bir kesiminden temsilciler atanmıştır¹⁰⁶.

UNMIK'in Kosova'da siyasi partiler arasında oluşturmaya çalıştığı bu uzlaşma ortamı maalesef uzun sürmemiştir. Yapılan siyasi kavgalar ve denetim alanında yaşanan koordinasyon eksikliği, Geçici İdari Konseyi'nin yanında bir siyasi denetim mekanizmasını daha zorunlu kılmıştır. Bu gereklilik sonucunda siyasi gurupların yoğun tartışmaları arasında ve Sırbistan'ın denetimi dışında ilk genel seçimler 17 Kasım 2001'de yapılmıştır. Seçim süreci İbrahim Rugova'nın partisi LDK ile UÇK kanadının kurduğu PDK'nın büyük mücadelelerine sahne olmuştur. Buna rağmen seçim, oyların % 70'ini almayı başaran İbrahim Rugova'nın büyük bir zafer elde etmesiyle sonuçlanmıştır. Seçim sonuçlarından beklediği başarıyı elde edemeyen PDK, Cumhurbaşkanlığı seçiminde İbrahim Rugova'yı destekleme kararı almış, bunun karşılığında da hükümeti kurma yetkisini elde etmiştir. Bu şekilde BM denetimindeki Kosova'nın ilk Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova, ilk Başbakanı da hükümeti kurma yetkisini elde eden PDK'dan Bajram Rexhepi olmuştur¹⁰⁷.

¹⁰⁶ Gökşen Uysal, 1999'dan Günümüze Kadar Geçen Süreçte Kosova, (Yüksek Lisan Tezi), Gazi Üniversitesi, 2011, s. 36-38

¹⁰⁷ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 74-75

Seçimlerden sonra Kosova’da yönetimin devir teslimini aşama aşama sağlamaya çalışan uluslararası toplum, bölge içinde uzun yıllar kökleşmiş sorunları biran önce çözüme kavuşturmak istemiştir. Özellikle azınlık pozisyonunda kalan Sırp etnik toplumun somutlaşmış sorunlarını çözmek adına yönetime telkinlerde bulunarak, NATO müdahalesi esnasında evlerinden kaçmış olan Sırpların tekrar dönüşlerini, mülkleri ve güvenliklerinin koruma altına alınmasını talep etmişlerdir. Kosova siyaseti ise bölgenin geleceği hususunu uluslararası toplumun gündeminde tutmaya çalışarak, siyasi belirsizlikten kurtulup bağımsızlık hayallerini gerçekleştirmek istemektedir. Bu beklentilere cevap vermek amacıyla UNMIK yöneticisi Harri Holkeri’nin çağrısıyla taraflar 14 Ekim 2003’de Viyana’da toplanmıştır. Bu toplantıya Kosova adına UNMIK yöneticisi Harri Holkeri, Kosova Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova ve Meclis Başkanı Necat Naci, diğer tarafta ise Sırbistan Başbakanı Zoran Jivkoviç, Başbakan Yardımcısı ve Kosova Koordinatörü Nebojša Çoviç katılmıştır¹⁰⁸.

Görüşmelerde Kosova Meclis Başkanı Necat Naci, bağımsızlığın biran önce tanınması gerektiğini ve başka bir seçeneğin asla onaylanmayacağını vurgularken Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova da Kosova’nın NATO ve AB’ye üyeliğinden bahsetmiştir. Sırbistan tarafından Başbakan Zoran Jivkoviç, Kosova’nın taleplerine kayıtsız kalırken, Başbakan Yardımcısı ve Kosova Koordinatörü Nebojša Çoviç de ancak Sırbistan’a bağlılığı kaydıyla Kosova’nın tanınabileceğini ifade etmiştir. Tarafların Kosova Sorunu hususundaki bu farklı fikir ve tavizsiz iddiaları, henüz iki tarafın da konunun çözümünden çok uzak olduğunu göstermektedir. Viyana’da yapılan bu görüşmelerde yalnızca enerji, telekomünikasyon, mülteci ve kayıp kişiler gibi teknik ve bazı sosyal sorunların çözümünde anlaşmaya varılabilmektedir¹⁰⁹.

2.7. Sonuçsuz Kalan Müzakere Süreçleri ve Bağımsızlığın İlanı

Yapılan birçok görüşmeye rağmen 1999’dan 2004’ün ortalarına kadar genel anlamda uluslararası toplumun Kosova Sorunu ile ilgili tutumu statükodur. Çoğunlukla bölgenin siyasi geleceğine yönelik net ve yapıcı politikalardan uzak bir

¹⁰⁸ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 75-76

¹⁰⁹ a.g.e. 2018, s. 76

yaklaşım sergilenmektedir. Ancak Arnavutların bu belirsiz statükonun daha fazla devam etmesinden duydukları memnuniyetsizlik, bölgeyi zamanla tekrar karışıklığa sürüklenme tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Bu tehlike karşısında BM, 24 Ekim 2005'te kuruluşunun 60. yılı kutlamalarında Genel Kurul kararıyla Kosova'nın gelecekteki siyasi durumu konusunda müzakerelerin başlamasına onay vermiş, BM özel temsilcisi Martti Ahtisaari'nin yönetiminde Şubat 2006'da müzakereler başlamıştır. Ancak 2007'nin sonlarına kadar devam eden müzakerelerde iki tarafın da kabul ettiği bir anlaşma yapılamamıştır. Ahtisaari, Kosova'nın geleceğine yönelik 2 Şubat 2007'de sunduğu öneri paketinde uluslar arası gözetim şartıyla Sırbistan'dan bağımsız bir Kosova dile getirmiş, bu pakete karşı Sırp tarafı da Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsız bir statükosunu asla kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. Ahtisaari bunun üzerine tarafları dinledikten sonra nihai raporunu 14 Mart 2007'de BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'a, 26 Mart'ta da BMGK'ya sunmuştur. Ahtisaari'nin raporunda BM'nin 1244 sayılı kararlarından farklı olarak Kosova'nın Sırbistan'a bağlılığından bahsetmediği gibi tek çözüm yolu olarak da uluslararası denetim altında koşullu bağımsızlıktır¹¹⁰.

Martti Ahtisaari'nin BM'ye sunmuş olduğu bu rapor ABD, AB ve NATO ittifakında geniş bir destek bulmuştur. Ancak Sırp'ların kadim destekçisi Rusya, bu rapora karşı veto hakkını kullanarak raporun BMGK' de kabul edilmesini engellemiştir. Rusya Federasyonu bu tutumu ile hem Sırp'lara desteğini açıkça sunmuş, hem de kendi sınırları içinde kalan çatışma alanlarının (Abhazy, Güney Osetya, Transdinyester, Dağlık Karadağ gibi) hareketlenmesini engellemek istemiştir. Bunların yanında Amerikalı diplomat Richard Holbrooke'ye göre Rusya bu tutumuyla, soğuk savaş döneminden sonra dünyada hala önemli bir aktör olduğu mesajını da vermiştir. Sonuç olarak 20 Şubat'ta başlayan müzakereler gerek tarafların uzlaşmaması gerek Rusya'nın vetosu sebebiyle sonuçsuz kalmıştır¹¹¹.

Viyana'da çözümsüz sonuçlanan 17 müzakerenin akabinde ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'dan oluşan Temas Grubu, müzakerelerin AB, ABD ve Rusya'nın oluşturduğu "Troyka'nın" arabuluculuğunda devam etmesine

¹¹⁰ Murat Ercan, Zafer Pektaş, Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu, 2015, s. 138-139

¹¹¹ a.g.e. 2015, s. 139-140

karar vermiştir. AB özel temsilcisi Wolfgang İschinger, ABD temsilcisi Frank Wisner ve Rusya özel temsilcisi Aleksandar Bocan-Harçenko'dan oluşan Troyka arabuluculuğunda 2007 yılının 10 Ağustos ve 10 Aralık tarihleri arasında yapılan bu müzakere süreci de sonuçsuz kalınca Kosova, Washington ve Brüksel'den gelen destek ile 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir¹¹².

2.8. Yugoslavya Dönemi ve UNMIK Yönetiminde Kosova Türkleri

Balkan Savaşları'ndan sonra, Kosova ile kara bağlantısı kalmayan Osmanlı Devleti, bölgedeki siyasi varlığını da kaybetmiştir. Geride çok sayıda Türk ailesi ile birlikte, 35 medrese, 338 ilkokul, 23 ortaokul, yüzlerce cami, tekke, zaviye, türbe hamam, köprü, çeşme, kütüphane gibi sayısız mimari eser de bırakarak bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu kopuştan sonra Kosova'da kalan Türk aileleri Sırp rejimi tarafından istilacı olarak değerlendirilip birçok ulusal haktan mahrum bırakılmıştır¹¹³. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Osmanlı topraklarına doğru başlayan Türk ve Arnavut göç dalgası bu tarihlerden sonra da hızlanarak devam etmiştir. Bazı kaynakların verdiği bilgilere göre 1912-1948 tarihleri arasında bu sayının 600 bin dolaylarında olduğu düşünülürse bu dönemde yaşanan baskıların ciddiyeti daha iyi ifade edilmiş olur¹¹⁴.

Balkan savaşlarının ardından imzalanan İstanbul Antlaşması'nda belirtilen; *“Sırbistan'a terk edilen arazide mevcut bulunan veya oralarda teessüs edebilecek olan Cemaati İslamiye ile onların şahsiyeti maneviyeleri, silsile-i meratip itibariyle teşkilatı ve emvali tanınacak ve mahzarı riayet olunacağı gibi cemaat ve ahali-i İslamiyenin muhabede-i hazırada muayyen...”* diye devam eden bendinde müftü yetiştirmek üzere Sırp hükümetinin bir kurum oluşturacağı, eğitimin Türkçe de yapılabileceği, Sultan Murat Hüdavendigâr Türbesi'nin muhafaza ve hizmetinde görevlendirilecek kişilerin Baş Müftü tarafından tayin edilip bunların maaşlarının Osmanlı devleti tarafından verileceği kabul edilmiştir. Ancak Osmanlı döneminde

¹¹² Erhan Türbedar, Yeni Dönemde Kosova ve Bağımsızlık İlanı, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 152

¹¹³ Altay Suroy Recepoğlu, Kosova'da Türk Olmak, 2006, s. 38

¹¹⁴ Bilgehan Atsız Gökdağ, Kosova Türkleri, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 162

Sırp hükümeti tarafından da onaylanan bu kararlar Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile uygulanmamış, taraflar arasında yeni bir politik süreç başlamıştır¹¹⁵.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Yugoslavya döneminde yapılan nüfus sayımlarına bakıldığında ancak Türk nüfusunun niceliğine dair bir değerlendirme yapılabilmektedir. 1921 yılında yapılan nüfus sayımında halkın etnik kimliği kaydedilmemiş, bunun yerine etnik kimliği işaret edecek unsurlardan olan hangi dili konuştuğu bilgisine yer verilmiştir. Bu bilgilere bakarak o dönemde Kosova'da 114.095 kişinin Türkçe, 439.010 kişinin Arnavutça, 288.907 kişinin de Sırpça konuştuğu anlaşılmaktadır. Etnik kimlik bilgisinin de bulunduğu 1948 nüfus sayımında Türk nüfusuna uygulanan baskı ve dönemin politik gerçekleri sebebiyle yalnızca 1.315 kişi kimlik bilgilerini Türk olarak kaydettirmiştir¹¹⁶. 1953 nüfus sayımlarında ise etnik bilgilerini Türk olarak kaydettirenlerin sayısı bir anda 34.583'lere yükselmiştir. Türk nüfusundaki bu dalgalanmaları doğal nedenlere bağlamak dönemin siyasi ve politik yaklaşımlarını görmezden gelmek demektir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin batı ittifakına yakınlığı ve komünizm karşıtı tutumları Yugoslavya'daki Türk nüfusuna yönelik baskıları artırmıştır. Bunun neticesi olarak federasyon içerisinde Türk kimliğine sahip olmak o dönemde negatif şartları da beraberinde getirmektedir. Ancak 1953'te imzalanan Balkan Paketi'ne göre bölgede yaşayan Türklerin Yugoslavya'dan gönüllü olarak Türkiye'ye göç edebilme hakkını elde etmiş olmaları 1953'te yapılan nüfus sayımındaki verileri Türk nüfusu lehine etkilediğini düşündürmektedir¹¹⁷. Balkan araştırmacılarından Can Karpat da bu durumu benzer bir şekilde izah etmiştir;

“Soğuk Savaş'ın başlangıcı olan 1948 tarihinde, Kosovalı Türkler, Yugoslav Komünist yönetimi tarafından ‘şüpheli’ sayılıyordu. Bu yüzden Türkler kendilerini Arnavut olarak kaydettirmişti. 1953'te ise Yugoslavya-Türkiye ilişkileri yumuşarken bu sefer Yugoslavya-Arnavutluk ilişkileri gerginleşmişti. Bu sefer Arnavutlar

¹¹⁵ Osman Baymak, Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova, 2008, s. 151

¹¹⁶ a.g.e. 2008, s. 185

¹¹⁷ Bilgehan Atsız Gökdağ, Kosova Türkleri, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 164

'şüpheli' idi. Türkler (hatta Arnavutlar da) Türkiye'ye göç etmelerine izin verilmesi için kendilerini Türk olarak kaydettiler."¹¹⁸

Bölgede yapılan sonraki seçimler de çok tutarlı rakamlar vermemektedir. Kosova'nın toplam nüfusu içindeki Türk nüfusunun resmi oranları 1961 yılındaki nüfus sayımında 25.764 bin kişi ile (%4,3), 1971'deki sayımda 12.244 kişi ile (%2,7), 1981 sayımında 12.513 kişi ile (%0,7), 1991 sayımında ise 10.445 kişi ile (%0,5) olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁹. Ancak 1948 ve 1953 nüfus sayımlarındaki çelişkilerde de bahsettiğimiz gibi bu nüfus sayımlarında yaşanan dalgalanmaların temelinde dönemin siyasi ve politik baskılarının olduğu ifade edilmektedir. Bölgenin tanınan hukukçu ve araştırmacısı Altay Suroy Recepoğlu da konuyla alakalı şunları ifade ediyor;

*"1967-68 eğitim öğretim yılında sadece Prizren İlköğretim okullarında Türkçe eğitim alan öğrenci sayısı 2.051'dir Kosova'nın öteki kent ve köylerinde Türkçe eğitim veren ilköğretimlerle beraber, Prizren, Priştine, Mitroviça ve Gilan gibi şehirlerdeki Türkçe eğitim gören lise öğrencilerini de hesaba kattığımızda sadece bu sayı, nüfus sayımlarında Türk nüfusunu ifade eden rakamların yarısını geçmektedir. Oysa bu öğrenci sayısını en az 4 ile çarpmak gerekir ki Türk nüfusuna yaklaşık olarak ulaşılabilirsin. Bu şekilde 1981 yılında Kosova'da 28.000 civarında Türk nüfusun olduğu apaçıktır. Her yıl ilkokul 1. Sınıfa kaydedilen öğrenci sayısından Türklerin %2 oranında nüfus artışı hızına sahip olduğunu biliyoruz. Bu duruma bakarak Türk nüfusunun 1994 yılına gelindiğinde 37.000 dolaylarında olduğunu söyleyebiliriz."*¹²⁰

Sayısal anlamda belirsizlikler ile birlikte Sırpların Kosova'da oluşturduğu baskı rejimi, kendi politikalarına aykırı hiçbir harekete izin vermemiştir. Bölgenin hâkim nüfusuna sahip Arnavutların dahi ulusal haklarının önüne geçildiği bu dönemde sayısal anlamda azınlık durumunda olan Türk nüfusunun ulusal hakları da yok saymıştır. Kosova halkının uzun yıllar boyunca verdiği mücadeleler sonucunda Kosova'nın ilk anayasal düzenlemesi 1948'de "Kosova ve Metohiya Eyalet Tüzüğü"

¹¹⁸ Can Karpat, Balkanların En Kritik Bölgesinde Yaşayanlar: Kosovalı Türkler, (AIA Türkiye Masası internet makale) <http://www.axisglobe.com> (Erişim: 01.05.2019)

¹¹⁹ Osman Baymak, Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova, 2008, s. 185

¹²⁰ Altay Suroy Recepoğlu, Kosova'da Türk Olmak, 2006, s. 39-40

adıylı kabul edilmiştir. Ancak bu tüzükte de Türklerin varlığı yok sayılarak beklentileri sonuçsuz bırakmıştır. Kosova tüzüğü ile tüm etnik kesimlere hak ve hürriyetler verilirken Türklerin varlığından bahsedilmemesinin temelinde Tito'nun Yugoslavya Federasyonu'na, Bulgaristan ve Arnavutluk'u da dâhil ederek daha büyük bir komünist birliği oluşturma hayali yatmaktadır. Bu süreçte Arnavutluk ile iyi ilişkiler kurmaya çalışan Tito, Kosova'daki Türk-Arnavut sürtüşmeleri ile bu dengeye zarar vermek istememiştir. Ancak Yugoslavya'nın Sovyetler Birliği ile ilişkilerin ciddi anlamda bozulması, Arnavutluk üzerinden kurulan bu planı da bozmuştur. Bu politika değişimleriyle birlikte 1948 tüzüğünde yok sayılan Türk varlığı 1951 düzenlemeleri ile beraber Kosova ve Metohiya Eyalet Tüzüğü'ne eklenmiştir¹²¹.

2.8.1. 1951 Anayasa Değişikliği ile Hukuki Olarak Tanınma

1948 yılında hazırlanan Kosova eyalet tüzüğünde etnik kimliğin görmezden gelinmesine karşı Türk toplumu birçok girişimde bulunarak sesini duyurmaya çalışmıştır. Bölgedeki siyasi ve fikri değişimlere paralel olarak bu konudaki taleplerin karşılanması adına Bölge Halkı Kurulu Önerge Komisyonu olumlu adımlar atmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Önerge Komisyonu Türkçe eğitim ve okul taleplerine karşı bir önerge hazırlayarak Bölge Halk Kurulu'nun 20 Mart 1951'de yapılacak olan toplantısına sunmuştur. Toplantı sürecinde görüşmeye alınan bu önerge kabul edilerek Kosova ve Metohiya Eyalet Tüzüğü'nün 40. maddesinde yapılan değişikliklerle 1 Nisan 1951'de yürürlüğüne girmiştir. Kabul edilen kararlara göre; Kosova'da Türk azınlığın yaşadığı bölgelerde Türkçe eğitim veren okulların açılması, belediyelere ait eğitim kurumlarının bu kararları uygulaması ve uygulanıp uygulanmadığına dair denetimin ise Halk Kurulu Bölge Yürütme Kurulu Eğitim Komiserliği tarafından yapılması kararlaştırılmıştır¹²².

Bu kararla birlikte Türkçe eğitim hakkının verilmesi doğrultusunda 1951-52 eğitim öğretim yılında yeni okulların açılacak olması, doğrudan olmasa da Kosova'da Türk varlığının dolaylı yünden kabul edilmesi anlamına gelmektedir ve

¹²¹ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 98-99

¹²² a.g.e. 2018, s. 100

bu zamana kadar elde edilen en büyük kazanımlardandır. Ayrıca eğitim öğretim alanındaki bu kazanımlar, basın yayın ve dernekleşme gibi alanlardaki gelişmelerin de önünü açmıştır. Bu gelişmeleri takiben Kosova Türkleri tarafından 17 Haziran 1951’de Prizren’de “Doğru Yol Derneği”, yine bu derneğin peşinden de Priştine’de “Yeni Hayat Derneği” kurulmuştur. Türk toplumu, birçok rejimsel yasağın olduğu böyle bir dönemde manevi kimliklerini bu kültürel dernekler sayesinde canlı tutmaya çalışmışlardır¹²³.

2.8.2. 1953 -1963 Tüzük Değişiklikleri ve Türk Toplumunun Hakları

Kosova’nın ilan edilen ilk tüzüğü mahiyetindeki 1948 Kosova ve Metohiya Özerk Eyaleti Tüzüğü, değişen dengeler ve yeni doğan ihtiyaçlar doğrultusunda 1953’te tekrar gözden geçirilmiş ve üzerinde kısmi değişiklikler yapılmıştır. Ancak bu değişiklikler sonucunda daha önce resmi varlığı kabul edilmiş olan Türk varlığından bahsedilmemiştir. Yapılan değişikliklerde ağırlıklı olarak Sırp ve Arnavut kimliğinden bahsedilirken diğer etnik toplum için daha genel bir ifade ile Kosova’da yaşayan milli azınlıkların kendi ulusal ve kültürel varlığını geliştirme, dilini özgürce kullanma hakkının olduğu vurgulanmıştır. Bu değişikliklerden sonra Yugoslavya ve Arnavutluk arasındaki dengelerin değişimi ve baskı rejimine karşı diğer devletler tarafından verilen tepkiler 1963’e gelindiğinde Kosova tüzüğünü tekrar gözden geçirmeyi gerekli kılmıştır. Bu dönemde Sırp ile Arnavutlar arasında haklar hususundaki yapılan kavga, Türk toplumunun lehine bir gelişmeye sebep olmuştur. Bu anlamda tüzüğün 35. maddesinde, Türk toplumu ile Arnavut toplumunun genel hak eşitliği düzenlenirken, anayasayla diğer yurttaşlara tanınan haklarda da kendi dilini özgürce kullanma, kültürünü ifşa etme, kültürel ve dilsel kurumları kurma hakları ifade etmiştir. Yugoslav rejim, tüzük içerisindeki bu değişiklik ile özellikle Türk ve Arnavut toplumunu diğer yurttaşlardan ayıran ifadeler kullanarak Arnavut-Sırp dengesini oluşturmak istemiştir. Ayrıca 1963 tüzüğünün 41 maddesiyle eğitime vurgu yapılarak, Arnavut ve Türklerin yaşadıkları belediyelerde kendi dillerinde eğitim hakkı ve okulların açılması düzenlenmiş, liselerde de ilgili dillerde eğitimin yapılacağı ifade edilmiştir. Maddenin devamında da yükseköğretim

¹²³ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 100-101

kurumlarında Arnavutça ve Türkçe bazı bölüm ve derslerin düzenlenebileceği vurgulanmıştır. Nihayetinde 1953 değişiklikleri ile etnik anlamdaki negatif gelişmeler, 1963'te çok daha geniş haklarla düzeltilerek gelecekteki birçok olumlu gelişmenin önünü açmıştır. Özellikle 1 Mayıs 1969 yılında devlet destekli basılmaya başlanan “Tan Gazetesi” kültür sanat gibi birçok konuda Türk toplumun ihtiyacını karşılaması açısından dönemin en önemli gelişmelerden biri olmuştur¹²⁴.

2.8.3. 1974 Anayasası, Artan Özgürlükler ve Kazanımlar

Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetler içinde en yoğun ve kalabalık kitleye sahip olan Sırlar, tarihi hırs ve hayallerini (Büyük Sırbistan) her fırsatta gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu sert etnik tutum, Yugoslavya toplumuna ve siyasi yapısını oluşturan temel algıya ters düşmekte ve zarar vermektedir. Bu durumun farkında olan Hırvat kökenli Yugoslav lider Josip Broz Tito ve Yugoslavya Komünist Partisi Yönetim Kurulu, güçlü bir Sırbistan'ın federasyonun geleceği adına oluşturacağı tehdidi engellemek adına derhal anayasal bir düzenleme yapılmasına karar vermişlerdir. Bu doğrultuda Yugoslavya Komünist Partisi Yönetim Kurulu ve Devlet Başkanı Tito'nun girişimleri ile 1974 tarihinde gelecekteki muhtemel Sırbistan tehlikesini engelleyecek yeni bir anayasa ortaya konulmuştur. 1974 Anayasası olarak ifade edilen bu yasal düzenleme her ne kadar Yugoslavya'nın tamamını ilgilendiren düzenlemeler olsa da yukarıdaki amaca hizmet etmesi açısından en dikkat çekici taraflarından birisi Kosova bölgesi ile ilgili olan kısımlarıdır¹²⁵.

1974 Anayasasından önceki yasalara göre Kosova bölgesi, Sırbistan'a katı bir şekilde bağlı özerk bir yapıya sahiptir. Sırbistan'ın bir parçası kabul edilen bölgede, Belgrat'ın izni dışında hiçbir değişikliğin yapılması da mümkün olmamıştır. Ancak 1974 Anayasası ile Kosova, Yugoslavya Federatif Cumhuriyeti Yürütme Konseyi üyeliğini elde ettiği gibi bu konseyde diğer 6 cumhuriyet temsilcileri ile eşit haklarla temsil edilmeye başlanmıştır. Bu anayasa ile federal mahkemeye temsilci göndermiş, kendi bünyesinde adli organlara, yüksek mahkemelere, maliye ve polis teşkilatlarına

¹²⁴ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 101-102

¹²⁵ Bahtiyar Sipahioğlu, Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, 2009, s. 115

sahip olmuştur. Federasyon anayasasına ait her hangi bir değişiklikte diğer altı cumhuriyet gibi Kosova'nın da onayı şart koşulmuştur. Kendi bünyesindeki idari, adli ve siyasi kurumlarının yabancı kuruluşlarla anlaşma yapabilmesiyle de uluslararası kuruluşlarla doğrudan temas kurabilmiştir. Tüm bunların yanında 1974 Anayasası ile Kosova artık Belgrat'ın aldığı kararlarla değil birçok konuda kendi parlamentosunun aldığı kararlar doğrultusunda yönetilen bir yapıya bürünmüştür¹²⁶.

1974 Anayasası için Osman Karatay'ın şu ifadeleri konuyu somutlaştırmak açısından önemlidir;

“1974 anayasasında özerkler, federal kararlarda cumhuriyet seviyesinde etkili idiler ve çoğu kez bağlı buldukları cumhuriyetin aleyhine oy kullanıyorlardı. Ortaya çıkan bu kanuni ucube, dünyada türünün ilk ve tek örneği idi: Yugoslavya Anayasası, ona bağlı Sırbistan Anayasası, ona bağlı Kosova Anayasası. Özerklerin onayı olmadan Sırbistan Anayasasına ekleme ve değişiklik yapılamıyordu. Ama özerkler Sırbistan Anayasasının dışına çıkmamak kaydıyla kendi bölgelerinde istedikleri kararı alabiliyorlardı. Cumhuriyet seviyesinde alınan kararlara özerk bölge temsilcilerinin veto hakkı vardı. Cumhuriyet ve federal seviyede, mesela üst düzey atama yapıldığında Priştine ve Novi Sad'ın itiraz hakkı vardı. Yani federal işlere de dâhil oluyorlardı. Kimi Sırp aydınlar, Kosova ayrı bir cumhuriyet olsaydı Sırbistan için işler daha kolaylaşırdı demeye başladılar.”¹²⁷

Kosova toplumu bir bütün olarak düşünüldüğünde, Sırbistan'a karşı 1974 Anayasası ile birçok kazanımın elde edildiği görülmektedir. Kosova içinde etnik anlamda Türk toplumu adına neler değiştiği hususu incelenecek olursa öncelikle 1974 Anayasasının 1. maddesindeki “Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi, işçi sınıfının tüm emekçi insanların, yurttaşların, eşit haklara sahip Arnavutların, Müslümanların, Sırpların, Türklerin, Karadağlıların, diğer milletlerin, milliyetlerin ve etnik gurupların özerk sosyalist demokratik toplumsal, siyasi ve özyönetim topluluğudur” ifadeleri bu değerlendirme için çok önemlidir. 1974 Anayasası ile Sırbistan'ın Kosova üzerindeki baskısının azaltılmaya çalışıldığı açıktır. Ancak yukarıda ifade edilen ilgili madde ile de Kosova'daki baskın Arnavut nüfusun etkisi diğer etnik

¹²⁶ Bahtiyar Sipahioğlu, Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, 2009, s. 115-116

¹²⁷ Osman Karatay, Kosova Kanlı Ova, 1998, s. 99

guruplarla dengelenmeye çalışılarak son zamanlardaki artan etnik Arnavut söylemlerinin önüne geçilmek istenmiştir. Yine ilgili maddeye göre sayısal anlamda azınlık durumunda olan Kosova Türkleri, anayasada ilk kez doğrudan tanınarak diğer etnik gruplarla eşit statüye sahip olmuştur¹²⁸.

1977’de Kosova Sosyalist Özel Bölge Meclisi’nin çıkardığı anayasada Türk toplumu ve Türk dili ile ilgili bazı kararlar alınmıştır. Bu özerk bölge anayasasının 1. maddesine göre, Türklerin de Kosova toplumunun eşit haklara sahip bir halkı olduğu vurgulanmış, 5. maddede ise dillerin eşit kullanımı hakkıyla devlet organlarında ve örgütlerindeki işlemlerin Türkçe de yapılabileceği, Türkçe eğitim öğretim hakkının bu doğrultuda sağlanacağı ifade edilerek Türk dilinin ve yazısının Kosova’nın diğer dillerle eşitliği tanınmıştır¹²⁹.

Azınlıklar adına 1974’ten sonra hukuksal anlamdaki birçok olumlu gelişmeye rağmen bu yasal hakların kullanımı ve hayata geçirilmesi sürecinde farklı sıkıntılar yaşanmıştır. Yasal düzenlemelerle azınlıklar baskın etnik gruplarla eşit statüye sahip olmuş, ancak bu hakların kullanımı özellikle bölgesel farklılıklar oluşturmuştur. Örneğin Türklerin en yoğun yaşadığı Prizren’de bu hakların hayata geçirilmesi için ciddi bir kitlenin mücadelesinden bahsedilmektedir. Bu kitlenin etkisi ile Prizren’de belediye meclisi tarafından açılan iş ilanları ve yayınladığı bildirimlerin Türkçe basımı, kamu kurum ve kuruluşlarındaki levhalara Türkçe açıklamaların eklenmesi gibi gelişmeler kazanılan hakların daha hızlı hayata geçirilmesine örnektir. Ancak Türk nüfusunun az olduğu yerlerde bu hakların hayata geçirilmesi beklenen düzeyde olmamıştır¹³⁰.

2.8.4. Yükselen Milliyetçilik ve İki Ateş Ortasında Türkler

Yugoslavya Anayasasına göre güçlü bir özerk yapıya kavuşan ve kendi anayasal düzenini oluşturan Kosova, 1974-89 tarihleri arasında daha sertleşen ve yaygınlaşan bir Arnavut milliyetçiliğine sahne olmuştur. Arnavutlar, Sırp nüfuzuna karşı Müslüman olan diğer etnik grupları kendi kotasında eriterek Kosova’daki

¹²⁸ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 104

¹²⁹ Altay Suroy Recepoğlu, Kosova’da Türk Olmak, 2006, s. 41

¹³⁰ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 106

hâkim gücün baskın bir şekilde Arnavutlar olduğu gerçeğini pekiştirmek istemişlerdir. Sırlara karşı Kosova'yı sahiplenmek isterken kendi dindaşlarına (Türkler, Boşnaklar ve diğer Müslüman gruplar) karşı asimileye kadar varacak bir baskı oluşturmuşlardır. Tam anlamı ile siyasi bir baskı ve asimileden bahsedilmese de evlilik, eğitim ve dini etkenler bahane edilerek zamanla kısmi bir değişim ve dönüştürmeden bahsedilmektedir. Özellikle Tito'nun ölümünden sonra sertleşen Sırp-Arnavut çekişmeleri 1989'da Sırp lider Miloseviç'in Kosova'nın özerkliğini kaldırması ile adeta Sırp-Arnavut savaşına dönüşmüştür. Bu etnik çatışma Türkler gibi azınlık toplulukları da ciddi anlamda etkilemiştir ve taraf tutmaya zorlamıştır. Kosova'nın en milliyetçi iki grubu arasında kalan Türkler bu dönemde yapılan grevlere, protesto ve eylemlere çeşitli sebeplerden katılım göstermemişlerdir. Bu sebepler genel çerçevede ifade edilecek olursa;

- Türklerin Sırp yönetimine başkaldırımları durumunda sert bir şekilde cezalandırılma ihtimalleri ve sayıca az olmanın getirdiği kaygı
- Kosova Türkleri arasında da artan milliyetçi fikirler
- Türkiye'nin bölgede cereyan eden gelişmelere karşı uyguladığı politika ve Türkiye Dışişleri Bakanlığının Türklere yönelik telkinleri gibi maddeler öne çıkmaktadır.

Türkler arasında artan milliyetçiliğinin temelinde ise Arnavutların bölgede yaşayan farklı etnik gruplara yönelik yaklaşımları gösterilmektedir. Özellikle Kosovalı Türkler için "Türkleşmiş Arnavutlar" gibi kendi bünyesinde eritme çabalarını ifade eden yaklaşımlar, Türkler arasında milliyetçiliğin yükselmesinde etkilidir. Bu dönemde yaşanan olaylara karşı Türkiye'nin Yugoslavya'nın egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu açıklaması kendi iç siyasetinin bir gereğidir. Ancak bu yaklaşımlar milliyetçiliğin ve bağımsızlık arzusunun körüklediği Arnavutları, Türkiye ve Kosovalı Türkleri Sırp yanlısı olmakla suçlamaya itmiştir¹³¹.

Aşırı milliyetçi politikalara sahip olan Miloseviç'in Sırp siyasetinde hâkim güç haline gelmesinden sonra çeşitli bahanelerle Kosova'nın tüm özerklik haklarını askıya almıştı. Ayrıca bu durumdan yalnızca Arnavutlar değil Kosova'da yaşayan

¹³¹ Bilgin Çelik, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, 2013, s. 76-78

Sırp hariç diğer etnik gruplar da olumsuz etkilemiştir. Bağımsızlık hayalleri kurarken temel haklar hususundaki bu geriye gidiş 1989'dan sonra Sırp-Arnavut çatışmalarını yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu baskın iki etnik grup arasındaki çatışmalar azınlık durumundaki Türkleri de bir tercih yapmaya zorlamıştır. İki milliyetçilik arasında kalan Türklerin çoğunlukla kararsız veya kayıtsız tutumları Arnavutların çeşitli ithamlarına sebep olmuştur. Arnavutların Türkleri Sırp yanlısı olmakla itham etmesi veya Türklerin bir kısmının Sırp yanlısı durumuna düşecek kadar olaylara kayıtsız kalması, iki tarafın da yaşadığı aşırı milliyetçi ve şahsi endişelerin neticesidir¹³².

2.8.5. Türk Demokratik Birliğinin Kuruluşu

Dengelerin sürekli değiştii ve ayrılıkçı hareketlerin ses getirmeye başladığı bir dönemde Yugoslavya'da federasyona bağlı cumhuriyetlerden gelen talepler doğrultusunda çok partili hayata geçiş kararı alınmıştır. 1990'da alınan bu karar neticesinde bağlı cumhuriyetler, siyasi oluşumlarla meşgul olurken ayrılıkçı sesler de bir dönem azalmıştır. Aynı şekilde Kosova gündemini de bir süre bu oluşumlar meşgul etmiştir. Ancak Sırp lider Miloseviç'in ardı kesilmeyen siyasi manevraları bu dönemde Sırp-Arnavut çatışmalarının yoğunlaşmasına, grevlerin, eylemlerin, artan etnik milliyetçiliğin, silahlı saldırıların toplumsal hayatın bir parçası olmasına sebep olmuştur. Bu şiddet ortamından ve Sırp-Arnavut baskısından korunmak amacıyla 19 Temmuz 1990'da Prizren'de "Türk Demokratik Birliği" (TDB) kurulması Türk toplumu adına önemli gelişmelerdendir¹³³. Yönetim kurulunda genel başkan olarak seçilen Avukat Sadık Tanyol'un parti kuruluş kongresinde yaptığı şu konuşma Kosova Türk toplumu açısından dönemin hangi hassasiyetleri taşıdığını ortaya koymaktadır;

"Bugün kurulacak olan 'birlikle' yurt sınırları içinde yaşayan Türk tarihinde yeni bir çıkır açılmaktadır. Birliğin kuruluşuyla Türk halkı sadece kendi kuruluş gününü kaydetmiyor, sadece şimdiye kadar örgütsüz bir şekilde davranmalardan kurtulup genel çıkarlarını korumak için örgütleniyor. Çünkü toplumda gözlenen değişiklikler ve toplumun demokratikleşmesi Türklerin de başvuracak ve dayanacak

¹³² Bilgin Çelik, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, 2013, s. 103

¹³³ a.g.e. 2013, s. 107-108

bir birliğe gereksinim duyduğunu açıkça ortaya koymuştur. Avrupa tarihinin en dinamik ve süratli değişimlere sahne olan dönemlerinden birini yaşıyor. Yakın geçmişe kadar hayal sandığımız şeyler şimdi birer birer gerçek oluyor. Avrupa'daki Avrupa bütünleşmesi örneği ve değişen şartlar dikkate alındığında Kosova Türklerinin de bir çatı altında birleşmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Türk Demokratik Birliği adını önerdiğimiz bu birliğin amaçlarından biri özgürlüğü, hak eşitliği, beraberliği, güvenliği ilerlemeyi ve dini vecibeleri yerine getirme özgürlüğünü, bu ortamda yaşayan tüm insanlar ve kenttaşlar için korumak olacaktır. Böylece, bu birlik Türk halkına yönelik her türlü manipülasyona karşı mücadele verecektir. Sosyalist Yugoslavya'da Türk halkının ilerlemesi ve her yönlü gelişmesi için koşullar da hiç kimseler tarafından yadsınamaz. Buna rağmen anayasa ve kanunların her yönlü uygulandığını hiç kimse söyleyemez. Anayasa ve kanunlarla garanti altına alınmış olan haklardan diğer topluluklara kıyasen Türk Toplumunu yararlanamamıştır. Bazı kariyer düşünürleri kendi çıkarları ekseninde çalışmalar yaptıklarından temsil ettikleri tabanın çıkarlarını ikinci plana atmışlardır. Bugün Türkçe eğitimde ciddi sorunlar bulunmakla birlikte her yıl Türkçe eğitime kayıt olan öğrenci sayısında ciddi düşüşler gözlenmektedir. Bunun nedeni de kimi bazı çevreler tarafından Türk Toplumunu ve Türkçenin gelecek vaat etmediği yani perspektif katamayacağı şeklinde anti propagandalar yapılmasıdır. Birliğimizin kurulmasıyla Türk halkının varlığı korunacak, milli kültür geliştirilecek, yeni enstitü ve kurumların kurulması teşvik edilecektir. Birlik ayrıca anayasa ve kanunlar çerçevesinde Türk halkının ana okuldan üniversiteye kadar ön koşulların sağlanması, kültür ve öğretim kurumlarının gelişmesi, Türk halkının yerel seçimlerden yüksek seviyede eşik şartlarda katılması için çaba harcayacaktır. Bu birlik milli benliğin korunması ve yaygınlaşması için mücadele verecektir. Türk halkı ulusal haklarını henüz istediği boyutta gerçekleştirilemediği de önemli haklar elde etmiştir ve aynı zamanda kültürel – eğitimsel alanlarda gelişimine uygun koşullar sağlanmıştır. Birlik bütün bu kazanımları korumak ve daha ileri seviyelere taşımak için mücadelesini sürdürecektir. Bu birliğin eğilimleri insan özgürlüğü ve tüm ulus ve halkların eşitliğini garanti eden Yugoslavya için mücadele etmek amaçlarından biri olacaktır.

Birlik, demokratik prensiplere dayanarak etkinlik sürdürecektir ve toplumda olduğu gibi halk arasında da saygınlık sağlayacak çalışmalar da bulunacaktır.”¹³⁴

Konuşmada hissedildiği gibi büyük bir heyecanla kurulmuş olan bu siyasi oluşum, başlangıçta Prizren’de teşkilatlanmış, ilerleyen dönemlerde önce Kosova vilayetlerinde sonra Yugoslavya’nın farklı bölgelerinde de şubeler açmıştır. Henüz tek partili dönemin olumsuz havasının dağılmadığı ve rejimsel değişikliğin tam olarak oturmadığı bu dönemde TDB, kendini ‘Parti’ yerine ‘Birlik’ ifadesiyle tanımlamıştır. Ancak ilerleyen zamanda bölgede oluşmaya başlayan diğer siyasi grupların varlığı ve Türk toplumunun bu oluşumlara kayma endişesi sebebiyle, 2 Kasım 1992’de yönetim kurulu toplantısında alınan karar sonucu birliğin ismi ‘Türk Demokratik Partisi’ ismi ile değiştirilmiştir. Ayrıca parti, Prizren ve Mamuşa’da toplanan 500’e yakın imza ile Belgrad’ta Adalet Bakanlığına resmi kaydı yapılarak Kosova’nın resmi ilk Türk siyasi partisi olmuştur¹³⁵

TDB, Sırp ve Arnavut grupların Türk toplumunu kendi yanlarına çekme çabalarına karşı tarafsızlık ilkesini savunmuştur. Bu anlamda yapılan grev ve eylemlere katılmama kararı aldığı gibi o dönemdeki seçimlerde de Sırp ve Arnavut partilerinin siyasi beklentilerine cevap vermemiştir. Türk toplumu adına birçok alanda proje üreten ve mücadele eden TDB, 1992’den sonra Prizren, Priştina ve Mitroviça gibi bölgeler arasında yaşanan şahsi ve bölgesel anlaşmazlıklar nedeni ile bölünmeler yaşamıştır. TDB içindeki bu bölünmelerden sonra ayrılıkları gidermek ve TDB’yi tekrar eski bütünlüğüne kavuşturmak için defalarca girişimde bulunulsa da bir sonuç alınamamıştır. 1998’e gelindiğinde ise TDB’nin Prizren Şube Başkanı Sadık Tanyol’un oluşturduğu bir başka ayrılık meydana gelmiş, aynı anda iki farklı şube Prizren’de varlık göstermiştir¹³⁶.

¹³⁴ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 144-145

¹³⁵ a.g.e. 2018. S. 151-155

¹³⁶ a.g.e. 2018, s. 144-145

2.8.6. Türk Halk Partisi'nin Kuruluşu

Yugoslavya'nın çok partili sisteme geçtiği 1990 yılında Türkler tarafından kurulan ve genel başkanlığını Sezai Şaip'in yürüttüğü bir başka parti de Türk Halk Partisi (THP)'dir. Özellikle 1999 NATO müdahalesinden sonra Türkiye hükümetini Sırp yanlısı politika izlemekle suçlayan parti, Türk Demokrat Birliği'ni de Sırp yanlısı siyasete alet olan ve Türkiye'nin bölgedeki emellerine hizmet eden bir parti olarak görmektedir. Aynı şekilde kendisi de Türk Demokrat Birliği (TDP) tarafından Arnavut yanlısı ve Arnavutların gölgesinde siyaset yürütmekle itham edilmiştir. Türk toplumu tarafından genel bir destek göremeyen THP 2001 seçimlerinde aday olabilmek için de gerekli olan 1000 oy sınırını geçemediğinden seçimlere katılamamıştır¹³⁷.

2.8.7. 1998-99 Kosova Olaylarında Türk toplumu

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına doğru Kosova'da körüklenen Sırp-Arnavut mücadelesi bir asır boyunca artarak devam etmiştir. Sırpların bölgeye hâkim olmak istemesine karşın Arnavutların bölgeyi tamamen sahiplenmesi, bölgedeki etnik heyecanı artırmış ve zaman zaman da çok şiddetli çatışmalara sebep olmuştur. Bu çatışmaların zirveye çıktığı 1998-99 yılları ise Kosova tarihinde çok sayıda insanın ölümüyle sonuçlanan bir dönemi ifade etmektedir. Bu şiddet ortamı ve yaşanan çatışmaların temeli Sırp-Arnavut milliyetçiliğine dayansa da çıkan yangın bölgenin her yanına yayılırken, bölgede yaşayan tüm etnik gruplar canından malından değerlerinden endişeye kapılmışlardır. Bu çatışma dönemini, özellikle Türk toplumu açısından değerlendirecek olursak, Arnavutlarla birçok hususta paydaş olmanın getirdiği sorumluluk ile sayıca az olmanın getirdiği kaygı arasında bir tutum sergilendiğini görmekteyiz. Bu tutum, Arnavutlar arasında her ne kadar olumlu karşılanmamış olsa da Türk toplumunca somut olarak görülen sebepler, barışçı ve anlaşmacı bir tutum sergilemelerinde etkili olmuştur.

Çatışmaların yoğunlaştığı 1998 yılında Priştine'de taraflar arasında başlatılmak istenen görüşmelere Türk toplumu adına TDB davet edilmiştir. Ancak Arnavutların bu görüşmelere katılmayı reddetmeleri üzerine TDB de bir bildiri

¹³⁷ Osman Baymak, Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova, 2008, s. 231

yayınlayarak sorunların barışçı yollarla çözülmesi gerektiği ve Arnavutların katılmadığı bir görüşmeye katılmanın sonuç getirmeyeceğini bildirerek görüşmelere katılmamıştır. Nitekim dönemin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İsmail Cem 8 Mart 1998'deki Belgrat ziyareti esnasında yaptığı basın toplantısında tarafların karşılıklı görüşmelerinin önemini ve problemleri barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Devam eden süreçte Miloseviç uluslararası toplumda kendi adına oluşmuş olumsuz baskıları zayıflatmak adına TDB' ye baskı uygulayarak Belgrat lehine açıklamalar yapılmasını istemiştir. Bu şekilde Türk toplumunu yanında göstererek Belgrat'a uygulanan baskının yönünü Arnavutlara çevirmek istemiştir. Ancak TDB bu taleplere olumlu cevap vermeyerek tarafsızlığını sürdürmüştür¹³⁸.

Kosova olayları devam ederken Türk toplumu çoğunlukla TDB çatısı altında hem ulusal hem de Kosova Sorunu gündemleriyle toplantılarına devam etmiştir. Bu toplantılardan çıkan platform ve bildirilere göre alınan bazı kararlar şunlardır;

- Arnavut ve Sırp taraflarının görüşmelerine Türk toplumu adına TDB'nin kendi temsilcileri ile katılımının sağlanması,
- Bölgedeki anlaşmazlıkların barış ve diyalog yolu ile çözülmesi gerektiği,
- Devletin en yüksek akitlerinde diğer topluluklarla birlikte Türk toplumunun da temsil edilme hakkına sahip olması,
- Türk halkının yaşadığı yerlerde Türk dili ve yazısının eşit hakla kullanılması,
- Yasal temsilciliklerde var olan sayının 1/20 Türk halkı tarafından temsil hakkına sahip olması,
- En yüksek yasama, yürütme ve adalet organlarında Türklerin de temsil edilmesi,
- Diplomasi ve konsolosluklarda Türk kadrolarına da yer verilmesi,
- Ekonomi, kültür ve eğitim alanında ilişkilerin geliştirilmesinin sağlanması,

¹³⁸ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 173-176

- Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve fakültelerde eğitimin Türkçe dilinde de gerçekleştirilmesi,
- Okul kitaplarının Türk dilinde basılması, yardımcı okul araç ve gereçlerinin Türkiye’den temin edilmesi¹³⁹.

Bu bildirilere rağmen Rambouilet görüşmelerinde Türk toplumunu temsilen TDB’nin üyesi olmayan ve yetkilendirmediği Zeynel Abidin Kureyş’i katılmıştır. Sırp yanlısı olarak nitelendirilen Zeynel Abidin Kureyş’in bu görüşmelere katılmasına yönelik dönemin TDB Genel Başkanı Cemal Krüezi şu açıklamalarda bulunmuştur;

“Parti ve toplum olarak Kosova sorununa dâhil olmak için her zaman hazır ve istekliydik. Hatta Rambouilet Görüşmeleri başladığında biz kendi programımızla ve heyetimizle platformlara hazır olduğumuzu uluslararası topluma ilettik. Fakat Rambouilet Görüşmeleri başladığında uluslararası toplum tarafından partimiz sürece dâhil edilmemiştir. Sırp tarafı da Türkler adına partimizin üyesi olmayan kişileri davet ederek, Türk toplumunun Sırp tezlerini savunduğu izlenimini vermeye çalışmıştır.”¹⁴⁰

Rambouilet görüşmelerinden sonra yaşanan süreçlere gerçek temsilcilerinin dâhil edilmesi sebebiyle soyutlandığını düşünen Türk toplumu, bu durumu birçok defa uluslararası topluma yaptığı şikâyetlerle dile getirmiştir. Nihayet bu rahatsızlık dikkate alınarak 12 Mart 1999 tarihinde Avrupa Konseyi ‘ne bağlı Siyasal İlişkiler Komisyonu’nun ‘Kosova’nın geleceği’ konulu konferansına TDB’nin Genel Başkanı Cemali Krüezi de davet edilmiştir. Bu konferansta Krüezi’nin Kosova sorununa dair yaptığı konuşma, hem Türk toplumun konuyla alakalı hassasiyetlerini dile getirmek, hem de Türk toplumunun ulusal hak ve hürriyetlerini ilk defa uluslararası düzeyde ifade edebilmek adına çok önemli görülmektedir¹⁴¹.

Kosova’da şiddet olayların yoğunlaştığı dönemde Arnavut ve Sırp arasında yaşanan çatışmalar bölgede yaşayan diğer etnik gruplara da sıçramıştır. Örneğin

¹³⁹ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 178

¹⁴⁰ a.g.e. 2018 s. 179

¹⁴¹ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 180

Prizren gibi merkezi bölgelerde yaşayan Türklerin çoğu, çatışmalarda tarafsız davranarak korunmaya çalışsa da nüfusunun büyük kısmını Türklerin oluşturduğu ve 5 binden fazla Türkün yaşadığı Mamuşa, bu şiddet olaylarına sahne olan bölgelerdendir. Bölge halkının ifadelerine göre çatışmalardan önce farklı yerleşim yerlerinden yüzlerce Arnavut Mamuşa'ya sığındığından 27 Mart 1999'da Sırp polis ve milis güçleri bölgeyi basmıştır. İkametgâhı Mamuşa olmayan kişileri kamyonlara doldurarak Arnavutluk'a göndermek üzere sınır dışı etmişlerdir. Bu olaylar esnasında 8 ev ateşe verilerek 7 Türk kurşuna dizilmiş, cami kundaklanarak köy tamamen boşaltılmıştır. Geceyi ormanda geçiren halk ertesi gün tek tek sayılarak köye alınmıştır¹⁴².

Bu olaydan sonra köy heyeti toplu olarak göçe karar vermişse de Köy Muhtarı Sadik Morina'nın Sırp hâkimiyetindeki Prizren Emniyetine çağırılması ve bu göç hareketinin Prizren'deki Türkleri de etkileyebileceğinin ifade edilmesi, alınan karardan vazgeçmelerinde etkili olmuştur. Bu durum üzerinden Sırp lar tüm Mamuşa halkına yönelik çok sert tehditlerde bulunmuş ve yoğun baskı uygulamıştır. Netice olarak Mamuşa'da ve diğer bölgelerde yaşayan diğer etnik gruplarla birlikte Türk toplumu da, olayların yatışıp bölgedeki Sırp gücünün kırılmasına dek büyük sıkıntılar yaşamışlardır¹⁴³.

2.8.8. UNMIK ve KFOR Yönetiminin Türk Toplumuna Yansımaları

Bu dönemde uluslararası toplumun arabuluculuğunda yapılan birçok görüşmeye rağmen şiddet olaylarının artarak devam etmesi ve tarafların uzlaşamaması, NATO güçlerinin 79 gün süren hava harekâtını beraberinde getirmiş 10 Haziran 1999'da da askeri güçler Kosova'ya girmiştir. NATO'ya bağlı Türk birlikleri ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde alınan karardan sonra 2 Temmuz 1999'da Kosova'da barışı sağlamak ve bölgede yaşayan Türkler için güvenli bir ortam oluşturmak amacıyla Prizren, Mamuşa ve Dragaş'a konuşlanmışlardır. Türk birliklerinin yaklaşık 90 yıl sonra Kosova'ya tekrar girmiş olması bölgede yaşayan Türk toplumu için asla unutulmayacak bir hadise olarak aktarılmaktadır. Türk askeri birliklerini coşkuyla karşılayan bölge Türkleri, Osmanlı'nın bölgeyi terk etmek

¹⁴² Altay Suroy Recepoğlu, Kosova'da Türk Olmak, 2006, s. 201

¹⁴³ Osman Baymak, Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova, 2008, s. 234

zorunda kalmasından sonra ilk defa kendilerini güvende hissettiklerini ifade etmişlerdir¹⁴⁴.

NATO'nun bölgeye girişinden sonra Birleşmiş Milletlerin 1244 sayılı kararı gereği Kosova UNMIK ve KFOR'un kontrolüne bırakılmıştır. UNMIK'ın (Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu) Başkanı Bernard Kuchner, ilk etapta yayınladığı bildiri ile 1974 Anayasasının Kosova'da geçerli olduğunu ilan etmesine rağmen UNMIK'in bölgeye tam yerleşmesinden sonra yayınladığı ikinci bildiride Türk toplumunun kazanımları ciddi anlamda gerilemiştir. 1974 Anayasasında Türkçe resmi dil statüsünde olmasına rağmen yayınlanan ikinci bildiride Türkçe resmi dil olma statüsünü kaybetmiş, resmi dairelerde bulunan Türkçe levhalar da bu bağlamda kaldırılmıştır. Bu ve benzer uygulamalara karşı Türk toplumunun tepkilerine, KFOR ve UNMIK yetkilileri kayıtsız ve ilgisiz bir tutum sergileyerek olumlu bir cevap vermemişlerdir¹⁴⁵.

UNMIK yönetimindeki Kosova'da yeni düzenin oturması amacıyla 2000 yılının Ekiminde nüfus sayımı yapılması kararlaştırılmıştır. Bu sayımın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için öncesinde Nisan Temmuz ayları arasında seçmen kayıtlarının yapılması öngörülmüştür. Bu amaçla bölgedeki AGİT yetkilileri sayım öncesi yapılacak seçmen kayıtları hususunda bazı kıstaslar orta koymuştur. Bu kıstaslara göre, çeşitli nedenlerden dolayı Kosova'dan göçüp Amerika ve Avrupa ülkelerine iltica eden kişilerin de seçmen kayıtlarının yapılabilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar ile çoğunlukla daha rahat yaşamak adına Amerika ve Avrupa ülkelerine göç eden göçmenler seçmen kaydı yaptırabilirken, 1945'ten sonra sayısal anlamda çok daha fazla olan, çoğunlukla baskı ve zulümden kaçan Türkiye göçmenleri bu hakkın dışında tutulmuştur. Ancak Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın girişimleri ile bu göçmenlerin de seçmen listelerine kaydı kısmen de olsa sağlanmıştır. UNMIK'in Kosova dışı seçmen kayıtlarına dair yayınladığı son bildiriye göre;

¹⁴⁴ Bahtiyar Sipahioğlu, Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, 2009, s. 128-129

¹⁴⁵ a.g.e. 2009, s. 128-129

- 1998'den önce Kosova'da ikamet etmiş olduğunu ispat etmek,
- Kosova'da doğmuş olmak veya anne-babadan birinin Kosova'da doğmuş olmak,
- 1998 yılına kadar Kosova'da sürekli yaşamış olmak veya en az 3 yıl ikamet etmiş olmak.

Yayımlanan bu bildiri, Türkiye'de kurulmuş olan dernekler vasıtası ile Kosova'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlere ulaştırılmak istenmişse de konunun içeriğinin aktarılması hususunda sağlıklı bir iletişim süreci oluşturulamadığından gerekli katılım istenilen düzeyde olmamıştır¹⁴⁶.

2.8.9. Türk Demokrat Birliği'nden, Kosova Demokratik Türk Partisi'ne

UNMIK ve KFOR denetimine geçen Kosova'da tüm dengeler yeniden gözden geçirilirken Türk toplumunun siyasi temsilcisi konumundaki TDB de bir değişim sürecine girmiştir. Öncelikle değişim taleplerine cevaben 2 Nisan 2000 tarihinde yapılmak üzere parti olağan üstü kongre kararı almıştır. Bu kongrede Genel Merkez, TDB'nin uzun zamandır başkanlığını yapan Cemali Krüezi'yi genel başkan aday olarak gösterirken, kongreye az bir zaman kala Prizren Şubesi de Mahir Yağcılar'ı aday olarak göstermiştir. Bunun üzerine Cemal Krüezi adaylıktan çekilmiş, yapılan Kongrede Mahir Yağcılar oy kullanan 39 delegeden 31'inin oyunu alarak genel başkan seçilmiştir. Cemal Krüezi, adaylıktan çekilme kararını ise daha sonra şöyle ifade etmiştir;

"2 Nisan 2000 tarihinde partimizin seçim kongresinde son saatine kadar benim dışımda hiçbir aday yokken, son anda hatta gece yarısında, bazı işgüzarların marifetiyle büyükelçilikten iki şahsın kapıma gelip, adaylıktan çekilmem lütfunda bulunarak, kendilerinin de benim de pek tanımadığım hatta parti üyesi olmayan bir zatın aday olmasını ve bu zatla beraber çalışabileceğimi bana iletiler. Ben de partimin ve halkımın iyiliği için hayırlı olcaksa her tür fedakârlığı yapmaya hazır olduğumu söyledim ve seçim kongresinde yaptığım değerlendirme konuşmamın sonunda adaylıktan son anda verdiğim bir kararla çekildiğimi kıymetli delegelere

¹⁴⁶ Bahtiyar Sipahioğlu, Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, 2009, s. 130-134

ifade ettiğimde, bu sözlerim onların üzerinde soğuk duş etkisi yapmıştı. Çünkü genel başkanlığa havadan zembille düşmüş gibi hiç tanımadığımız biri geliyordu.”¹⁴⁷

Genel başkan değişikliğinden hemen sonra parti isminin değişimi hususu gündemi oluşturmuştur. Bu isim değişiminin temelinde ise TDB isminin yıllarca Kosova olayları içerisinde yıprandığı ve bazı kesimler tarafından ön yargıyla anıldığı düşüncesi yatmaktadır. Bu düşünceler her ne kadar bazı kesimler tarafından kendinden emin olmamanın işareti olarak eleştirilse de Kosova seçimlerinden önce 20 Haziran 2001 tarihinde parti meclisi bir araya gelerek oy birliği ile parti isminin Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) olarak değiştirildiğini ilan etmiştir¹⁴⁸. Bu karar üzerine Genel Başkan Yağcılar şu açıklamalarda bulunmuştur;

“Savaş sonrasında yeni bir sayfa şeklinde yeni bir dönem oluşturulmuştur. Türk Toplumunu da savaş sonrası dönemde baskılara maruz kalmış ve Türk kimliği geri plana itilmiş bir kriz dönemi yaşanmaktaydı. Biz de yeni seçilen yönetim olarak bütün bu konuların önüne geçilmesi adına bazı yeniliklerin yapılması gerekliliği üzerinde durmaya başladık. Tabanla yapmış olduğumuz görüşmeler neticesinde son dönemde iyiden iyiye kararlanmalara tabi tutulan partinin geleceği için istişare toplantıları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu toplantıların neticesinde Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin de fikirlerini alarak Mamuşa toplantısında TDB'nin isim değişikliğine gidilmesi kararı alınmıştır. Bu karar ile TDB, yerini Kosova Demokratik Türk Partisine bırakmıştır.”¹⁴⁹

2.8.10. 2001-2004-2007 Seçimlerinde Türk toplumu

20 Haziran 2001 de Mamuşa'da yapılan parti meclisi toplantısında isim değişikliği ile birlikte parti programı ve tüzüğü de kabul edilmiştir. Bu değişikliklerden yaklaşık 5 ay sonra Kosova'da yapılan ilk parlamento seçimlerinde KDTP % 1 oy oranı ile 7.879 seçmenin oyunu almıştır. Bu oyların şehirlere dağılımı ise şöyledir;

¹⁴⁷ Sencar Karamuço, Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018, s. 190-191

¹⁴⁸ a.g.e. 2018, s. 192-193

¹⁴⁹ a.g.e. 2018, s. 193

Prizren’de 5944 oy (%9.25),

Priştine’de 900 oy (%1.08),

Dragaş’ta 207 oy (%1.50),

Gilan’da 285 oy (% 0.67).

Bu rakamlar sonucunda KDTP’den Mahir Yağcılar, Gani Sadık ve Nafiye Gaş isimleri Türk toplumunun temsilciliğini üstlenerek parlamentoya girmiştir¹⁵⁰.

Kosova’da yapılan 2002 yerel seçimlerdeki KDTP’nin aldığı oy oranı ise şu şekildedir;

Prizren’den 6265 oy (% 9.81),

Priştine’den 891 oy (% 1.12),

Gilan’dan 375 oy (% 0.89) çıkmıştır.

Genel seçimlerde KDTP’ye %1.50 oranında oy çıkan Dragaş’tan ise yerel seçimlerde oy çıkmamıştır.

23 Ekim 2004 genel seçimlerinde KDTP 8353 oy (%1.21) ile yine 3 milletvekili ile parlamentoya girmeye hak kazanmıştır¹⁵¹.

17 Kasım 2007 tarihinde yapılan genel seçimlerde ise öncekilerinden farklı olarak KDTP’nin listesi dışında Yeni Kosova ittifakı (ARK) listelerinden aday olan Türk aday Suzan Nobırdalı ve bağımsız Türk aday Prizren Esnaf Derneği’nin eski Başkanı Cemil Luma’nın da seçimlere katılması KDTP’nin oy oranlarının ciddi anlamda düşmesine sebep olmuştur. Buna rağmen KDTP 4999 oy oranı ile Enis Kervan, Mahir Yağcılar ve Müfera Şinik’in milletvekili seçilmesini sağlamıştır. Bu seçimlerde Yeni Kosova İttifakı (ARK) listelerinden aday olan Türk aday Suzan Nobırdalı’nın meclise girmeye hak kazanması ile Türk toplumu yeni parlamentoda 4 milletvekili ile temsil hakkı elde etmiştir. Ayrıca kurulan yeni hükümette Mahir

¹⁵⁰ Bilgin Çelik, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, 2013, s. 110-111

¹⁵¹ a.g.e. 2013, s. 112

Yağcılar'ın bakan olarak görevlendirilmesi, Türk toplumunun hem parlamentoda hem de hükümette temsil hakkını elde etmesini sağlamıştır. Bu olumlu gelişmelerin yanında bağımsız olarak seçimlere katılan Türk aday Cemil Luma 1261 seçmenin oyunu almış ancak barajı geçemediğinden parlamentoya girememiştir¹⁵².

Türk toplumunun siyasi temsili hususundaki bu gelişmelerin yanında Kosova parlamento seçimleri ile ilgili bazı kanunların bilinmesi önemlidir. Öncelikle Kosova Anayasası içindeki Çerçeve Anayasasına göre seçime katılan Arnavut Partileri için % 5 barajı uygulanırken azınlıklar için her hangi bir baraj uygulaması konulmamıştır. Ayrıca parlamentodaki 120 sandalyenin 20'si azınlık kontenjanı olarak belirlenmiştir. Bu kontenjanın 10'u Sırp, 4'ü Boşnak ve Gorali, 4'ü Roman ve Haşkalı, 2'si de Türk azınlığa ayrılmıştır. Bu kontenjanlar bölgede yaşayan azınlıkların parlamentoda temsiliyetini garanti altına alan önemli bir husustur. KDTP'nin aldığı fazla oylar ise bu kontenjanla birlikte fazladan milletvekili çıkarmasını sağlamıştır¹⁵³.

2007 genel seçimlerindeki gelişmelerle birlikte önceki yerel seçimlerde LDK ile koalisyon oluşturan KDTP, yerel seçimlerinde ise Kosova'nın güçlü partilerinden biri olan PDK ile koalisyon görüşmeleri yapmıştır. 3 Aralık 2007 tarihinde KDTP'nin Prizren Şubesi Yönetim Kurulu, düzenlenen toplantıda Prizren Belediye Başkanlığı seçiminin ikinci turunda PDK'nın adayı Ramadan Muja'yı destekleme kararı almıştır. Türk tarafı bu koalisyonla özellikle belediye meclislerinde temsil edilebilme beklentilerini dile getirmiş, 4 Aralık'ta da taraflar arasında koalisyon anlaşması imzalanmıştır. Yapılan seçimler ve kesinleşen sonuçlarla birlikte KDTP, Prizren Belediye Meclisi'nde 3 üye, Priştine Belediyesi'nde ise 1 meclis üyeliği ile temsil hakkı elde etmiştir. Ancak KDTP'nin yerel seçimlerdeki elde ettiği bu temsil hakkı esasında beklentileri karşılamamıştır. Özellikle Gilan ve birkaç belediyedeki meclis üyeliğinin az farkla kaçırılmış olması bu olumsuzluklardan bir kaçıdır¹⁵⁴.

Kosova'da Kasım 2007'de yapılan genel seçimlerinin akabinde Haşim Taçi hükümeti kurulmuştur. Bu dönemde seçim gündeminden biran önce kurtulan Kosova

¹⁵² Bilgin Çelik, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, 2013, s. 112- 114

¹⁵³ a.g.e. 2013, s. 114

¹⁵⁴ a.g.e. 2013 s. 115-116

halkı, kendi geleceklerine dair yeni gelişmelere kilitlenmiştir. Haşim Taçi hükümetinin kısa süre içerisinde Kosova'nın bağımsızlığını ilan edeceği söylentileri KDTP'nin Genel Başkanı Mahir Yağcılar'ın 14 Şubat 2008'de yaptığı konuşmaya şu şekilde yansımıştır;

“Kosova’da bağımsızlık ilanı beklentileriyle ilgili olarak, Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı sıfatıyla Kosova Türk halkına ve tüm parti sempatizanlarımıza şu açıklamayı uygun görüyorum:

Bu vesileyle tüm Kosova Türk halkını ve parti sempatizanlarımızı, önümüzdeki günlerde beklenen gelişmelere yakışır bir şekilde davranmaya, düzenlenmesi beklenen tören ve kutlamalarda yer almaya ve sürecin huzur içinde geçmesine katkıda bulunmaya davet ediyorum.”¹⁵⁵

¹⁵⁵Bilgin Çelik, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, 2013, s. 117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIK İLANI, DEVLETLEŞME SÜRECİ VE TÜRK TOPLUMUNUN ETKİ ALANI

3.1. Bağımsızlık İlanı ve Uluslararası Toplumda Tanınma Çabaları

Kosova siyasetine uzun yıllar damgasını vurmuş İbrahim Rugova'nın bağımsızlık hususundaki çekimser siyasetine karşı Kosova halkı artık aynı düşüncede olmadığını 18 Kasım 2007 genel seçimlerinde göstermiştir. Sırlara karşı silahlı mücadeleyi savunan ayrıca BM tarafından da yasadışı ilan edilen (UÇK)'nın eski liderlerinden Haşim Taçi, kurmuş olduğu Kosova Demokrat Partisi ile oyların %34'ünü alarak bu seçimlerin galibi olmuştur. İbrahim Rugova'nın kuruculuğunu yaptığı Kosova Demokrat Birliği (LDK) ise %23'te kalmıştır. Yapılan seçimlerin ardından parlamento 10 Ocak 2008'de başbakan olarak Haşim Taçi'yi seçerken, devlet başkanlığında ise LDK lideri Fatmir Sejdiu bulunmaktadır. Seçimlerden hemen sonra yasama ve yürütme organlarını yenileyen Kosova, Rusya ve Sırbistan'ın itirazlarına rağmen AB ve ABD'nin desteğini alarak 17 Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Kosova'nın yasal alt yapısını oluşturmak adına da 9 Nisan 2008'de yeni anayasasını kabul etmiştir¹⁵⁶.

Kosova'nın bağımsızlık ilanını aynı gün tanıyan Kostarika'nın ardından bir gün sonra Türkiye, Afganistan, Arnavutluk, İngiltere, ABD ve Fransa da bu bağımsızlık ilanını tanımıştır. Ancak bu sayı başlangıçta beklenen düzeyde olmamıştır. Kosova Başbakanı Haşim Taçi'nin BM'nin resmi olarak tanıdığı 192 ülke içinde en az 100 ülke tarafından tanınmayı hedeflemesi, bir anlamda var olan ülkeler içinde çoğunluğa ulaşmak açısından önemli bir eşik demektir. Bu beklentilerin karşısında duran Sırbistan'ın uluslararası toplumda konuyla alakalı lobi faaliyetleri yürütmesi, tanınmayı yavaşlatan önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir¹⁵⁷. Sırbistan'ın bu karşı çalışmaların etkisi altında Haşim Taçi'nin beklentisinde ifade edilen sayı ancak 27 Haziran 2013'te Mısır Arap Cumhuriyeti'nin Kosova'yı

¹⁵⁶ Murat Ercan, Zafer Pektaş, Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu, 2015, s. 143-144

¹⁵⁷ Erhan Türbedar, Yeni Dönemde Kosova ve Bağımsızlık İlanı, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 152-153

tanınması ile aşılabilmektedir. Günümüzde ise Kosova'yı resmen tanıyan ülke sayısı 116'ya ulaşmıştır¹⁵⁸.

3.2. Uluslararası Kuruluşlara Katılma Girişimleri

Güncel olarak Kosova'yı tanıyan 116 ülke olmasına karşın Birleşmiş Milletler'de veto hakkına sahip olan Rusya ve Çin'in Kosova'yı tanınamış olması önemli bir sorundur. Başlangıçtan beri ABD politikalarına karşı en sert duruşu sergileyen bu iki devlet, Kosova'nın bağımsızlığı hususunda da ABD'ye karşı Sırbistan politikalarını destekleyerek Kosova'yı tanınamakta kararlı bir duruş sergilemektedir. Bu durum Kosova'nın BM tarafından tanınmasının ve üye olmasının önündeki en önemli engeli teşkil etmektedir. Diğer önemli bir husus ise İspanya, Romanya ve Yunanistan gibi AB üyesi olan ülkelerin Kosova'yı tanınamasıdır¹⁵⁹.

Bağımsızlık sonrasında Kosova'nın AB ile entegrasyonu ve üyelik sürecinin önündeki başka bir sorun, Sırbistan ile devam eden problemlerin çözülmemesidir. Sırbistan'ın Kosova'yı kendi parçası olarak görmesi ve bağımsızlığını tanınamasının yanında Kosova'nın kuzeyinde yaşayan Sırpların da aynı düşüncede olması, hem dış politikayı hem de iç politikayı olumsuz anlamda etkilemektedir. Bu sorun Kosova'nın AB üyeliğinin önündeki engellerden biri olduğu kadar Sırbistan'ın üyeliği için de engel oluşturmaktadır. Bu bağlamda AB'nin, 28 Şubat 2012 yılında Kosova ile Sırbistan arasında gerçekleştirdiği görüşmelerde, Kosova ile ilişkilerin düzeltilmesinin Sırbistan'ın üyelik sürecine olumlu etki edeceğini ifade etmesi, AB üyeliği üzerinden Sırbistan'ı köşeye sıkıştırmak olarak değerlendirilebilir¹⁶⁰.

Bu görüşmelerden yaklaşık bir ay sonra Kosova'nın AB ile entegrasyon sürecinde atılan en somut adım 29 Mart 2012'de gerçekleştirilmiştir. Bu tarihte İstikrar ve Katılım Antlaşmasının fizibilite çalışması için hazırlanan belge, AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Komiseri Stefan Füle tarafından Kosova

¹⁵⁸ Kosova'nın Tanınması, <https://www.kosovothanksyou.com>(Erişim:15.05.2019)

¹⁵⁹ Erhan Türbedar, Yeni Dönemde Kosova ve Bağımsızlık İlanı, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 153

¹⁶⁰ Sibel Akgün, Kosova'nın Avrupa Birliğine Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, Sayı-2, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423872153.pdf> (Erişim: 06.05.2019)

Cumhurbaşkanı ve Başbakanı'na sunulmuştur. Stefan Füle yaptığı açıklamada, fizibilite çalışmaların başlamasıyla AB'ye üyelik yolunda yapılacak reformlarda, seçim reformları, yasa hâkimiyeti ve azınlıkların entegrasyonu gibi konulara odaklanılması gerektiğini vurgulamıştır¹⁶¹.

AB ile başlayan bu sıcak gelişmelerin akabinde 9 Eylül 2012'de Kosova'da önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. Türkiye'nin de dâhil olduğu Uluslararası Yönetim Grubu, Priştine'de yaptığı toplantıda Ahtisari Planı doğrultusunda Kosova'nın gözetimli bağımsızlığını sona erdirmiştir. Başbakan Haşim Taçi bu günü Kosova için çok önemli bir gün olarak nitelemiş, bundan sonraki süreçte Kuzeyde Sırp'ların entegrasyonu, ülke çapında hukukun üstünlüğünün sağlanması, AB üyeliği süreci, vizelerin kaldırılması gibi konuların Kosova'nın öncelikli konuları olacağını ifade etmiştir¹⁶².

Kosova küresel anlamda BM ve AB gibi siyasi ve ekonomik kuruluşlarla günümüzde de görüşmelere devam ederken iç güvenlik hususunda da 173 ülkenin üye olduğu INTERPOL'e 2010, 2015, 2017 yıllarında üyelik başvurularında bulunmuştur. Son olarak 20 Kasım 2018'de Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dubai şehrinde gerçekleşen 87. INTERPOL Genel Kurulu Toplantısı'nda Kosova'nın üyelik başvurusu oylanmıştır. Oylamada 154 ülkeden 76'sı evet derken 56 ülke karşı oy kullanmış, 22 ülke de çekimser kalmıştır. Yapılan bu oylamada da Kosova üyelik için zorunlu olan 3'te 2 çoğunluğa ulaşamadığından üyeliği kabul edilmemiştir¹⁶³.

3.3. Kosova Ordusu ve NATO Hayali

Kosova'nın iç ve dış güvenlik hedeflerinde, 1999 sonrası güvenliği sağlayan KFOR'un kontrolünü azaltıp milli bir ordu kurmak ve akabinde de bu bağımsız ordu ile NATO'nun bağımsız bir üyesi haline gelmek bulunmaktadır. Bu bağlamda Kosova'nın askeri dönüşümü, bağımsızlık öncesi ve sonrasında aşama aşama gerçekleşmiştir. Kosova'nın gayri resmi kabul edilen ilk askeri teşekkülü olan

¹⁶¹ Sibel Akgün, Kosova'nın Avrupa Birliğine Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Uluslar arası Avrasya Strateji Dergisi, Sayı-2, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423872153.pdf> (Erişim: 06.05.2019)

¹⁶² a.g.m. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423872153.pdf> (Erişim: 06.05.2019)

¹⁶³ Kosova İnterpol Üyeliğine Kabul Edilmedi, <https://www.haberturk.com/kosova-interpol-uyeligine-kabul-edilmedi-2227723> (Erişim tarihi: 03.05.2019)

Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) yerini NATO müdahalesinden sonra resmileşen Kosova Koruma Güçleri'ne bırakmıştır. O dönemde BM'nin Kosova özel temsilcisi olan Martti Ahtisari'nin hazırladığı plana göre 21 Ocak 2009 tarihinde de Kosova Koruma Güçleri, Kosova Güvenlik Gücü'ne (FSK) dönüştürülmüştür. Ahtisari'nin planında FSK'ya yüklenen misyon, Kosova'da ve yurt dışında operasyonlar yürütmek, ülke içinde sivil koruma operasyonlarına katılmak ve doğal afetler ile acil durumlarda müdahalede bulunmak olarak belirlenmiştir. Ancak başta da söylendiği gibi ulaşılmak istenen bağımsız bir Kosova ordusudur. Bu noktada atılan ilk adım 2014'te hükümetin girişimleriyle yapılan Güvenlik Sektörü İnceleme Analizi'nin onaylanmasının ardından gerçekleşmiştir. Akabinde dönemin Başbakanı Haşim Taçi, bu meseleyi meclise taşımıştır. Ancak Kosova yasalarına göre anayasa değişikliklerinde azınlıklara ayrılmış olan 20 parlamenterin 3'te 2'sinin onayı da gerekli olduğundan bu konu, 2018 yılına kadar Sırp milletvekillerinin muhalefetine takılmıştır. Haşim Taçi yaptığı açıklamada, Sırp muhalefeti olduğu sürece bu konu hakkında bir anayasa değişikliğinin olmasının ihtimal dâhilinde olmadığını dile getirmiş, çözüm olarak da Anayasa değişikliği yerine yasa tasarıları ile bu değişikliğin yapılabileceğini söylemiştir. Rusya ve Sırbistan, Kosova Ordusunun yasa tasarıları ile kurulacak olmasına çok ciddi tehditler ile karşılık vermiş, aynı şekilde NATO Genel Sekreteri Stoltenberg de dönüşümün zamansız olduğunu dile getirerek bu adımın Kosova'nın Avrupa-Atlantik entegrasyonuna olumsuz anlamda etki edeceğini ifade etmiştir. Sırp'ların tehditleri ve NATO kanadından gelen olumsuz açıklamalara rağmen ABD Savunma Bakanı Jim Mattis'in bu dönüşüme destek verdiğini belirtmiştir. Bu gelişmelerin akabinde Sırp Milletvekillerinin katılmadığı 14 Aralık 2018 tarihli meclis oturumunda tasarı oylanarak Kosova Ordusu resmen kurulmuştur¹⁶⁴.

Kosova'nın en önemli dış politika hedeflerinden olan NATO'ya üyelik hayallerine, Kosova Ordusunun teşekkülü ile bir adım daha yaklaşmıştır. Ancak Kosova'nın, Birleşmiş Milletler 'de üye ülke statüsü kazanamadığı sürece NATO'ya üyelik başvurusunda bulunması imkânsız gözükmektedir. Tüm bunların yanında NATO üyesi olan İspanya, Yunanistan, Romanya ve Slovakya'nın Kosova'nın

¹⁶⁴ Kosova Güvenlik Gücü Ordusuna Dönüşüyor, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosova-guvenlik-gucu-orduya-donusuyor/1337317#> (Erişim: 06.05.2019)

bağımsızlığını hala tanımamış olması da ikinci aşamada bu üyeliği engelleyecek hususlardandır. ABD'nin bu üyeliğe verdiği tam desteğe rağmen bağımsız Kosova, bu şartlarda NATO'ya yalnızca 'gözlemci' statüsünde katılım gösterebilmektedir¹⁶⁵.

3.4. İç Politikada Sırp Azınlık Sorunu ve Ekonomik Mücadele

Bağımsızlığın ilanından sonra Kosova, iç politikada iki temel problem ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Kosova'nın kuzeyinde bulunan Sırp nüfusunun hâkim olduğu Zveçan, Zubin Potok, Leposaviç, Ştrptse ve Mitroviça kentinin kuzey kesimlerinin kontrolüdür. Bu mesele dış müdahaleler sebebiyle iç politikayı ciddi anlamda etkilemektedir. Kosova'nın %10'una karşılık gelen bu yerleşim yerleri adeta küçük bir Sırbistan gibi ifade edilmektedir. Bağımsızlıktan sonra dahi Sırbistan'ın sosyal kültürel ve ekonomik desteğini almaya devam eden bu bölgeler, Kosova'nın bağımsızlığını da tanımamaktadır. Bu duruşları ile hem Kosova toplumunda hem de mecliste kendilerini temsil eden 10 Sırp milletvekili ile tam anlamıyla Belgrad'ın sözcülüğünü üstlenmektedirler. Kosova ve Sırbistan arasında yaşanan diyalog sürecinde Kosova'nın kuzeyinde yaşayan bu Sırp nüfusun statüsü ve hakları, tarafların anlaşamadığı en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bu sorunla alakalı tarafların yaşadığı diyalog süreci konuyu adeta Yugoslavya içindeki Kosova'nın mücadelesine benzer şekilde, Kosova'nın içinde kalan küçük Sırbistan'ın mücadelesine dönüştürmüş vaziyettedir¹⁶⁶.

Kosova iç politikasının diğer bir problemi ise ekonomiye dayalı sorunlardır. Bu alandaki sayısal veriler ülkenin sürekli bir büyüme içerisinde olduğunu göstermektedir. Ancak önemli temel sorunlar, Kosova'nın resmi anlamda bağımsız olmasına karşın ekonomik anlamda henüz bağımsızlıktan çok uzakta olduğunu göstermektedir. Bu önemli temel sorunlar, uluslararası yardımlarla ve diasporadan gelen dövizlerle ayakta duruyor olmasıdır. Bu büyük sorunla birlikte dışa açık ekonomiye karşın ülke içi üretim imkânlarının geliştirilememesi, ithalat ihracat arasındaki açığı çok ciddi boyutlara ulaştırmaktadır. Henüz BM üyesi olmaması da

¹⁶⁵ Nedim Emin, Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, 2016, s. 39

¹⁶⁶ Erhan Türbedar, Yeni Dönemde Kosova ve Bağımsızlık İlanı, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), 2013, s. 155

uluslararası ekonomik platformlarda diğer ülkelerle eşit statüde mücadele edememesine sebep olmaktadır¹⁶⁷.

Ülkenin iç dış ekonomik verilerini incelediğimizde bağımsızlık sonrası 10 yıllık tablo şu şekildedir;

- 10 yıllık ekonomik büyümenin ortalaması %3,58'dir. Uzmanlar, küçük bir ekonomiye sahip olan ülkenin gelişebilmesi için bu büyümenin ortalama %10 civarında olması gerektiğini ifade etmektedirler.

- Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYH) 3.882.762 milyon Avro seviyesinde iken, 6.070.110 milyon Avro seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak da kişi başı milli gelir 2258 Avro'dan, 3386 Avro'ya ulaşmıştır. Bu artışa rağmen Avrupa'nın en fakir ülkelerinden biri durumundadır.

- Kosova 1,793.466 nüfusa sahiptir. Bu nüfusun %49,73'ü kadın (891 bin 932 kişi), %50,27'si ise erkektir (901 bin 534 kişi). Kosova İstatistik Ajansının kullandığı yöntemine göre (2017 yılı TM3) Kosova'daki işgücü 523 bin 208 kişi olarak hesaplanmaktadır. Bu hesaplamanın içinde mevsimlik işçiler, ev kadını, emekli, öğrenci, engelli, yaşlı ve hastalar da olduğu için iş aramayan, başka nedenlerle iş aramayan ama iş olsa işbaşı yapmaya hazır olanlar dâhil edilmemektedir. Bu yöntemin somut gerçeklerle çeliştiğini ifade eden sendikaların % 50'yi bulan işsizlik rakamlarına rağmen resmi makamlarca verilen işsizlik rakamları, 2017 yılı 3. çeyrek itibari ile 157 bin 953 kişi ile %30,2'dir.

- Dış ticaret hacmi ve İhracatın, ithalatı karşılama oranları Kosova ekonomisinin en büyük çıkmazı durumundadır. Ülke tam anlamıyla açık bir pazar halinde bulunurken ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %12-13 dolaylarında bulunmaktadır¹⁶⁸.

Bu sayısal verilere ek olarak Kosova, kayıt dışı ekonominin yüksek olduğu bir ülkedir. Ülke, GSYİH'nın yaklaşık %15'ini Almanya, İsviçre ve İskandinav ülkelerindeki gurbetçilerden gelen dövizlerden, % 10'unu ise dış yardımlardan

¹⁶⁷ Nedim Emin, Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, 2016, s. 36

¹⁶⁸ Kosova Ekonomisinin 10 yıllık Görünümü, <http://www.paradigmarc.org/kosova-ekonomisinin-10-yillik-gorunumu/> (Erişim: 07.05.2019)

karşılıkmaktadır. Bunun yanında ülkenin ekonomisinin en güçlü olduğu alanlar ticaret ve hizmet sektörü olarak gösterilir. Ancak bu alanda da sanayinin gelişmemiş olması ithalatı fazlasıyla şişirmektedir. Ülke genel anlamda kırsal nüfusunun fazlalığı sebebiyle bir tarım ülkesi görünümünde olmasına rağmen teknolojik imkânların azlığı ve uzman yetersizliği gibi sebeplerden tarım ürünlerinin ülke ekonomisindeki payı da düşüktür¹⁶⁹.

Ekonomideki tüm olumsuzluklarla birlikte madencilikte ciddi bir potansiyele sahip olan ülke linyit, kurşun, çinko, bakır, gümüş, altın ve kömür gibi zenginliklere sahiptir. Özellikle linyit rezervleri bakımından Avrupa'da Almanya ve Polonya'dan sonra üçüncü sıradadır. Ekonomilerin en önemli ayağını oluşturan sanayi, ülkede gelişme seyrinde iken, bu sektörü besleyen elektrik enerjisinde yaşanan sorunlar da 2012'den sonra elektrik dağıtımının özelleştirilmesiyle kısmen çözülmüştür. Ülkenin 2006'dan bu yana Orta Avrupa Serbest Ticaret Bölgesine (CEFTA) dâhil olması veya 2013'te Türkiye ile yapılan Serbest ticaret antlaşması gibi gelişmeler ise ülke ekonomisine olumlu etki yapmaktadır¹⁷⁰.

3.5. Bölgenin Siyasi Değişimleri

Kosova Cumhuriyeti kendi anayasasında tarif edilen ifadelerle demokratik ve üniter bir yapıya sahip, devlet organlarının kuvvetler ayrılığı ilkesiyle ayrıldığı bağımsız, egemen ve bölünmez bir ülkedir. Yasama yetkisi Kosova Parlamenti Meclisi tarafından kullanılırken yürütme yetkisi ise Kosova Hükümetinin yetki alanına girmektedir. Yargı Bağımsız Mahkemelerce kontrol edilir. Meclis tarafından 3'te 2 çoğunlukla seçilen Cumhurbaşkanı ise hem içte hem dışta ülkenin birliğini ve bütünlüğünü temsil eder. 4 yılda bir seçimleri yapılan 120 parlamenterin 100'ü doğrudan seçimlerle 20'si ise azınlık kontenjanı şeklinde belirlenirken yapılan yasa değişikliği ile 2014'ten itibaren kontenjan uygulaması kaldırılmıştır¹⁷¹.

Küçük yüzölçümüne rağmen Kosova farklı etnik grupların yaşadığı bir ülkedir. Bu farklı etnik yapıların varlığı parlamentoya yansıtıldığı gibi hükümette de temsiliyete sahiptir. Bu bağlamda Kosova hükümetinde en az 1 Sırp ve 1 diğer etnik

¹⁶⁹ Nedim Emin, Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, 2016, s. 37

¹⁷⁰ a.g.e. 2016, s. 37

¹⁷¹ a.g.e. 2016, s. 21-22

gruplardan seçilen 2 bakanın yanında, 2 Sırp ve 2 diğer etnik gruplardan olmak üzere 4 bakan yardımcısı olma zorunluluğu vardır. Aynı durum yargı organları için de geçerlidir. Ülkenin yargı hususundaki en yetkili kurumlarından olan Yüksek Mahkeme, Kosova Yargı Konseyi ve Anayasa Mahkemesinde de azınlıklara ayrılan kontenjanlar bulunmaktadır¹⁷².

NATO'nun bölgeye müdahalesinden sonra idari yapıyı kontrol etmeye başlayan Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Misyonu(UNMIK) 27 Temmuz 2000 yılında ilan ettiği kararlarla Kosova'nın yerel yönetimlerini 30 bölge olarak ilan etmiştir. Yapılan bazı değişikliklerle Bağımsızlığın ilanından sonra da yerel yönetimler 30 belediye tarafından sürdürülmektedir. Yerel yönetimler, Avrupa'nın "Yerel Özyönetim Şartı" doğrultusunda farklı etnik ve dini gruplar arasında herhangi bir ayırım gözetmeden Kosova toplumunun tümüne yönelik hizmet vermekle sorumludur. Ayrıca toplumun tamamının etnik, kültürel, dinsel ve dilsel kimliklerini korumak ve onların yaşanmasına olanak sağlamakla sorumlu tutulmuştur¹⁷³.

3.5.1. Siyasi Partiler

PDK (Kosova Demokrat Partisi): 1993'te kurulan Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UÇK) Kosova Savaşı sonrası silahsızlanması, siyasi arenada demokrat ve muhafazakâr bir anlayışa geçmesiyle 1999'da kuruluşu ilan edilmiştir. Parti ayrıca kurucu kadrolarının içinde 1980'lerde kurulan Arnavutluk milliyetçisi Kosova Halk Hareketi'nden (LPK) gelen isimleri de bulundurduğundan milliyetçi bir kimliğe sahiptir. Kosova'nın siyasi arenasındaki en etkin siyasi oluşumlardan biri olan PDK, ayrıca merkez –sağı da temsil etmektedir. Partinin kurucu başkanı olan Haşim Taçi 7 Nisan 2016 yılında Kosova cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve halen bu görevi yürütmektedir.

LDK (Kosova Demokrat Birliği): Pasif direnişi ve ılımlı siyaseti ile bilinen İbrahim Rugova ve beraberindeki birkaç aydın tarafından 1989'da kurulmuştur. Kosova savaşı sırasında barışçıl ve politik bir süreci savunan parti, bu tarihlere kadar Kosova'nın en güçlü partisi durumundadır. Parti kurucusu ve bağımsızlık

¹⁷² Nedim Emin, Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, 2016, s. 22-23

¹⁷³ a.g.e. 2016, s. 24-25

mücadelesinde simge isim haline gelmiş İbrahim Rugova'nın ve partisinin seküler, ılımlı ve batıcı yaklaşımları LDK'ya verilen desteğin zamanla en büyük rakibi olan PDK'ye kaymasına sebep olmuştur.

AAK (Kosova'nın Geleceği İttifakı): Kosova'nın Geleceği Partisi, Kosova Kurtuluş Ordusu mensuplarında Ramush Haradinaj önderliğinde 2001'de kurulmuştur. PDK'ya benzer bir çizgiyle milliyetçi kimliğe sahiptir. Ancak muhafazakârlık hususunda farklı düşünen Ramush Haradinaj'un Arnavut kimliğini, üç büyük dinin şekillendirmesi sebebiyle kendini bir dine mensup hissetmediğini, her hangi bir tercihte ise milli kimliğin zarar göreceğini ifade etmiştir. AB ve ABD politikalarını sonuna kadar destekleyen ve ortalama % 10'luk bir desteğe sahip olan AAK halen hükümet ortaklarından. 2017 seçimlerinde PAN koalisyonuna dâhil olarak 10 milletvekili ile meclise girmiştir.

AKR (Yeni Kosova İttifakı): Kosova'da tanınan iş adamlarından Behçet Pacolli tarafından 2006 yılında kurulmuştur. Uluslararası ticareti ile bilinen ve Kosova'nın mali anlamda güçlü isimlerinden Pacolli, partinin tek egemen lideridir. Bu sebeple AKR, Kosova'da Pacolli Partisi olarak da ifade edilmektedir. Parti genel anlamda sağ çizgide olup ekonomide liberalizmi savunmaktadır. Parti tarihinin en önemli olayı ise 2010 seçimlerinde PDK ile yapılan koalisyon sonucunda Behçet Pacolli'nin 37 gün süren Cumhurbaşkanlığı ve Anayasa Mahkemesi'nin meclisteki bu oylamayı usulsüzlük sebebi ile iptal etmesidir. 2007'de yapılan seçimlerde %9,6 oranında oy almayı başaran parti sonraki seçimlerde bu oy oranını koruyamamıştır.

VV (Kendin Karar Ver Hareketi): Aktivist Albin Kurti öncülüğünde kurulan, halkın demokratik hakları üzerine mücadele fikrinden hareketle ortaya çıkan VV'nin resmi kuruluşu 12 Aralık 2005'tir. Partinin ismi, dış müdahaleye karşı iç dinamiklerle bağımsız olmayı ve ayakta durmayı ifade eden düşüncelerin ürünüdür. Aşırı milliyetçi ve sol çizgide bulunan parti, milli kimlik haricindeki tüm paydaları ikincil kimlik olarak görmek gerektiğini savunmaktadır. Tüm Arnavutların siyasi birliğini savunan parti ilk kez girdiği 2010 seçimlerinde %12,6 oy oranı ile parlarken 2017 seçimlerine gelindiğinde ise bu oranı % 27,49'a yükseltmiş, 32 milletvekili ile mecliste temsiliyeti en çok parti olmayı başarmıştır.

NİSMA (Kosova İçin Sivil Girişim): PDK'nın en önemli isimlerinden Jakup Krasniqi ve Fatmir Limaj tarafından, Haşim Thaçi ile düştükleri anlaşmazlıklar sebebiyle Şubat 2014'te kurulmuştur. Parti 2014 seçimlerinde %5.23 oy oranı ile barajı geçerek parlamentoya 6 milletvekili ile girmiştir. Yine 2017 seçimlerinde ayrıldıkları PDK ile PAN koalisyonuna dâhil olarak 6 milletvekili ile mecliste temsil hakkı elde etmiştir.

PD (Adalet Partisi): Eylül 1999' da kurulan partinin kurucusu ve ilk genel başkanı Fuad Ramiqi'dir. 2008'de Fuad Ramiqi'nin partiden ayrılması ile genel başkanlık koltuğuna Sylejman Qerkezi ve son olarak da Ferid Agani oturmuştur. Kendini ne sağ ne de sol olarak nitelendiren parti muhafazakâr ve demokrat bir çizgidedir. Kosova'nın ilk İslami partisi olarak değerlendirilen Adalet Partisi, mücadelesini şu üç başlıkta vermeye çalışmıştır; birinci başlıkta insan hakları ve inanç özgürlüğü, ikinci başlıkta ahlaki değerlerin eğitime entegre edilmesi, üçüncü başlıkta ise dini kurumların resmi olarak tanınmasıdır. Seçimlere genelde koalisyon ortağı olarak giren parti, % 1-2 bandında bir oy oranına sahiptir. Ancak etki alanı daha geniş olan partinin genel başkanı Ferit Agani, Sağlık Bakanlığı Çevre ve Alan Planlama Bakanlığı gibi görevler yapmıştır.

LİSBA ("Katıl" İslami Hareketi): Kosova'da Adalet Partisi'nden sonra kurulan ikinci İslami partidir. Parti resmi olarak 2013 resmi kurulmuştur. Kurucusu, Adalet Partisi'nin de kurucusu olan ve daha sonra Adalet Partisi'nden ayrılan Fuat Ramiqi'dir. Adalet Partisi ile benzer fikirleri daha katı bir şekilde savunan ayrıca Mavi Marmara Gönüllüsü olan Fuat Ramiqi, Eylül 2014'te kısa süreliğine tutuklu kalmıştır. Kosova'da İslami eylemleri ile gündem olan ve yargı kurumlarınca tehdit olarak algılanan parti, kendine has kitlesi ile siyasetten çok dini-kültürel çalışmalar ve bu tür siyasi anlamı olan bazı eylemler yaparak faaliyet yürütmektedir.

Alternativa: Vetevendosje Hareketi'nden (VV) istifa eden Ilir Deda ve Mimoza Kusari Lila'nın öncülüğünde kurulan parti, 2017'in ilk aylarından itibaren şube açılışlarını yapmaya başlamıştır. Özellikle VV'yi savunduğu fikirleri ortaya koyuş tarzıyla eleştiren Alternativa, daha ılımlı liberal ve demokratik yöntemleri savunmaktadır. Sol blok içinde bulunan parti, 2017 seçimlerinde LDK ve AKR ile koalisyon ortağı olarak 2 milletvekili ile meclise girmeye hak kazanmıştır.

SLS (Bağımsız Liberal Parti): Slobodan Petrovic tarafından Kosovalı Sırp'ların haklarını korumak ve geliştirmek amacıyla 2006'da kurulmuştur. Temelde milliyetçi bir kimliğe sahip olsa da diğer Sırp partilerine göre daha ılımlı ve liberal politikalara sahiptir. Belgrad ile iyi ilişkilere sahip olan parti, Priştine ile de olumlu bir iletişim sürdürmektedir. Sırp'lar ait olan partiler arasında özellikle yerel kendini gösteren bir partidir. Slobodan Petrovic, 2011'de Haşim Taçi'nin önerisi ile koalisyon hükümetinde Başbakan Yardımcılığı ve Yerel Yönetimler Bakanlığı görevlerini yürütmüştür. 2014 seçimlerinde diğer Sırp partilerle kurduğu koalisyon sonucunda % 5.13 oy almayı başararak parlamento'ya 4 milletvekili göndermiştir

G.I SDP (Sırbistan Sivil, Demokrasi ve Adalet Partisi): Oliver Ivonic tarafından kurulan parti, isminin içinde Sırbistan kelimesi bulunması sebebi ile çok sert eleştirilere hedef olmuştur. Sonrasında ismindeki Sırbistan kelimesi Sırp kelimesi ile değiştirilerek 2013 belediye seçimlerine katılmıştır. Seçimlerde pek varlık gösteremeyen partinin Genel Başkanı Oliver İvoniç'in AB'nin Hukuk Misyonu EULEX polisi tarafından savaş suçları sebebiyle tutuklanması ve 9 yıl hapse mahkûm edilmesi, partiye ciddi anlamda zarar vermiştir. 2017'de temyiz edilen karar sebebi ile Oliver Ivonic için tekrar yargı süreci başlamıştır. Bu olayların etkisi altında Sırp'lar arasında büyüme fırsatı bulamayan parti, Oliver Ivonic'in 16 Ocak 2018 tarihinde Mitroviça'daki ofisinin önünde silahlı saldırı sonucu öldürülmesi ile ciddi anlamda sarsılmıştır.

G.I Srpska (Sırp Sivil Hareketi): Sırbistan tarafından doğrudan desteklenen partinin genel başkanı Vladeta Kostić'tir. Kosovalı Sırp'ların ciddi anlamda desteklediği Sırp Sivil Hareketi, 2013 yerel seçimlerinde Kristimir Pantić ile Mitroviça seçimlerini kazanarak ciddi bir başarı göstermiştir. Belgrad'ın Kosova'daki uydusu olarak değerlendirilen parti, 2014 ten itibaren seçimleri boykot etmekten vazgeçerek genel seçimlere de katılmıştır¹⁷⁴.

¹⁷⁴ Nedim Emin, Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, 2016, s. 43-68

3.5.2. 2010-2014-2017 Seçimleri

2007’de yapılan seçimlerde aldığı oy oranı ile birinci olmayı başaran PDK lideri Haşim Taçi, bağımsız Kosova’nın da başbakanı olmuştur. Aynı seçimlerde ikinci parti olan LDK Lideri Fatmır Sejdu ise bağımsız Kosova’nın ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Ancak 27 Eylül 2010 tarihinde Anayasa Mahkemesi’nin Fatmır Sejdu’nun hem devlet başkanı hem de LDK’nın liderliğini yapmasını yasalara aykırı olarak değerlendirmesi, Fatmır Sejdu’nin devlet başkanlığı görevinden istifa etmesiyle sonuçlanmıştır. Bu siyasi ve hukuksal gelişmeler Kosova’yı aylarca süren siyasi bir karmaşa sürecine sürüklemiştir. Fatmır Sejdu’nin istifasının ardından LDK, hükümetten çekileceğini ilan etmiş, bu durum Haşim Taçi hükümetini güvenoyu sorunu sebebiyle 12 Aralık 2010 tarihinde erken seçime gitmek zorunda bırakmıştır. Bu tarihte yapılan seçimlerdeki usulsüzlüklerden dolayı bazı bölgelerde seçimlerin tekrar edilmesi kararlaştırılmıştır¹⁷⁵.

Katılımın %47,5 olduğu seçimlerde geçerli oyların %34,3’ünü Haşim Taçi liderliğindeki Kosova Demokrat Birliği (LDK) olarak birinci parti olmuştur. %23,6’sını İsa Mustafa liderliğindeki Kosova Demokrat Partisi (PDK), %12,2’sini Arnavutluk ile birleşmeyi savunan ve seçimlere ilk kez giren Self Determinasyon Partisi (VV), %10,1’ini Kosova’nın Geleceği İttifakı (AAK), %7,1’ini ise Yeni Kosova İttifakı (AKR) almıştır. Birinci parti olmayı başaran PDK yaklaşık üç ayı bulan parti temaslarının ardından Şubat ayının sonuna doğru bir uzlaşma sağlayabilmiştir. 22 Şubat’ta parlamentoda yapılan oylama ile Behçet Pacolli Cumhurbaşkanı seçilmiş peşinden de Haşim Taçi meclisten güvenoyu alarak hükümeti kurmuştur. Eylül 2010’da başlayan siyasi bunalımın Cumhurbaşkanı seçimi ve hükümetin kurulması ile son bulduğu düşünülürken, Anayasa Mahkemesi’nin Cumhurbaşkanlığı oylamasında parlamentoda olması gereken 3’te 2’lik çoğunluğun bulunmadığı tespiti üzerine 28 Mart’ta seçimin anayasaya aykırılığı ilan edilmiştir. Bunun üzerine ülkeyi bu siyasi kaostan kurtarmak adına daha hızlı hareket edilerek, siyasi deneyiminin azlığına rağmen tarafsızlığı sebebiyle Atife

¹⁷⁵ Murat Ercan, Zafer Pektaş, Balkan Siyasetinde Kosova’nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu, 2015, s 165

Jahjaga 120 milletvekilinden 80'ninin oyunu almış ve 7 Nisan 2011'de Kosova Cumhurbaşkanı seçilmiştir¹⁷⁶.

Aylarca süren siyasi bunalımın ardından parlamentonun önemli gündemlerinden birini Kosova ordusunun teşekkülü oluşturmuştur. Bu konunun çözümü için de anayasadaki ilgili maddelerde bazı değişiklikler öngörülmüştür. Ancak konuyla alakalı anayasa değişikliğinin önünde önemli bir sorun bulunmaktadır. Bu sorun, Kosova Anayasasına göre anayasa değişikliklerinin yalnızca parlamenterlerin 3'te 2'lik çoğunluğunun onayı ile değil, ayrıca azınlık kontenjanı içindeki 20 milletvekilinin 3'te 2'lik çoğunluğunun onayını da gerekli görmesidir. Azınlık kontenjanındaki çoğunluğu oluşturan Sırp milletvekilleri ise Kosova ordusunun kurulmasına sonuna kadar direnç göstermişlerdir. Meclis görüşmelerini kilitleyen bu sorunu çözmek adına 7 Mayıs 2014'de yapılan olağanüstü meclis genel kurulunda 90 milletvekilinin 'evet' oyu ile parlamento kendini feshetme kararı almış, erken genel seçimlerin de 8 Haziran 2014'te yapılmasını kararlaştırmıştır¹⁷⁷.

Katılımın %42'de kaldığı 8 Haziran 2014 seçimlerinde, Arnavut partilerden PDK oyların %31,2'sini (37 milletvekili), LDK %26,1'ini (30 milletvekili), VV % 13,7'sini (16 milletvekili) , AAK % 9,6'unu (11 milletvekili), NISMA % 5,2'sini (6 milletvekili) olarak mecliste temsiliyet elde etmişlerdir. Azınlıklılarda ise Sırp partilerden 10 milletvekili, Türk partisi KDTP'den 2 milletvekili ve diğer azınlık gruplardan da 8 milletvekili meclise girmeye hak kazanmıştır¹⁷⁸.

Seçimlerden hemen sonra partiler arası görüşmelerle kurulan koalisyonda LDK'nın lideri İsa Mustafa, Sırp'ların da desteğini alarak Başbakanlığı Haşim Taçi'den devralmıştır. Kurulan yeni hükümetin koalisyon ortağı olarak PDK lideri Haşim, Taçi ise ilk etapta Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olmuş,

¹⁷⁶ Murat Ercan, Zafer Pektaş, Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu, 2015, s. 166-167

¹⁷⁷ a.g.e. 2015, s. 167

¹⁷⁸ Kosova'da Resmi Seçim Sonuçları, <https://www.dunyabulteni.net/balkanlar/kosovada-resmi-secim-sonuclari-h301863.html>(Erişim:11.05.2019)

Cumhurbaşkanı Atife Jahjaga'nın görevinin sona ermesi ile de 26 Şubat 2016'da meclis oylaması sonucunda Kosova Cumhurbaşkanı seçilmiştir¹⁷⁹.

İlerleyen süreçte İsa Mustafa liderliğindeki koalisyon hükümeti içinde yaşanan problemlere ek olarak Nisma, AAK ve VV partilerinin hükümet için güvenoyu önerisi ve koalisyondaki PDK'nın muhalefet lehine oy kullanması sonucu hükümet düşürülmüştür. 30-45 gün içinde seçimlerin yapılma zorunluluğu sebebi ile 11 Haziran 2017'de tekrar erken seçime gidilmiştir. 2017 seçim sürecinde, önceki seçimlerden farklı olarak partiler arası ittifakların öne çıktığı bir seçim süreci yaşanmıştır¹⁸⁰.

11 Haziran 2017 genel seçimleri hususunda, Merkez Seçim Komisyonu'nun açıkladığı resmi sonuçlara göre;

PAN ittifakı olarak isimlendirilen PDK-AAK-Nisma koalisyonu 11 Haziran 2017 yılında yapılan genel seçimlerde oyların %33,74'ünü (245.646 oy) alarak zaferini ilan etmiştir.

İkinci sırada Vetevendosje Hareketi (VV) %27.49 (200.138 oy),

Üçüncü sırada LDK-AKR-Alternativa koalisyonu %25.53 (185.892 oy),

Azınlıklar tarafında ise;

Sırp listesi %6.12 (44.578 oy),

Türklerde KDTP %1.08 (7.852 oy),

Boşnakların Vakıf koalisyonu da % 0.89 (6.444 oy) oy oranı elde etmiştir.

Bu seçimlerde her ne kadar PAN ittifakı zaferini ilan etmiş olsa da parlamentodaki parti bazında milletvekili dağılımlarına bakıldığında farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu tabloya öre;

¹⁷⁹ Kosova Başbakanı İsa Mustafa Göreve Başladı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosova-basbakani-isa-mustafa-goreve-basladi/93142> (Erişim: 12.05.2019)

¹⁸⁰ Kosova Cumhurbaşkanı Taçi Meclisi Feshetti, <http://www.criturk.com/haber/gundem/kosova-cumhurbaskani-thaci-meclisi-feshetti-25454> (Erişim: 12.05.2019)

PAN ittifakının kazandığı 39 milletvekilinden PDK 23 milletvekili, AAK 10 milletvekili, Nisma 6 milletvekili almıştır. Burada özellikle PDK'nın bir önceki seçimlere göre ciddi bir oy kaybına uğradığı gözlenmektedir.

Bu seçimlerde tek başına en fazla oy oranına ulaşan (VV) Vetevendosje Hareketi bir önceki seçimlere göre oylarını ikiye katlayarak 32 milletvekili ile mecliste en çok temsiliyete ulaşan parti olmayı başarmıştır.

Seçimlerde 29 milletvekiline ulaşan ikinci koalisyon gurubunda ise LDK 23 milletvekili, AKR 4 milletvekili, Alternativa 2 milletvekili ile mecliste temsil hakkı elde etmiştir.

Azınlık topluluklarından Sırpalar 10, Türkler 2, Boşnaklar 2, Romanlar 2, Mısırlılar 2, Aşkaliler 1, Gorallılar 1 milletvekili ile mecliste temsil edilme hakkı elde etmişlerdir¹⁸¹.

Seçim sonrası PAN ittifakı kendi içinde gerçekleştirdiği görüşmelerle yeni hükümeti AAK Genel Başkanı Ramush Haradinaj'ın Başbakanlığında kurma kararı almıştır. VV, LDK ve Alternativa'nın katılmadığı oturumda, azınlık milletvekillerinin ve seçim sürecinde karşı koalisyonda bulunan AKR vekillerinin de desteğini alan Ramush Haradinaj hükümeti, meclis oylamasında 61 evet oyu ile güvenoyu almayı başarmıştır.

PDK, AAK, NİSMA, AKR ve azınlık koalisyon hükümetinde,

Başbakan **Ramush Haradinaj**,

Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı **Behcet Pacolli**,

Başbakan Yardımcısı ve Diaspora ve Stratejik Yatırım Bakanı **Dardan Gashi**,

Başbakan Yardımcı ve Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanı **Dalibor Jevtic**,

Başbakan Yardımcılığına **Enver Hoxhaj** ile **Fatmir Limaj**,

Maliye Bakanı **Bedri Hamza**,

Sağlık Bakanı **Uran İsmaili**,

¹⁸¹ Kosova'da Resmi Seçim Sonuçları Açıklandı, <https://www.kesanpostasi.com/kosovada-resmi-secim-sonuclari-aciklandi.html> (Erişim: 12.05.2019)

Yenilik ve Girişimcilik Bakanı **Besim Beqaj**,
Avrupa Entegrasyon Bakanı **Dhurata Hoxha**,
Adalet Bakanı **Abelard Tahiri**,
Kültür, Gençlik ve Spor Bakanı **Kujtim Gashi**,
İçişleri Bakanı **Flamur Sefa**,
Kosova Çevre ve Şehir Planlama Bakanı **Albena Reshitaj**,
Güvenlik Güçleri Bakanı **Rustem Berisha**,
Altyapı Bakanı **Pal Lekaj**,
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı **Skender Recica**,
Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanı **Shyqyri Bytyqi**,
Ticaret Bakanı **Bajram Hasani**,
Yerel Yönetimler Bakanı **İvan Teodosijevic**,
Tarım Bakanı **Nenad Rikalo**,
Kırsal Kalkınma Bakanı **Rasim Demiri**,
Kamu Yönetimi Bakanı ise KDTP Genel Başkanı **Mahir Yağcılar**'dır

Meclis açılışında zor bir dönemde görev başına geldiğini ifade eden Başbakan Ramush Haradinaj BM, NATO, AB üyelikleri, Sırbistan ile ilişkiler ve yeni kurulan hükümetin programını ifade ettiği şu konuşmasını yapmıştır;

*"Kosova kendini sadece NATO üyesi olarak güvende hissedecektir. Kosova'nın BM, NATO ve AB gibi uluslararası kurumlara üyeliği bizim görevimizdir. Ayrıca trajik bir geçmişimizin olmasına rağmen Sırbistan ile diyalogun alternatifi bulunmamaktadır. Sırbistan ile komşu olduğumuz gerçeğini değiştiremeyiz. Kosova'nın halkı ile diyaloga ihtiyacı var, sadece siyasi elit ile değil. Halkın bu diyalog ile ilgili ne hissettiğini anlamak için iç diyalog açacağız."*¹⁸²

¹⁸² Kosova'da Yeni Hükümet Güvenoyu Aldı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosovada-yeni-hukumet-guvenoyu-aldi/905564> (Erişim: 12.05.2019)

3.6. Bağımsız Kosova ve Türk Toplumunu

Kosova Cumhuriyeti, % 90'ın üzerinde Arnavut nüfusu ile en fazla Arnavut nüfusa sahip ikinci ülke konumunda bulunmaktadır. Bu yapısı ile Arnavut kültürünü bölgenin her bölgesinde hissetmek mümkündür. Ancak azınlık durumundaki milletler de yoğun yaşadıkları bölgelerde kendi milli ve dini değerlerini yaşatmak için her türlü hukuksal ve toplumsal mücadeleyi vermektedirler. Bu azınlık milletlerden olan Türkler, özellikle bağımsızlık sonrasındaki siyasal ve toplumsal gelişimleri ile bu mücadeleye verilecek en iyi örneklerdendir.

3.6.1. Kosova Etnik Yapı İçinde Türkler ve 2011 Nüfus Sayımları

Tablo-1 Kosova'nın Etnik Nüfus Oranları ve Yıllara Göre Toplam Nüfus¹⁸³

Nüfus Sayım Yılı	Arnavut	Sırp	Türk	Romen	Diğer*	Nüfus
1921	---	---	---	---	---	439,010
1931	---	---	---	---	---	552,064
1948	67.97	24.11	0.18	1.53	6.21	733,034
1953	64.29	23.27	4.24	1.46	6.74	815,908
1961	67.08	23.55	2.67	0.33	6.37	963,988
1971	73.67	18.35	0.98	1.17	5.82	1.243.693
1981	77.42	13.24	0.79	2.15	6.39	1.584.440
1991	81.59	9.93	0.53	2.34	5.61	1.956.196
2006	92.00	5.30	0.40	1.12	1.18	2.100.000
2011	92.93	1.47	1.08	0.51	4.01	1.739.825

Tablo-1'deki verilerde yıllara göre Kosova'nın toplam nüfusu içindeki etnik yapısı verilmektedir. Aşağıdaki Tablo-2'ye baktığımızda ise Türk nüfusunun Kosova Belediyeleri içerisindeki toplam oranları gösterilmektedir. Kosova'nın en yoğun nüfuslu dördüncü etnik kimliğini oluşturan Türklerin büyük kısmı tabloya göre Kosova'nın güney bölgelerinde yaşamaktadır. Bu belediyeler içinde yaklaşık 5.500 nüfuslu Mamuşa Belediyesi % 93.52 oranla Türklerin oransal anlamda en yoğun olduğu bölgedir. Peşinden % 5.11'lik oranla ikinci sırada ancak sayısal olarak Türklerin en çok olduğu yer olan Prizren Belediyesi gelir. Prizren Belediyesi'ni, Gilan % 1.08 ve Priştine Belediyesi % 1.08'lik oranla izlerken diğer belediyelerde Türklerin nüfus oranı %1'in altındadır. Deçan, Rahofça, Skenderay, Ştimle, Ştırırçe, Malişova, Yunik, Elezhan, Ranilugve Partes'te ise Türk nüfusu bulunmamaktadır.

¹⁸³ Nehat Purova, Kosova'nın Nüfus Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi) 2016, s. 13

* Aşkali, Goralı, Boşnak ve Mısırlı Nüfus

Tablo-2 Belediyelerdeki Etnik Gruplar İçinde Türk Nüfus Oranları¹⁸⁴

Belediye	Arnavut	Sırp	Türk	Boşnak
Deçan	98.46	0.01	0.00	0.15
Yakova	92.72	0.02	0.02	0.08
Glogovaç	99.85	0.00	0.01	0.02
Gilan	97.38	0.69	1.08	0.13
Dragaş	59.67	0.02	0.59	12.06
İstok	92.02	0.49	0.03	2.91
Kaçanik	99.86	0.00	0.01	0.06
Klina	96.67	0.25	0.01	0.05
Kosova Ovası	86.93	0.92	0.18	0.10
Kamenice	94.74	4.31	0.01	0.02
Mitroviça	96.65	0.02	0.72	0.58
Liplan	94.55	0.89	0.22	0.07
Nobirda	52.37	46.40	0.10	0.07
Obiliç	92.13	1.28	0.01	0.27
Rahofça	98.15	0.24	0.00	0.02
İpek	91.21	0.34	0.06	3.93
Poduyeva	98.90	0.01	0.01	0.04
Priştina	97.77	0.22	1.08	0.20
Prizren	81.96	0.13	5.11	9.50
Skenderay	99.66	0.10	0.00	0.08
Ştimle	96.79	0.18	0.00	0.07
Şitirpçe	54.07	45.30	0.00	0.03
Suva Reka	98.92	0.00	0.01	0.03
Ferizovik	95.90	0.03	0.05	0.08
Viti	99.32	0.24	0.01	0.05
Vuçitirin	98.53	0.55	0.40	0.05
Malişova	99.79	0.00	0.00	0.03
Yunik	99.75	0.00	0.00	0.00
Mamuşa	5.94	0.00	93.12	0.02
Elezhan	99.51	0.00	0.00	0.45
Graçaniça	23.18	67.53	0.14	0.14
Ranilug	4.24	95.50	0.00	0.03
Parteş	0.00	99.89	0.00	0.00
Klokot	53.29	46.05	0.04	0.00
Toplam	92.93	1.47	1.08	1.58

¹⁸⁴ Nehat Purova, Kosova'nın Nüfus Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2016, s. 34

* Tablo yalnızca 4 etnik grubu kapsamaktadır. Bunlar dışında Romen, Aşkali, Gorali, Mısırlı vb. etnik gruplar da vardır.

Tablo-1’de verilen 1921’den 2011 yılına kadar yapılmış nüfus sayımlarında Türk nüfusundaki dalgalanmalar özellikle bağımsızlık öncesinde üç temel hususa bağlanabilir. Birincisi ve en önemlisi dönemin siyasi koşullarına bağlı olarak halkın göstermiş olduğu yaklaşımdır. Özellikle Sırp siyasetinin ağır bastığı Yugoslavya Federasyonu’nda uygulanan politikalar, bölgedeki ulusal kimliğin ifade edilmesine etki etmiştir. İkinci husus, yüzlerce yıldır bir arada yaşayan ve sayısız akrabalık ilişkileri olan Müslüman milletlerin etnik anlamda yaşadığı kimlik karmaşasıdır. Bu karmaşa ve siyasi otoriteye bağlı olarak yaşanan duygusal eğilimler, hem asimile ile sonuçlanmış hem de dönem dönem etnik ifadeleri farklılaştırmıştır. Üçüncü ve son husus ise Sırp baskısı sebebi ile bölgeden Türkiye’ye yapılan göçlerdir. Bu gibi sebeplerden Kosova’nın bağımsızlığı öncesinde yapılan sayımlar, çoğunlukla şüpheli olarak nitelendirilmiştir. Kosova’daki Türk nüfusunun resmi ifadesi olmasa da Nuri Demirel, yazmış olduğu eserinde bölgede yaşayan %0.59 oranında nüfusa sahip Goralılar ve Torbeşleri VI. yüzyılda bölgeye göç eden Türkmen boyları olarak ifade etmiştir. Bu ayrıntıyı eserinde şu şekilde aktarmıştır;

“Kuman Türk boylarından olan Goralılar, Halen varlıklarını Güney Kosova’da Dragaş bölgesinde sürdürmektedirler. Balkanlara tahminen Karadeniz’in kuzeyinden VI. yüzyılda gelmişlerdir... Gora kelimesi, (-kara- renk demektir ve Türkçedir) aslında Güney Kosova’da bir yer adıdır... Kimliklerini ana kaynağı olarak Osmanlı Türklerini verenler çoğunluktadır... Hane içerisinde Goraca denilen bir dil kullanmaktadırlar. Bu dilin %65’i Anadolu Türkçesi olup ancak %35’i bölge dillerini barındırır...

Torbeşler de (Türkbaşlar) Kuman Türk boylarının bir parçası olarak halen Kosova’da varlıklarını sürdürmektedirler. Ancak Goralıların aksine etnik kimlikleri sorulduğunda büyük çoğunluğu kendilerini Boşnak olarak tanımlamaktadırlar. Dilleri Sırpçadır... Kendilerini Boşnak olarak ifade etmeleri tarihsel dönüşüm veya dönemsel politik bir arayışın sonucu olabilir... Çoğunlukla Prizren kent merkezinde ve çevresinde yaşamaktadırlar.”¹⁸⁵

¹⁸⁵ Nuri Demirel, Kosova’nın Tarihi ve Sosyolojik Yapısı,2016,s. 99-103

Ortaya konan bu somut kanıtlara ve bölgede yaşayan araştırmacıların farklı tahmini rakamlarına rağmen 2011 nüfus sayımı, resmi ve en kabul gören veriler olarak değerlendirilmektedir. 2011’de Kosova’nın toplam nüfusu dikkate alındığında Türk nüfusu %1.08 oranıyla 18.738 kişidir. Kosova ziyaretimizde TC. Prizren Başkonsolosu Selin Evcit ile yapılan görüşmemizde, 2011’den günümüze kadar nüfus artışını da hesaba katarak, Kosova’da resmi anlamda yaklaşık 20 bin Türk bulunduğu söylenmiştir. Ayrıca bunların çoğunun Prizren’de ve Mamuşa kasabasında yaşadığı ve sayısal varlıklarına oranla bölge içindeki sosyal ve siyasal olarak çok daha güçlü olduğu ifade edilmiştir¹⁸⁶.

3.6.2. Türk Toplumunda Kültür-Sanat Kurumları

Yugoslavya içinde yaşayan Türkler önceleri İslam kimliği ile kurdukları dernekler ve kültürel faaliyetlerle varlıklarını sürdürmeye çalışmışlardır. Örnek teşkil etmesi adına, yönetim kurulunun 1928 tarihli fotoğrafından edindiğimiz bilgiye göre “Gayret Cemiyeti” bunlardan bir tanesidir. Yine bunlardan biri tanesi, 1935 tarihinde yönetim kurulunun üyeleriyle beraber dernek önünde çekildiği fotoğraftan öğrendiğimiz “Merhamet Yardımlaşma Derneği” dir. Bu dernekler Tito öncesinde Yugoslavya’da faaliyet göstermiş Türk dernekleridir. Kosova’da ise 1951’de Türk varlığının hukuksal olarak kabul edilmesinden sonra kurulan ilk dernek “Doğru Yol Kültür ve Sanat Derneği” olmuştur. 17 Haziran 1951’de fiilen kurulan dernek, resmi işlemlerin tamamlanabilmesi ile ancak 1953’te Hayrettin Volkan Başkanlığında, 518 üye ile faaliyetlerine başlamıştır¹⁸⁷.

Sırp döneminin ilk Türk dernekleri olarak ifade edilen bu örneklerden sonra Kosova’da anayasal hak ve özgürlüklerin artmasına paralel olarak, kültürel faaliyetlerin yaygın biçimde kurumsallaştığı görülmektedir. Özellikle 1974 Anayasa değişikliği ile birçok alanda kendini göstermeye çalışan Türk toplumu günümüzde de birçok dernek ve kuruluşları ile faaliyetlerine devam etmektedirler.

¹⁸⁶TC. Prizren Başkonsolosu Selin Evcit ile Bireysel Görüşme (24 Kasım 2016)

¹⁸⁷ Bilgin Çelik, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, 2013, s. 79

Kosova’da Türk Dernekleri;

1. Türkiye Aydınlar Ocağı Prizren Şubesi
2. Doğru Yol Türk Kültür ve Sanat Derneği
3. Esnaf Zanaatçı Tüccar ve İşadamları Derneği
4. Filizler Türk Kültür ve Sanat Derneği
5. Rumeli Türk Tiyatro ve Sanatçıları Derneği
6. Kosova Türk Yazarlar Derneği
7. Barış Manço Kültür ve Yardımlaşma Derneği
8. Türk Müziği ve Konservatuarı Derneği
9. Nafiz Rurcia Türk Tiyatrosu
10. Kosova Zübeyde Hanım Kadınlar Derneği
11. Yeşeren Kabare Tiyatrosu
12. Gerçek Türk Kültür ve Sanatçıları Derneği
13. Kosova Atatürkçü Düşünce Derneği
14. Yarın Türk Kültür ve Güzel Sanatlar Derneği
15. Mamuşa Türk Kültür ve Güzel Sanatlar Derneği
16. Alperenler Vakfı
17. Birlik Derneği
18. Balkan Türk Müziği Derneği
19. Kosova Türk Öğretmenler Derneği
20. Meşk Derneği¹⁸⁸

¹⁸⁸ Nuri Demirel, Kosova’nın Tarihi ve Sosyolojik Yapısı,2016,s. 120

Örnek teşkil etmesi açısından, 1951 kuruluş tarihi ile Kosova'daki en eski Türk derneklerden olan Doğru Yol Kültür ve Sanat Derneği'ne yaptığımız ziyarette Dernek Başkanı Bülent Emruş, derneğin üye sayısının 300 ila 500 arasında değiştiğini, 2 yılda bir başkanlık seçiminin yapıldığını, yönetim kurulunun da 31 kişiden oluştuğunu ifade etmiştir. Ayrıca bizzat katıldığımız dernek faaliyetlerinin çok düzenli ve canlı bir şekilde devam ettiği, dernek merkezinin de TİKA ve Türk Taburunun desteği ile restore edildiği aktarılmıştır¹⁸⁹.

Kosova'da Türk toplumu tarafından kurulmuş olan bu kültür ve sanat dernekleri yalnızca Türklere değil tüm halka yönelik faaliyetler yürütmektedir. Bu açıdan Türk dernekleri bölgede Türk kültürünü ve dilini tanıtmak ve yaygınlaştırmak yönünde büyük rol üstlenmektedirler. Özellikle Türkiye'nin girişimleri ile Kosova'da şubeleri açılan TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü de bu alanda çok ciddi çalışmalara imza atmaktadır.

3.6.3. Türkçe Basın-Yayın Hayatı

Kosova'da Türkçe yayın hayatı Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. 1870'li yıllarda çıkarılan Prizren Gazetesi, 1880'li yıllarda çıkarılan Kosova Gazetesi bunların ilk örnekleridir. Yine II. Meşrutiyetten 1920 yılına kadar çıkarılan "Envai Hürriyet, Şar, Yıldız, Yeni Mektep, Rehber ve Uhuvvet" gibi gazete ve derdiler de mevcuttur¹⁹⁰. Ancak Sırp hâkimiyeti ve baskıları sertleştikçe bölgede yaşayan etnik uluslar yıllarca bu hürriyetlerini kullanamamıştır. 1951 yılına kadar Türkçenin resmi dil statüsünde olmaması da bu durumda etkili olmuştur. Daha önce de bahsedildiği gibi 1951 Kosova tüzüğüne Türkçe resmi olarak tanınmış olmasına rağmen 1953 tüzük değişikliğinde bu kazanım tekrar kaybedilmiştir. 1963 tüzük değişikliğinde ise bu hak kısmen tekrar elde edilmiştir. Sonuç olarak ulusal kazanımlardaki bu gelgitler, Türkçe yayın hayatının gelişmesini olumsuz anlamda etkilemiştir.

Türkçenin resmi dil statüsü kazanmasından itibaren 1969'ta Kosova'da Tan Yayınları'ndan Haftalık olarak çıkan 'Tan Gazetesi' ilk Türkçe basılan yayındır. İlerleyen yıllarda aynı yayınevinden 'Çevren' Bilim kültür dergisi, 'Kuş' çocuk

¹⁸⁹Doğru Yol Kültür ve Sanat Derneği Başkanı Bülent Emruş ile Bireysel görüşme (20.11. 2016)

¹⁹⁰Nuri Demirel, Kosova'nın Tarihi ve Sosyolojik Yapısı,2016,s. 121

dergisi, ‘Çığ’ kültür dergisi, 150 kitabın olduğu ‘Kitap Dizisi’ gibi birçok Türkçe basım gerçekleşmiştir. Yine yakın dönemde 1971’den itibaren Doğru Yol-KGS yayınlarından ‘Doğru Yol-Esin’ kültür sanat dergisi, ‘Filiz’ çocuk dergisi ve 3 kitaptan oluşan ‘Kitap Dizisi’ Türkçe basılan yayınlardandır. Tito sonrasında hızlı bir dağılma sürecine giren federasyonda Sırp baskısı arttıkça Kosova’daki sosyal ve kültürel hayat da ciddi anlamda etkilenmiştir. Belgrat’ın Kosova özerkliğini sonlandırması ile kısıtlanan haklar çerçevesinde, Türkçe basın yayın hayatı da olumsuz etkilenmiştir. Özellikle Kosova olaylarının şiddetlenmesi ve NATO müdahalesi ile Tan Gazetesi, 1990’dan itibaren basılmaya başlanan Yeni Dönem Gazetesi gibi birçok gazete ve dergi 1999 yılında yayınlarını durdurmak zorunda kalmıştır¹⁹¹.

UNMIK yönetimin başlangıçta etnik diller hususundaki katı tutumunun zamanla yumuşamasıyla basın yayın hayatı da canlanmıştır. Günümüzde Evlad-ı Fatihan Gazetesi, internet haberciliğinde Kosova Haber, Kosova Port, Yeni Kosova gibi sayfalar basın yayın hayatına devam etmektedir. Ayrıca Bay Dergisi, Gerçek Dergisi, Paradigma Dergisi, BAL-TAM Türk Birliği Dergisi, Türkçem Dergisi, İmza Dergisi gibi dergilerden ve ‘Sesimiz Gazetesi’ ve ‘Delegeler Gazetesi’ gibi birkaç siyasi gazeteden bahsedebiliriz. Kosova’daki Türk toplumuna ait basın yayın hayatının geneline bakıldığında özellikle ekonomik ve siyasi sebeplerden, ya kapanmış ya da düzensiz bir şekilde basımı devam etmektedir. Buna rağmen devir daim şeklinde de olsa Türkçe yayınların, Türk toplumunun dilinin korunması, geliştirilmesi ve Türkiye ile olan bağlarının kuvvetlendirilmesi gibi önemli hizmetler vermektedirler¹⁹².

Ülkede Türkçe sesli yayın ihtiyacını bir dönem Türk Silahlı Kuvvetlerine ait Mehmetçik Radyosu karşılamaya çalışmıştır. Ancak bu radyonun 2011’de kapanmasından 8 yıl sonra KDTP’nin girişimleri ile Prizren Radyosu belli günlerde Türkçe programlar yapmaya başlamıştır. Ayrıca ülkede görüntülü ulusal bir kanal

¹⁹¹ Nuri Demirel, Kosova’nın Tarihi ve Sosyolojik Yapısı,2016,s. 121

¹⁹² Hasan Hüseyin Demir, Kosova’da Yayımlanan Türkçe Gazete Ve Dergiler, Uluslar arası Dil ve Edebiyat Çalışmaları Konferansı” Balkanlarda Türkçe” Hena e Plote “Beder” Üniversitesi 14- 16 Kasım 2013; Tiran Arnavutluk, Bildiri Kitabı Cilt- 2 s. 252-267 <https://independent.academia.edu/HasanHDemir> (Erişim: 16.05.2019)

bulunmazken buradaki boşluk da Kosova Devlet Televizyonu RTK'nın belli saatlerde yaptığı Türkçe yayınlarla doldurulmaya çalışılmaktadır¹⁹³.

Bunların yanında teknolojik gelişmelerle birlikte uydu sistemlerinin tüm konutlarda yaygınlaşması, ülkelerin diğer tüm ulusal kanallara ulaşımını kolaylaştırmıştır. Kosova'da da benzer bir durum söz konusudur. Kosova ziyaretimizde bireysel görüşme ve gözlemlerimizde özellikle Türkiye ulusal kanallarının çok revaçta olduğunu, Türk dizi ve programlarının yoğun olarak takip edildiğini, bunların etkisi ile de Türkçe öğrenme isteğinin Kosova'nın genelinde arttığını söyleyebiliriz. Özellikle Prizren gibi Türklerin yoğun yaşadığı yerlerde, bölgedeki Osmanlı etkisi ve dost ülke Türkiye algısı sebebiyle Türkçe bilmenin entelektüel bir duruş oluşturduğu düşünülmektedir.

3.6.4. Türk Siyasi Partiler ve Seçimler

Bir önceki bölümde bağımsızlık öncesinde Türk Toplumunun siyasi oluşumlarından ve yapılan seçimlerde elde ettikleri oy oranı ile temsiliyetlerinden bahsetmiştik. Bu başlıkta ise Bağımsız Kosova döneminde var olan Türk siyasi oluşumları ve yapılan seçimlerde elde edilen temsiliyeti ortaya koymaya çalışacağız. 2008'den 2019 yılına kadar Kosova'da 2010, 2014 ve 2017 yıllarında olmak üzere üç genel seçim yapılmıştır. Bu seçimlerde Türk toplumu içinde üç siyasi oluşumdan bahsetmek gerekmektedir. Bunlar; Kosova Demokratik Türk Partisi(KDTP), Kosova Türk Adalet Partisi (KTAP) ve Kosova Türk Birliği (KTB)'dir.

3.6.4.1. Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP)

Kosova Demokratik Türk Partisi, 1990'da Türk toplumu tarafından kurulmuş olan Kosova Türk Birliği'nin devamı niteliğindedir. 1999 yılında UNMIK yönetimine kayıt yaptırarak resmen kurulmuştur. Partinin günümüzdeki genel başkanı Mahir Yağcılar'dır. Partinin kuruluşundaki öncelikli amacı, bölgede yaşayan Türk toplumunun milli ve manevi değerlerinden doğan hakların hukuksal olarak tanınması ve Kosova halkıyla demokratik ve barışçıl bir bütünlük içinde yaşayabilmesidir. Özellikle Türk nüfusunun azlığı ve tam temsilini sağlamak adına

¹⁹³ Prizren Radyosu 8 Yıl Sonra Yeniden Türkçe Yayına Başladı, <https://www.haberler.com/prizren-radyosu-8-yil-sonra-yeniden-turkce-yayina-11741012-haberi/> (Erişim: 16.05.2019)

alternatif parti hareketlerine karşı çıkmaktadır. %1-1,5 bandında oya sahip olan parti, yaşanan bazı bölünmeler sebebi ile gördüğü destekte bir miktar düşme yaşamıştır. Buna rağmen günümüzde de Kosovalı Türklerin çoğunluğunu temsil eden bir parti durumundadır.

3.6.4.2. Kosova Türk Adalet Partisi (KTAP)

Partinin kurucuları eski KDTP üyeleridir. Parti içi yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle ayrılan üyelere 2013'te kurulmuştur. Partinin Ağustos 2013'teki ilk olağan kurultayında Mamuşa Belediye Başkanı Arif Bütüç partinin genel başkanı olarak seçilmiştir. Thaci'nin 2013 yerel seçimler öncesi partiyi ziyaret etmesi Türkler arasında partiye meşruiyet kazandıran bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Yine bu seçimlerde Arif Bütüç Kosova'nın tek Türk kasabası olan Mamuşa'da ikinci defa Belediye Başkanı seçilmiştir. Belediye meclislerine 11 üye ile girmeyi başaran parti 2014 genel seçimlerinde %0.32 lik oy oranında kalmıştır. Genel seçimlerde KDTP'nin oylarının yalnızca bir kısmını alan KTAP, son yerel seçimlerde Mamuşa Belediye Başkanlığını KDTP'ye kaptırması ile birlikte temsiliyetini ciddi anlamda zayıflatmıştır.

3.6.4.3. Kosova Türk Birliği (KTB)

2009'da kurulan partinin kurucusu Reşit Hanadan'dır. Mamuşa'da kurulan bu parti faaliyetlerini de çoğunlukla bu kasabada yürütmektedir. 2013 yerel seçimlerinde partiden Gezim Mazrek Mamuşa Belediye Başkan adayı olmuştur. Yaklaşık 6 bin nüfusu olan Mamuşa Kasabasının oylarının yalnızca % 5,7'sini alabilmiştir. KDTP ve KTAP'nin Mamuşa'daki faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak günümüzde etkisini tamamen yitirmiştir¹⁹⁴.

3.6.4.4. Siyasi Faaliyetlerine Yönelik Değerlendirme

Kosova nüfusunun %1.08'ine sahip olan Türkler, hak ve özgürlüklerden azami oranda faydalanmak için birlik ve bütünlüğü sağlayarak tek parti altında seçimlere katılmayı çok önemsemektedirler. Bu amaçla Türk Demokrat Birliği (TDB) ismi altında birleşen Türk toplumu, kısa zamanda farklı sesler ve düşüncelerin

¹⁹⁴ Nedim Emin, Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, 2016, s. 43-68

varlığı ile bazı yeni siyasi oluşumlar içine girerek kısmi bölünmeler yaşamıştır. Bağımsızlık öncesi ve sonrası oluşan bu bölünmelere rağmen genel ve yerel seçim sonuçlarına bakıldığında Türk toplumu çoğunlukla eski ismi ile TDB yeni ismi ile KDTP’de birleşmeye çalışmışlardır¹⁹⁵.

2010 Genel Seçimlerinde seçime katılan Türk partilerinden Kosova Demokratik Türk Partisi(KDTP) Kosova genelinde %1.01 oranla 8082 oy, Kosova Türk Birliği (KTB) %0,3 oranla 1833 oy elde edebilmişlerdir. Bu seçim sonuçlarına göre KDTP azınlık kontenjanı ile birlikte 3 milletvekilini parlamentoya göndermiştir. Kosova Türk Birliği (KTB) ise baraja takıldığından parlamentoya girememiştir¹⁹⁶.

2014 genel seçimlerinde Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) 7.424 oy ile % 1,02 oy oranına sahip olurken genel seçimlere ilk defa katılan KTAP %0.32 oy oranında kalmıştır. Resmi seçim sonuçlarına göre KDTP, 2 milletvekili ile mecliste temsil hakkı kazanmıştır¹⁹⁷.

Son yapılan 2017 genel seçimlerinde ise Türk toplumu iki parti ile seçimlere katılmıştır. KTAP’nin 1347 oy ile %0.19 oy oranına karşı Kosova Demokrat Türk Partisi (KDTP) 7.852 oy ile %1.08 oy oranını elde etmiştir. Bu oy oranı ile KDTP, yine 2 milletvekili ile parlamentoda Türk toplumunu temsil hakkını kazanmıştır¹⁹⁸.

¹⁹⁵ KDTP Prizren Şube Başkanı Sencar Karamuço ile Şube merkezinde bireysel görüşme (22.11.2016)

¹⁹⁶ KDTP 8082, KTB 1833 Oy Aldı, <http://www.kosovahaber.net/?page=2,9,4198> (Erişim: 22.05.2019)

¹⁹⁷ Kosova’da Demokratik Türk Partisi 2 milletvekili kazandı, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/kosovada-demokratik-turk-partisi-2-milletvekili-kazandi-26694652> (Erişim: 22.05.2019)

¹⁹⁸Kosova’da resmi seçim sonuçları açıklandı,<https://www.posta.com.tr/kosova-da-resmi-secim-sonuclari-aciklandi-1310572> (Erişim: 22.05.2019)

3.6.5. Eğitim

Tablo-4 2016-2017 Öğretim Yılında Kosova’da İlkokul Düzeyinde Eğitim Gören (I-V) Sınıf ve Türk Öğrenci Sayısı*

	OKULLAR	I.		II.		III.		IV.		V.		I-V	
		Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci
1	“Anadolu”Mamuşa	3	71	3	90	3	62	3	67	3	62	15	352
2	“M.Çiriyaz”-Prizren	2	33	2	55	2	34	2	34	2	35	8	191
3	“E.Durak”-Pz Prizren	1	31	1	17	1	21	1	20	1	16	5	105
4	“M.Baki”-Pz Prizren	1	14	1	12	1	8	1	10	1	15	5	59
5	“M.Logoretsi” Prizren	1	24	1	17	1	15	1	18	1	15	5	89
6	“A.Fraşeri”- Prizren	1	16	1	16	1	9	1	17	1	13	5	71
7	“N.Kokolari”- Prizren	1	5	1	3	1	2	1	3	1	5	5	18
8	“Elena Gjika”Priştine	1	21	1	22	1	16	1	13	1	17	5	89
9	“Musa Zaymi”-Gilan	1	2	0	0	0	0	1	2	1	1	3	5
10	NazımHikmet”-Dobur.	0	0	1	6	1	4	1	4	1	2	4	16
11	Anton Z.Çayupi”Mitr.	0	0		0	1	2	1	1	1	2	3	4
	TOPLAM	12	217	12	238	13	173	14	189	14	183	63	1000

Tablo-5 2016-2017 Öğretim Yılında Kosova’da Üst Orta Öğretim Düzeyinde Eğitim Gören (X-XII) Sınıf ve Türk Öğrenci Sayısı*

	OKULLAR	X		XI		XII		X-XII	
		Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci
1	Lise-Mamuşa	2	84	2	76	2	60	6	221
2	Lise-Prizren	2	50	2	72	2	76	6	198
3	Teknik-Prizren	1	5	2	16	1	06	4	27
4	Sağlık-Prizren	2	43	1	28	1	35	4	106
5	Ekonomi-Prizren	1	4	1	11	1	7	3	22
6	Lise- Priştine	1	25	1	31	1	28	3	84
7	Lise-Gilan	1	6	1	6	1	5	3	17
	TOPLAM	10	211	10	236	9	222	29	669

Tablo-6 2016-2017 Öğretim Yılında Kosova’da Alt Orta Öğretim Düzeyinde Eğitim Gören (VI-IX) Sınıf ve Türk Öğrenci Sayısı*

	OKULLAR	VI		VII		VIII		IX		VI-IX	
		Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci	Sın.	Öğrenci
1	“Anadolu” Mamuşa	3	70	3	75	3	87	3	78	12	310
2	“M.Çiriyaz”-Prizren	2	40	2	28	2	37	2	35	8	140
3	“E.Durak”-Prizren	1	37	1	21	1	30	1	20	4	108
4	“M.Baki”- Prizren	1	9	1	10	1	13	1	19	4	51
5	“M.Logoretsi”-Prizren	1	17	1	18	1	19	1	17	4	71
6	“A.Fraşeri”-Prizren	1	10	1	13	1	6	1	12	4	41
7	“N.Kokolari”-Prizren	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	“Elena Gjika”-Priştine	1	18	1	8	1	16	1	12	4	54
9	“Musa Zaymi”-Gilan	1	3	1	1	0	0	1	2	3	6
10	“Nazım Hikmet”-Doburcan	1	2	1	3	1	4	1	5	2	14
11	“Anton Z.Çayupi”-Mitrovic	1	2	0	0	0	0	0	0	1	2
	TOPLAM	13	208	12	177	11	212	12	200	48	797

Tablo-7 2016-2017 Öğretim Yılında Kosova’da Anaokulunda Eğitim Gören Türk Öğrenci Sayısı*¹⁹⁹

	OKULLAR	Grup Sayısı	Öğrenci Sayısı
1	“Anadolu”Mamuşa	2	52
2	“M.Çiriyaz”-Prizren	3	31
3	“E.Duraku”-Prizren	1	10
4	“M.Baki”- Prizren	1	12
5	“M.Logoretsi”-Prizren	1	22
6	“A.Fraşeri”-Prizren	1	9
7	“Anton Z.Çayupi”-	1	8
8	“Elena Gjika”-Priştine	1	15
9	“Musa Zaymi”-Gilan	1	1
	TOPLAM		150

Osmanlı’nın bölgeden ayrılmasından sonra Arnavutlarla beraber bölgede yaşayan Türk toplumunun hakları da bazen tam anlamıyla yok sayılmış bazen de dönemin siyasi gelişmelerine bağlı olarak kısmen tekrar kazanılmıştır. Bu gelgitli durum eğitim alanına da benzer bir şekilde yansımıştır. Bağımsızlık sonrası ise bu alandaki hakların çeşitli kısıtlama ve problemlerine rağmen daha istikrarlı bir şekil aldığını söyleyebiliriz. Kosova’da yaptığımız araştırmalarda Milli Eğitim çalışanı, Türkçe Eğitimden Sorumlu Ferdi Kovaç’tan edindiğimiz bilgiler ve belgeler ışığında şunları ifade edebiliriz;

Ülkede anaokulu zorunlu olarak uygulanmaktadır. Ardından 5 yıllık ilkokul ve 4 yıl süren de bir ortaokul dönemi söz konusu. Lise dönemi ise 3 yıl olarak belirlenmiş. Kitaplar Türkçe de basılırken ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Okullarda toplam 110 Türk öğretmeni kadrolu olarak görev yapmakta ve bu öğretmenlerin sesini duyurmak amacıyla Kosova Türk Öğretmenler Derneği adıyla bir de dernek

¹⁹⁹*Tablo-4, Tablo-5, Tablo-6, Tablo-7, Eğitim Başlığı altındaki Bu Tablolar Prizren Belediye Eğitim Müdürlüğü Türkçe Eğitimden Sorumlu Ferdi Kovaç ile Yapılan Bireysel Görüşmede Temin Edilen Veriler (25.11.2016)

bulunmaktadır²⁰⁰. Mamuşa Atatürk Lisesi Müdürü Hevzi Mazrek'in verdiği bilgilere göre de Kosova Eğitim sisteminde Finlandiya Müfredatı uygulanmaktadır.²⁰¹

Türk toplumunun yükseköğretimdeki varlığını ise Prizren Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümler Başkanı Yrd. Doç. Dr. Soner Yıldırım'ın verdiği bilgiler üzerinden değerlendireceğiz. Verilen bilgilere göre üniversitelerde Türkçe eğitim veren bölümler olarak Eğitim Fakültesinde Sınıf Öğretmenliği ve Okul Öncesi Öğretmenliği mevcuttur. Ayrıca Bilgisayar Bilimleri Fakültesinde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Bölümü ile Türkoloji bölümleri bulunmaktadır. 15 Türk Akademisyenin bulunduğu bölümlerde 218 öğrenci eğitim görmektedir. Yükseköğretimde verilen mücadelelerin başında ise Türkçe eğitim veren yeni bölümlerin açılması ve açılan bu sınıflarının devamının sağlanması için Türkçeyi öğrenmek isteyen diğer vatandaşların da bu bölümlere katılımının sağlanması gelmektedir²⁰².

3.6.6. Ekonomi

Kosova'daki Türk toplumunun yaşadıkları yerlere göre uğraş alanı da farklılaşmaktadır. Yaklaşık 5 bin Türkün yaşadığı Mamuşa'da uğraş alanlarını %88 oranında tarım faaliyetleri oluşturmaktadır. Kosova'nın en verimli topraklarından olan Mamuşa'da seracılık faaliyetiyle birlikte hayvancılık da yaygındır. Bunun yanında kasabada 3 tane un fabrikası, 2 tane dokuma fabrikası (çuval), 1 tane oto cam fabrikası, 1 tane odun kasa fabrikası, 1 tane çiftlik ve farklı ürünler satan esnaflar mevcuttur. Mamuşa'nın en büyük sorunu ise işsizliktir. Kasabada yaklaşık 1000 gencin işsiz olduğu ve sayının artmakta olduğu ifade edilmektedir.

Kosova'nın diğer bölgelerinde yaşayan Türkler de buldukları bölgenin ekonomik koşullarına bağlı olarak farklı sektörlerde çalışmaktadırlar. 20-65 yaş arasında geniş bir örneklem dâhilinde yapılan araştırmaya göre Türklerin; %23,8'i ev hanımı, %19'i memur, %16,8'i serbest meslek, %11,8'i esnaf ve zanaatkâr, %11,3'ü vasıflı veya vasıfsız işçi, %10,1'i toprak sahibi ya da çiftçi, %2,4'ü emekli, %1,2'si öğrenci ve %0,7'si üretici pozisyonundadır. Bazı kuramsal tahminlerin tersine

²⁰⁰ Prizren Belediye Eğitim Müdürlüğü Türkçe Eğitimden Sorumlu Ferdi Kovaç ile Yapılan Bireysel Görüşme (25.11.2016)

²⁰¹ Mamuşa Atatürk Lisesi Müdürü Hevzi Mazrek ile bireysel görüşme ve okul ziyareti. (23.11.2016)

²⁰² Prizren Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümler Başkanı Yrd. Doç. Dr. Soner Yıldırım ile görüşme ve dersine katılım. (25.11.2016)

Kosova'daki yaşayan Türk toplumunun az bir nüfusa sahip olmasına rağmen belli bir sektör üzerinde yoğunlaşmadıklarını görmekteyiz. Bu bilgilerin yanında aynı araştırma içerisinde Türklerin aylık gelirlerine yönelik şu veriler de önemlidir;²⁰³

Tablo-8 Türk Ailelerinde Haneye Giren Aylık Gelir

	Sayı (f)	Yüzde (%)
200 Euro'dan az	170	40.9
200-400 Euro	180	43.3
400-600 Euro	41	9.9
600-800 Euro	9	2.2
800-1000 Euro	9	2.2
1000 Euro ve üstü	7	1.7
Toplam	416	100.0

3.7. Kosova Türkiye İlişkileri

Bölgesel anlamda Türkiye'nin komşusu durumunda olan ve Avrasya'nın birleşme noktasında Avrupa kanadını oluşturan Balkanlar, bulunduğu önemli stratejik konumu ile adeta Türkiye coğrafyasının devamı durumundadır. Hem konumu itibari ile hem de tarihsel geçmişi ile Balkan yarımadasındaki tüm devletler Türkiye için potansiyel bir akraba toplumlarıdır. Özellikle Osmanlı döneminden itibaren bölgede yaşayan Türk azınlığı, bu devletler ile Türkiye arasındaki bağın temsilcisi durumunda olmuşlardır. Balkan yarımadasına yönelik bu genellemeler içerisinde Kosova, henüz bağımsızlığının 11. yılında olması ve iki ülke arasındaki ilişkilerin bir istikrar kazanması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu bağlamda Kosova'nın bağımsızlık öncesi ve sonrası iki ülke arasındaki ilişkileri Türkiye iç dinamikleri çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Yugoslavya'nın dağılmaya başlaması itibari ile olayları yakından takip ederek bölgedeki dengelere uygun bir politika sergilemeye çalışmıştır. 1992'den sonrası federasyondan kopan cumhuriyetlerin bağımsızlığını

²⁰³Tuğçe Poyraz Tacoğlu, Kosovalı Türklerin Sosyo-Ekonomik Durumları, Ekonomik Sorunları ve Türkiye'den Beklentileri, Hacettepe Üniversitesi, 2. Uluslararası Balkan Kongresi/ 2nd International Balkan Congress s.283-285,http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3814/kosovalı_turklerin_sosyo_ekonomik_durumlari_ekonomik_sorunlari_ve_turkiyeden_beklentileri (Erişim: 18.05.2019)

istinasız tanımıştır. 1992-1995 arasında süren Bosna savaşında uluslararası toplumu harekete geçirmek için azami çaba harcayan ülkelerden biridir. NATO, BM, AGİT ve İslam Konferansı Teşkilatı başta olmak üzere birçok batılı devletler ile ikili görüşmeler gerçekleştirmiş, Sırp saldırıların durdurulması ve taraflar arasındaki çatışma ortalamasının son bulması için tüm politik gücünü kullanmıştır. Bununla birlikte Sırbistan ve Karadağ'ın oluşturduğu yeni Yugoslavya ile de temaslarını devam ettirerek taraflar arasında yapıcı bir rol üstlenmeye çalışmıştır. Bu dönemde bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetler ile yakın temas kuran Türkiye, Kosova sorununa ise farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Bu konuyu Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü üzerinden değerlendirerek Kosova sorununun anayasal sınırlar içerisinde çözümünden yana olduğunu dile getirmiştir²⁰⁴.

Bu politikaların temelinde ise 1981'den itibaren Türkiye'nin doğusunda şekillenmeye başlayan ayrılıkçı hareketler ve dış destekli terör olayları yatmaktadır. Dönemin siyasetçileri Yugoslavya içinde patlak veren Kosova olaylarını desteklemekle kendi içindeki ayrılıkçı hareketlere meşruiyet kazandırma endişesi yaşamışlardır. Türkiye'nin yaşadığı bu iç politika problemleri, Kosova'nın bağımsızlığı hususunda tarafsız kalmayla sonuçlanmıştır. Ancak uygulanan bu politikalar Kosova'da yaşayan Türk toplumuna olumsuz yönde yansımıştır. Bir taraftan Arnavutların Türklere yönelik kızgınlığı diğer taraftan Sırpların Türk toplumunu kendi yanlarına çekme çabaları ciddi baskılar oluşturmuştur. Bu dönemde Türkiye Dışişleri Bakanlığının tarafsızlık telkinleri ile sessiz kalan Türk toplumuna ve Türkiye Cumhuriyetine yönelik Kosova'nın değişik bölgelerinde protestolar yapılmıştır. Kosova'da en şiddetli çarpışların yaşandığı 1999 yılında NATO müdahalesine bağlı olarak politika değişikliğine giden Türkiye, bu tarihten sonra Kosova sorununa yaklaşımını değiştirmiştir. NATO harekâtında hava kuvvetleri ile müdahaleye destek veren Türkiye, sonrasında Kosova'yı kontrol altına alan Kosova Gücü'ne de (KFOR) bir tabur askeri ile katılmıştır. Kosova hava harekâtının devamında ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve Türkiye gibi ülkelerin askeri güçlerinin bulunduğu beş kontrol bölgesi oluşturulmuştur. Türkiye NATO üyeliği

²⁰⁴Sabri Sürgevil, Cihan Özgün, Balkanlar-II, 2012, s. 189-190

üzerinden üstlendiği bu görev sebebi ile 4 Temmuz 1999'dan itibaren Kosova'da barışın tesisi için varlık göstermektedir²⁰⁵.

Türkiye'nin bölgedeki Somut varlığını ifade eden ve yerleşkesi Prizren'de olan Türk Taburu, Sultan Murat Kışlası ismiyle de bölgenin Türkiye ile olan tarihsel bağını vurgulamaya çalışmıştır. Kışlayı ziyaretimizde yetkililerle yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz bilgilere göre Türk taburu, bölgede yalnızca barış gücü adı altında askeri bir varlık olarak değil, ayrıca desteklediği sosyal yardım ve faaliyetlerle de halkın sevgisini ve güvenini kazanmış bir birliktir. Kosova'da ziyaretimizde de gördük ki Türk toplumu tarafından organizasyonu yapılan birçok faaliyete Sultan Murat Kışlası Komutanları da katılım göstermişlerdir. Ayrıca bu faaliyetlerde, bölgede 2004'ten itibaren faaliyetlerine başlayan Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) yetkililerini, 2009'dan itibaren birçok ülkede şubeleri açılan Yunus Emre Enstitüsü yetkililerini ve Büyükelçilik yetkililerini bir arada gördük. Türk toplumunun her alandaki temsilcileriyle gerçekleşen bu organizasyonlar sayesinde hem Türkiye, hem de bölgede yaşayan Türk azınlığı en güçlü şekilde temsil edilmektedir.

Merkezi Priştine'de bulunan Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Koordinatör Yardımcısı Fatih ÇETİN ile yaptığımız bireysel görüşmede, TİKA'nın tarihsel mirasa yönelik yürüttüğü restorasyon çalışmalarının ön planda olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında TİKA'nın, Türk toplumunun organize ettiği faaliyetlerde halka yönelik Türk kültür çalışmalarına yoğunlaşan Yunus Emre Enstitüsü ve Sultan Murat Kışlası ile koordineli bir şekilde çalıştığı ifade edilmiştir²⁰⁶.

Türkiye hükümetlerinin son 16 yıl boyunca dış politika anlayışındaki yaklaşımları birçok alanda değişiklikler arz etmiştir. Özellikle Balkanlar gibi yakın tarihte ortak geçmişin olduğu bölgelerle Osmanlı hamiliğine benzer bir anlayış, bu dönem politikalarının odağını oluşturmuştur. Bu anlayış çerçevesinde TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kuruluşlarla birçok ülke ile aramızda köprüler

²⁰⁵ Yunus Tolgahan Budak, Soğuk Savaş Döneminde İnsani Müdahale ve Kosova'nın Bağımsızlığı, 2019, s.142-144

²⁰⁶ Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Koordinatör Yardımcısı Fatih Çetin ile Bireysel Görüşme (26.11.2016)

oluşturularak Osmanlı ve Türk kültürü bu bölgelerde canlandırılmaya çalışılmıştır. Kosova’da da benzer politikaları yürüten Türkiye Cumhuriyeti, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla etnik milliyetçilikten çok din ve Osmanlı temaları üzerinden ortak paydaları hatırlatmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Kosova’daki eski Osmanlı eserlerinin restorasyonları, tarih ve kültür merkezli faaliyetlerin yürütülmesi, manevi değerler temalı etkinliklerin yapılması bu ortak payda çalışmalarına örnek olarak verilebilir²⁰⁷.

17 Şubat 2008’de bağımsızlığını ilan eden Kosova’yı ilk tanıyan ülkelerden olan Türkiye, bu tarihten itibaren bölgeyle sosyal kültürel faaliyetlerin dışında siyasi ve ekonomik temaslarını da artırmıştır. Özellikle 9 Eylül 2009’da Kosova’nın ilk Türkiye Büyükelçisi Dr. Bekim Sejdiu’nun Ankara’da görevine başlamasıyla ikili diplomatik ilişkiler ivme kazanmıştır. Bu gelişmelerle beraber birçok alanda yapılan anlaşmaların başında vizelerin karşılıklı kaldırılması gelmektedir. Türkiye’de yaşayan Arnavut nüfusunun, Arnavutluk ve Kosova ile yarışacak boyutta olması ve iki ülke arasında birçok aile arasında akrabalık bağlarının bulunması, vizesiz geçiş uygulamasını iki ülke halkı açısından önemli kılmaktadır. Bu dönemde Kosova Başbakanı olan Haşim Thaçi ile Türkiye Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, iki ülke arasındaki bağları şu ifadelerle ortaya koymuşlardır;

“Türkiye, Kosova Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biridir ve Kosova’nın tanınması için büyük çabalar sarf etmiş, derin tarihi ve kültürel bağlarımızın olduğu dost ülkedir” (Haşim Thaçi)

“Türkiye Kosova’ya güçlü desteğini her zaman vermiştir ve bu destek sürekli şekilde verilmeye devam edecektir. Kosova’nın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü destekliyoruz. Aynı şekilde Kosova’nın Avro Atlantik kurumlarına üye olması bölge barışı için çok önemlidir. Kosova’da yaşayan Türkler ve Türkiye’de yaşayan Kosovalılar iki ülke arasında köprü olma vazifesini devam ettirecektir. Kosovalı

²⁰⁷ Zülküf Oruç, Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk Çerçevesinde Balkan Türklerinin Kimlik ve Yönetim Sorunları, Sakarya Üniversitesi, (Doktora Tezi), 2011, s. 230-233

Türkler ülkelerinde ekonomik ve kültürel kalkınmaya destek vereceklerdir. Kosova Türkiye dostluğu daima yaşayacaktır.” (Bülent Arınç)²⁰⁸

Türkiye ile Kosova arasında gelişen ekonomik ilişkileri, iki ülke arasında yapılan ticaret anlaşmaları, ithalat ve ihracat verileri üzerinden değerlendirmek gerekir. Aşağıda T.C. Priştine Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği’nden edindiğimiz veriler konuyla alakalı birçok noktayı aydınlatmaktadır.

Tablo-9 Kosova Türkiye Arasında Yapılan Ekonomik Anlaşmalar*

	Anlaşmanın Adı	Tarihi
1	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Sağlık Bakanlığı ile Kosova Geçici Özyönetim Kurumları (Sağlık Bakanlığı) Adına Görev Yapan Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetimi Arasında Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması	18.12.2003
2	Çevre Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı	15.09.2004
3	Kosova’daki BM Yönetimi ile Türkiye Arasında Kültürel İşbirliğini Öngören Anlaşma	01.06.2005
4	Türkiye-Kosova arasında "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	08.03.2007
5	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kosova Öz Yönetim Geçici Kurumları Adına Hareket Eden Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma	15.06.2007
6	Türkiye ile Kosova arasında Karşılıklı Vize Muafiyeti Anlaşması	13.01.2009
7	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşma	05.01.2010
8	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma	30.05.2012
9	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması	10.09.2012
10	Serbest Ticaret Anlaşması	27.09.2013

²⁰⁸ Valdrin Ferizi, Kosova-Türkiye Diplomatik İlişkileri 1990-2015, Selçuk Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), 2017, s. 73-75

Yukarıdaki ikili anlaşmaların yanında Türkiye, tek taraflı olarak sanayi ürünlerinin gümrük vergisini sıfırlarken Kosova ÷lkemize %10'luk gümrük vergisi uygulamaktadır. Kosova sanayileşmemiş ekonomisinin yanında, tarım ürünleri üretiminde de kendi ihtiyacını karşılayamadığından, ithalat ürünlerinde bağımlı bir durumdadır. Veriler toplandığında 3,04 milyar Avro ithalatına karşılık, 378 milyon Avro ihracatı ile ihracatın ithalatı karşılama oranı %12,4'tür.

T.C. Ekonomi Bakanlığı rakamlarına göre, iki ÷lke arasındaki ticaret hacmi 2016 yılında yaklaşık 243 milyon Avro iken 2017 yılında yaklaşık 246 milyon Avro'ya yükselmiştir. Türkiye, Kosova'nın ihracat yaptığı ÷lkeler arasında 13. sırada yer alırken Türkiye 2017 yılında Kosova'nın ithalat yaptığı ÷lkeler arasında %9,01 payla 4. sırada bulunmaktadır. Ayrıca 2002 yılından itibaren artış trendinde olan Türkiye'nin ithalatı, 2017 yılında %1,5 artmıştır.*²⁰⁹

²⁰⁹ Tablo-9, Tablo-10, Tablo-11'deki veriler, T.C. Priştine Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Kosova'nın Genel Ekonomik Durumu, Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri, Priştine 2018 s. 37-41 <https://ticaret.gov.tr/data/5b8a43355c7495406a2276e2/Kosova.pdf> (Erişim: 20.05.2019)

Tablo-10 Kosova'nın Türkiye'ye İhracatı*

2016			2017		
(EURO)			(EURO)		
1	Emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya lamine edilmiş dokunabilir mensucat, dokunabilir maddelerden teknik eşya	2.123.124	1	Emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya lamine edilmiş dokunabilir mensucat, dokunabilir maddelerden teknik eşya	2.454.018
2	Kauçuk ve kauçuktan eşya	1.908.214	2	Kauçuk ve kauçuktan eşya	1.486.613
3	Plastikler ve mamulleri	691.917	3	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	800.167
4	Odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları, geri kazanılmış kâğıt veya karton (döküntü, kırpıntı ve hurdalar)	675.058	4	Plastikler ve mamulleri	562.971
5	Bakır ve bakırdan eşya	568.506	5	Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, paçavralar	518.635
6	Demir veya çelikten eşya	514.748	6	Odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları, geri kazanılmış kâğıt veya karton (döküntü, kırpıntı ve hurdalar)	456.134
7	Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, paçavralar	285.538	7	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento	268.326
8	Sentetik ve suni devamsız lifler	197.651	8	Bakır ve bakırdan eşya	261.534
9	Metal cevherleri, cüruf ve kül	131.833	9	Metal cevherleri, cüruf ve kül	256.930
10	Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler	129.337	10	Demir veya çelikten eşya	142.298

Tablo-11 Kosova'nın Türkiye'den İthalatı*

2016		(EURO)	2017		(EURO)
1	Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	28.563.708	1	Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	31.030.903
2	Elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme verme, televizyon görüntü ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça aksesuarı	18.337.420	2	Elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme verme, televizyon görüntü-ses kaydetme verme cihazları, aksam parça-aksesuarı	18.205.080
3	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	17.265.904	3	Plastikler ve mamulleri	16.378.007
4	Plastikler ve mamulleri	16.046.325	4	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	15.054.803
5	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	12.497.329	5	Demir veya çelikten eşya	12.254.594
6	Demir veya çelikten eşya	10.866.739	6	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	11.407.693
7	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı	8.981.838	7	Mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları, reklam lambaları, ışıklı tabelalar vb. prefabrik yapılar	8.031.116
8	Mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları, reklam lambaları, ışıklı tabelalar vb. prefabrik yapılar	8.201.878	8	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	7.654.560
9	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	6.880.193	9	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	6.912.790
10	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	6.419.066	10	Ayakkabılar, getrler, tozluklar ve benzeri eşya, bunların aksamı	6.217.608

Bu ticaret hacmi verilerine ek olarak 500'e yakın Türk şirketi Kosova'da yatırım yapmaktadır. Bu yatırımlarla 10 bin Kosovalının istihdam edilmesi, ülkenin yüksek işsizlik oranlarına ve toplumun refahına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Ayrıca TEB (Türk Ekonomi Bankası), İş Bankası ve Ziraat Bankası gibi Türk bankalarının Kosova'da şubelerinin açılması Türkiye'nin Kosova'daki ekonomik ilişkilerini artırdığının göstergelerindedir²¹⁰.

²¹⁰ Valdrin Ferizi, Kosova-Türkiye Diplomatik İlişkileri 1990-2015, Selçuk Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), 2017, s. 75

*T.C. Priştine Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Kosova'nın Genel Ekonomik Durumu, Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri, Priştine 2018 s. 37-41 <https://ticaret.gov.tr/data/5b8a43355c7495406a2276e2/Kosova.pdf> (Erişim: 20.05.2019)

SONUÇ

İnsanlık tarihine baktığımızda yaşam biçimleri açısından farklılık gösteren sayısız millet ve medeniyetin varlığından bahsedebiliriz. Bu geçmiş medeniyetler içerisinde halen varlıklarını devam ettirmeyi başaran milletleri tarihsel anlamda değerlendirdiğimizde, siyasi ve sosyal nedenlerden birçok değişim ve dönüşüme uğrayarak varlıklarını sürdürdüklerini görmekteyiz. Bu değişim ve dönüşüm bazı milletlerde tarihsel kimliklerine zarar vermeyecek boyutta yavaş bir seyir izlerken, bazılarının ise kökenleri dahi tartışma konusu olacak boyutta hızlı bir değişimi ve dönüşümü söz konusu olmuştur. Bu açıdan bir değerlendirme yapılacak olursa Türk ulusu yukarıda sunduğumuz örneklerin her birini içinde bulunduran bir millettir. Bu çeşitliliğin temelinde ise yaşam biçimleri, toplumsal hareketlilikleri ve hızlı uyum sağlama gibi özellikleri yatmaktadır.

Özellikle özgürlüklerine düşkün olmanın getirdiği bir sonuç olarak, hem farklı etnik unsurların siyasi otoritelerine, hem de buldukları coğrafyanın sert doğa koşullarına direnip sürekli bir demografik hareket içinde bulunan Türk ulusu, sosyal yaşamlarında da göçebelik kültürünü yaşamsal bir geleneğe dönüştürmüşlerdir. Bu gelenek, Türkleri diğer toplumlarla yaptıkları savaş ve mücadeleler sonucunda uğradıkları yenilgi durumlarında çok hızlı bir şekilde toparlanmalarına, tekrar gücünü toplayıp farklı coğrafyalarda da olsa siyasi oluşumlarını seri ve güçlü bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak sağlamıştır.

Bu karakter ve yaşam biçimlerinin yanında siyasi olarak güçlendikleri dönemlerde ise kültürel anlayışlarını yaygınlaştırmak ve kontrol altına aldıkları toprakları elde tutmak amacı ile farklı birçok yöntem kullanmışlardır. Özellikle Türklerin İslam ile tanışmalarından sonra uygulamaya başladıkları İskân uygulamaları, Osmanlı dönemi Türk politika uygulamalarının başında gelmektedir. Fethedilen gayrimüslim toprakları elde tutmak, bölgenin asayişini sağlamak, Türk İslam kültürünü fethedilen topraklara tanıtmak ve göçebe Türk nüfusunu yerleşik hayata taşımak gibi birçok sebebi içinde barındıran bu uygulama, var olan Türk ailelerini fethedilen gayri Müslim coğrafyalara düzenli ve planlı bir şekilde yerleştirmek kaydıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin fetihlerinin ilk yönünü oluşturan Balkan coğrafyası, iskân politikalarının da en yoğun

şekilde uygulandığı alanlardır. Tez konumuzun içeriğinde bulunan Kosova Türklerinin ve Türk-İslam kültürünün bölgeye yerleşmesi genel anlamda bu dönemde başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin 14. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar süren Balkan hâkimiyeti döneminde, bölgeye iskân edilmiş Türk nüfusu diğer baskın gruplara göre çok daha az olmasına rağmen bölgede Osmanlı Devleti'nin gücünü temsil etmişlerdir. Ancak 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı'nın bölgedeki hızlı gerileyişi ve son olarak Balkan Savaşları ile Edirne'nin batısını tamamen kaybetmesi, bölgede iskân edilmiş Türk azınlığı zor durumda bırakmıştır. Konuyu dar kapsamda Kosova üzerinden değerlendirecek, Balkan Savaşları'ndan sonra Sırp hâkimiyetinde kalan bu bölge, I. Dünya Savaşı sonrasında Sırp Hırvat Sloven Krallığında, 1929'dan itibaren Yugoslavya Krallığında, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Yugoslavya Federasyonu içerisinde Sırbistan'a bağlı Kosova Özerk Bölgesi olarak varlık göstermiştir. Bu dönemlerde çoğunlukla Sırp baskılarına maruz kalan Kosova halkı, Tito Yugoslavya'sında yapılan anayasal değişikliklerle temel hak ve hürriyetler hususunda birçok kazanım elde etmiştir. 6 cumhuriyet, 2 özerk bölgeden oluşan Yugoslavya Federasyonu'nda özellikle 1974 Anayasası ile Kosova'ya diğer bağlı cumhuriyetlerin sahip olduğu hakların birçoğu verilmiştir. Kosova'nın kazanımları bölgede yaşayan Türk azınlığa da ciddi oranda yansımıştır.

Bu olumlu gelişmelerin akabinde Tito'nun ölümüyle Yugoslavya'da artan Sırp milliyetçiliği, federasyonu parçalanmaya sürüklemiştir. Aşırı milliyetçi söylemleri olan Sırp lider Miloseviç'in yönetime egemen olması ise etnik sorunları taşma noktasına getirmiştir. Sırp milliyetçiliğine bağlı olarak Arnavut milliyetçiliğinin artması, bölgede yaşayan diğer etnik ulusları Sırp-Arnavut sürtüşmelerinde taraf tutmaya zorlamıştır. Yugoslavya'nın dağılmasından NATO güçlerinin Kosova'ya müdahalesine kadar geçen süreçte Türk azınlığın sergilediği tarafsız tutum, Arnavutların Türklere yönelik tepki ve dışlamalarıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti hükümeti de Kosova olaylarında tarafsız ve anlaşmacı bir politika yürütmüştür. Ancak 1999 NATO müdahalesinden sonra politika değişikliğine giden Türkiye Cumhuriyeti, NATO'ya bağlı askeri varlıkları ile NATO müdahalesine katılması ve sonrasında Kosova halkını her alanda desteklemesi iki

toplum arasında gelişen olumsuz havayı azaltmıştır. Sonrasında bölgede NATO gücü dâhilinde koşullanan Türk Taburunun, Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü'nün, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi Türkiye Cumhuriyeti kurumlarının bölgede örnek teşkil edebilecek her türlü sosyal ve kültürel faaliyetleri desteklemesi, başta bölge Türkleri olmak üzere tüm Kosova toplumuna olumlu yansımıştır.

Kosova'nın bağımsızlık ilanının hemen akabinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından resmen tanınması ve bu tarihten itibaren de tüm diplomatik ve ticari ilişkileri en yüksek düzeye ulaştırma çabaları iki ülke arasında dostça bir bağın oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca Türkiye, Avrupa'nın en genç ülkesi durumundaki Kosova'yı tüm uluslararası platformlarda destekleyerek adeta hamiliğini üstlenmiştir. Yine bu dönemden itibaren Türkiye, Kosova'nın uluslararası toplumda tanınma ve devletleşme sürecinde tüm enerjisi ile destek vermiş, tüm devlet kurumları ile bu devletleşme sürecinde yanında olmaya çalışmıştır.

2011 nüfus sayımlarına göre % 93 oranında Arnavut nüfusu olan Kosova'da sayısal anlamda %1.08 oranla Türk azınlığı dördüncü sırada yer almaktadır. Resmi anlamda yaklaşık 20 binlik bir nüfusa sahip bir toplumun Kosova'da ciddi bir varlık göstermesi pek mümkün değilken, Türk kültürünün tarihsel saygınlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin her alanda bölgedeki varlığı ve Kosova Anayasası'nın azınlıklara sunduğu bazı avantajlar istisnai bir durum oluşturmaktadır. Bu bağlamda bölgede yaşayan Türk toplumunun temsiliyeti parlamentoda, hükümette, yargı organlarında, belediye meclislerinde ve daha birçok devlet kurumlarında bulunmaktadır. Ayrıca Kosova halkı içinde entelektüel bir duruş sergileyen Türk toplumu, müzisyenleri, tiyatrocuları, gazetecileri, yazarları ve farklı alanlardaki aktivistleri ile toplumun kanaat önderleri arasında yer almayı başarmışlardır.

Kosova'daki Türk toplumunun ve ağırlıklı nüfusu oluşturan Arnavutların Türkiye'de göç yoluyla yerleşmiş sayısız akrabalık bağları vardır. Bu akrabalık ilişkilerin etkisi ile iki ülke toplumları arasında kopmaz bir bağ söz konusudur. Türkiye'nin çok yönlü turizmi yanında bu akraba toplumların da etkisi ile Kosova'dan Türkiye'ye turizm, sağlık, eğitim gibi sebeplerden birçok ziyaret gerçekleşmektedir. Hali hazırda Kosova'da bulunduğumuz süre içerisinde bölge

insanları ile yaptığımız görüşmelerde de gördük ki, Kosova'da yaşayan her kimlikten birçok insan ya Türkiye'yi ziyaret etmiş, ya da özellikle eğitim amaçlı uzun yıllar Türkiye'de bulunmuştur.

Son olarak ortaya konan bilgiler dâhilinde şu değerlendirmeyi yapmayı önemli görüyoruz; gerek Arnavut'u gerek Türk'ü ile Kosova toplumu maddi manevi değerler üzerinden bir bütündür. Her ne kadar kültürel ve etnik bazı farklılar olsa da yüzlerce yıl aynı kaderi paylaşan toplumlar birbirlerini ve hassasiyetlerini ne derece anlayabilirlerse o oranda ortak bir kültür oluşturabilirler. Etnik yapıdan kaynaklı farklılıkların bölünmenin ve çatışmanın değil ortak kültür bahçesinin farklı birer meyveleri olduğu düşünülmelidir. Etnik ve kültürel farklılıklara rağmen kurulan insani diyalogların, toplumun bütünü zenginleştirirken, kendi bünyesinde de ulusal kimliğe katkı sağladığı asla unutulmamalıdır. Bu bakış açısıyla diyoruz ki, bölgede yaşayan Türk toplumu zengin kültürünü ve geniş etki alanını, yaşadığı ülkenin bütününe yansıttığı sürece medeni kalacak ve hak ettiği huzuru bulacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

- Ahmetbeyoğlu, A. “Hun Akınları Çağında Balkanlar”, Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Aktepe, M. Kosova, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2002, cilt-26
- Alkan, N. “Yugoslavya’nın Dağılması” Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Aruçi, M. Yugoslavya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013, C.43
- Baymak, O. Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova, Bay Yayınları, Prizren, 2008
- Beksaç, E. Balkanlarda Tarih Öncesi ve Erken Uygarlıklar, Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Budak, Yunus Tolgahan, Soğuk Savaş Döneminde İnsani Müdahale ve Kosova’nın Bağımsızlığı, Gece Kitaplığı, Ankara, 2019
- Castellan, G. (Çeviren: Ayşegül Yaraman), Balkanlar’ın Tarihi, 1993
- Çelik, B. Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, Gürer Yayınları, İstanbul, 2013
- Çokbankir, E. Balkan Türklerinin Kökleri, Etki Yayınları, İzmir, 2008
- Demirel, N. Kosova’nın Tarihi ve Sosyolojik Yapısı, Eğitim Yayınevi, Konya, 2016
- Emiroğlu, H. Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, Orient Yayınları, Ankara, 2006
- Emin, N. Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, Seta Yayıncılık, İstanbul, 2016

- Eren, H. Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Toplumlari ve Göç Olgusu, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayınları, İstanbul, 1993; Harp Akademileri
- Ercan, M. Pektaş, Z. Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2015
- Erol, M. S. "Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar", Balkanlar El Kitabı, 1.Cilt, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay) Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Gökdağ, B. A., Kosova Türkleri, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Gürken, İ. Balkanlar Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, İstanbul, 1993
- İnbaşı, M. "Tarihsel Perspektif: Türklerin Balkanlar'a Yerleşmesi", Balkan Türkleri
- İnbaşı, M. "Tarihsel Perspektif: Türklerin Balkanlar'a Yerleşmesi", Balkan Türkleri Balkanlar'da Türk Varlığı,(Der. E. Türbedar), 2003
- Kansu, H. Kosova İkinci Bosna Olmasın, Umran Ajans, İstanbul, 1998
- Karal, E. Z. Büyük Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Karatay, O. Kosova Kanlı Ova, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998
- Kayapınar, A. -Kayapınar, L. "Ortaçağ'da Sırlar ve Devletleri", Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara 2013
- Keskin, F. "İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum" Uluslararası İlişkiler, Kış 2006-2007 Cilt 3, Sayı 12
- Koka, Ş. "Sosyalist Yugoslavya Dönemi", Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Maksudoğlu, M. Osmanlı Tarihi, Elif Yayınları İstanbul, 2003,

- Malcolm, N. Kosova; Balkanları Anlamak İçin, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998
- Mazower, M. Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2010
- Okur, M. Balkan Savaşları, Balkanlar El Kitabı,(ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, Cilt 1
- Öksüz, H. Okur, M. "Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar", Balkanlar El Kitabı (ed. B. A. GÖKDAĞ-O. KARATAY) Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Özey, R. "Balkanların Coğrafi Yapısı", Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Recepoglu, A. S. Kosova'da Türk Olmak, Özel Yayın, Kosova, 2006
- Saray, M. Makaleler, Pan-Slavizm, (ed. Semih Yalçın, Şarika Gedikli Berber) Cilt-1 Berikan Yayınevi, Ankara, 2013
- Saray, M. Türkiye ve Yakın Komşuları, Divan Yayıncılık, Ankara, 2006
- Sipahioğlu, B. Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova, Bay Yayınları, Kosova, 2009
- Sürgevil, S. Özgün, C. Balkanlar-II, Ege Üniversitesi Basımevi-İzmir, 2012
- Türbedar, E. Balkanlar'da Türk Varlığı, (Der. E. Türbedar), 2003
- Türbedar, E. Kosova Sorunu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2,(ed. B. A. Gökdağ-O. Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013
- Uzunçarşılı, İ. H. Büyük Osmanlı Tarihi, 1. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Ünal, A. Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009
- Yılmaz, M. Kosova Bağımsızlık Yolunda, İlke Yayıncılık, İstanbul, 2005

Yücel, M.U. “Balkanlarda Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar”, Balkanlar El Kitabı, (ed. B. A. GÖKDAĞ-O. KARATAY), Akçağ Yayınları, Ankara, 2013

Doktora ve Yüksek Lisans Tezleri

Aldanmaz, A. Kosova: Yugoslavya Federasyonu’ndan Bağımsızlığa, (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, 2018

Baymak, M.II. Dünya Savaşı Sonrası Kosova’daki Müslüman Türk Azınlığın Siyasi Hayatları, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, 2014

Biçer, M. Kosova’nın Dağılması Sürecinde Kosova sorunu, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018

Ferizi, V. Kosova-Türkiye Diplomatik İlişkileri 1990-2015, Selçuk Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), 2017

Karamuço, S. Kosova Türklerinin Siyasal Örgütlenme Girişimleri: Kosova Demokratik Türk Partisi (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, 2018

Oruç, Z. Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk Çerçevesinde Balkan Türklerinin Kimlik ve Yönetim Sorunları, Sakarya Üniversitesi(Doktora Tezi), 2011

Purova, N. Kosova’nın Nüfus Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi) 2016

Ureya, G. “Kosova’da Sırp Hâkimiyeti Döneminde Azınlıklar Üzerindeki İnsan Hakları İhlalleri ve Bugüne Yansımaları” (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, 2005

Uysal, G. 1999’dan Günümüze Kadar Geçen Süreçte Kosova, (Yüksek Lisan Tezi), Gazi Üniversitesi, 2011

PDF İnternet Makaleler

Akgün, S, Kosova'nın Avrupa Birliğine Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslar arası Avrasya Strateji Dergisi Sayı 2 <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423872153.pdf>

Demir, H. H. Kosova'da Yayımlanan Türkçe Gazete Ve Dergiler,Uluslar arası Dil ve Edebiyat Çalışmaları Konferansı” Balkanlarda Türkçe” Hena e Plote “Beder” Üniversitesi 14-16 Kasım 2013; Tiran Arnavutluk, Bildiri Kitabı Cilt- 2 <https://independent.academia.edu/HasanHDemir> (Erişim: 16.05.2019)

Karpat, C. Balkanların En Kritik Bölgesinde Yaşayanlar: Kosovalı Türkler, (AIA Türkiye Masası internet makale) <http://www.axisglobe.com>

Tacoğlu, T. P.Kosovalı Türklerin Sosyo-Ekonomik Durumları, Ekonomik Sorunları ve Türkiye'den Beklentileri, Hacettepe Üniversitesi, 2. Uluslararası Balkan Kongresi/ 2nd International Balkan Congress

T.C. Priştine Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Kosova'nın Genel Ekonomik Durumu, Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri, Priştine 2018,http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3814/kosovalı_turklerin_sosyo_-_ekonomik_durumlari_ekonomik_sorunlari_ve_turkiyeden_beklentileri

(Erişim: 18.05.2019)

<https://ticaret.gov.tr/data/5b8a43355c7495406a2276e2/Kosova.pdf>

(Erişim: 20.05.2019)

İnternet Yayınları

<https://www.kosovothanksyou.com>(Erişim tarihi: 03.04.2019)

<https://www.haberturk.com/kosova-interpol-uyeligine-kabul-edilmedi-2227723>

(Erişim tarihi: 03.05.2019)

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosova-guvenlik-gucu-orduya-donusuyor/1337317#>

(Erişim Tarihi: 06.05.2019)

<http://www.paradigmarc.org/kosova-ekonomisinin-10-yillik-gorunumu/>

(Erişim Tarihi: 07.05.2019)

<https://www.dunyabulteni.net/balkanlar/kosovada-resmi-secim-sonuclari-h301863.html> (Erişim:11.05.2019)

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosova-basbakani-isa-mustafa-goreve-basladi/93142>

(Erişim:12.05.2019)

<http://www.criturk.com/haber/gundem/kosova-cumhurbaskani-thaci-meclisi-feshetti-25454> (Erişim:12.05.2019)

<https://www.kesanpostasi.com/kosovada-resmi-secim-sonuclari-aciklandi.html>

(Erişim:12.05.2019)

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosovada-yeni-hukümet-guvenoyu-aldi/905564>

(Erişim:12.05.2019)

Prizren Radyosu 8 Yıl Sonra Yeniden Türkçe Yayına Başladı,

<https://www.haberler.com/prizren-radyosu-8-yil-sonra-yeniden-turkce-yayina-11741012-haberi/> (Erişim: 16.05.2019)

Röportajlar

Doğru Yol Kültür ve Sanat Derneği Başkanı Bülent Emruş ile Bireysel görüşme
(20.11. 2016)

KDTP Prizren Şube Başkanı Sencar Karamuço ile Şube merkezinde Bireysel
Görüşme (22.11.2016)

Kosova Türk Yazarlar Derneği Başkanı Altay Suroy Recepoğlu ile Bireysel
Görüşme (22.11.2016)

Mamuşa Atatürk Lisesi Müdürü Hevzi Mazrek ile Bireysel Görüşme ve Okul
Ziyareti. (23.11.2016)

Prizren Belediye Eğitim Müdürlüğü Türkçe Eğitimden Sorumlu Ferdi Kovaç ile
Yapılan Bireysel Görüşmede Temin Edilen Veriler (25.11.2016)

Prizren Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümler Başkanı Yrd. Doç. Dr. Soner
Yıldırım ile Görüşme ve Derse Katılım. (25.11.2016)

T.C. Prizren Başkonsolos'u Selin Evcit ile Bireysel Görüşme (24.11. 2016)

Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Koordinatör Yardımcısı
Fatih Çetin ile Bireysel Görüşme (21.11.2016)

ÖZGEÇMİŞ

22 Nisan 1983 tarihi, Çorum ili doğumluyum. İlkokul eğitimimi Ankara ilinde Hamdi Bulgurlu İlkokulunda, ortaokul ve lise eğitimimi İstanbul ilinde Mareşal Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu ve Atışalanı Lisesinde tamlayarak buralardan mezun oldum. Üniversite eğitimimi Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünü okuyarak 2007 yılında tamamladım. Beykent Üniversitesi'nde aldığım lisansüstü eğitimiyle birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı eğitim kurumlarında halen Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak görev yapmaktayım.

Emrah ALTEKİN